

GMINNY PROGRAM REWITALIZACJI

DLA MIASTA JAWORA

NA LATA 2023-2033

OPRACOWANIE:

Urząd Miasta Jawor

we współpracy z Wielkopolską Akademią Nauki i Rozwoju Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością, Spółka komandytowa oraz Krajowym Instytutem Jakości.

Autorzy opracowania:

- Joanna Mucha,
- Karol Mieczkin,
- Karol Pacholak,
- Michał Hudak,
- Iwona Nowacka,
- Irma Kuznetsova – kierownik projektu.

Wielkopolska Akademia
Nauki i Rozwoju

SPIS TREŚCI

1.	WPROWADZENIE	6
2.	DELIMITACJA OBSZARU REWITALIZACJI	8
3.	SZCZEGÓŁOWA DIAGNOZA OBSZARU REWITALIZACJI.....	15
3.1.	Wprowadzenie.....	15
3.2.	Struktura przestrzenno-funkcjonalna.....	15
3.3.	Dziedzictwo materialne i niematerialne	21
3.4.	Przyczyny degradacji obszaru	51
3.4.1.	<i>Sfera społeczna.....</i>	<i>51</i>
3.4.2.	<i>Sfera gospodarcza.....</i>	<i>55</i>
3.4.3.	<i>Sfera środowiskowa .....</i>	<i>57</i>
3.4.4.	<i>Sfera przestrzenno-funkcjonalna.....</i>	<i>62</i>
3.4.5.	<i>Sfera techniczna .....</i>	<i>70</i>
3.5.	Lokalne potencjały obszaru.....	72
3.6.	Skala i charakter potrzeb rewitalizacyjnych.....	77
4.	OPIS WIZJI STANU OBSZARU PO PRZEPROWADZENIU REWITALIZACJI	80
5.	CELE REWITALIZACJI I ODPOWIADAJĄCE IM KIERUNKI DZIAŁAŃ	82
6.	OPIS POWIĄZAŃ GMINNEGO PROGRAMU REWITALIZACJI Z DOKUMENTAMI STRATEGICZNYMI NA POZIOMIE KRAJOWYM, REGIONALNYM I LOKALNYM	84
7.	OPIS PRZEDSIĘWZIĘĆ REWITALIZACYJNYCH	92
7.1.	Lista planowanych podstawowych przedsięwzięć rewitalizacyjnych	93
7.2.	Charakterystyka pozostałych przedsięwzięć rewitalizacyjnych	111
8.	MECHANIZMY INTEGROWANIA DZIAŁAŃ ORAZ PRZEDSIĘWZIĘĆ REWITALIZACYJNYCH.....	116
8.1.	Kompleksowość programu.....	116
8.2.	Koncentracja programu	117
8.3.	Komplementarność przedsięwzięć rewitalizacyjnych.....	117
8.3.1.	<i>Komplementarność przestrzenna.....</i>	<i>118</i>
8.3.2.	<i>Komplementarność problemowa.....</i>	<i>119</i>

8.3.3. Komplementarność proceduralno-instytucjonalna	121
8.3.4. Komplementarność międzyokresowa	121
8.3.5. Komplementarność źródeł finansowania	124
9. RAMY FINANSOWE GMINNEGO PROGRAMU REWITALIZACJI	125
10. WDRAŻANIE GMINNEGO PROGRAMU REWITALIZACJI.....	128
10.1. Struktura zarządzania realizacją Gminnego Programu Rewitalizacji.....	128
10.2. Koszty zarządzania	130
10.3. Ramowy harmonogram realizacji programu	130
11. PARTYCYPACJA SPOŁECZNA W PROCESIE REWITALIZACJI.....	132
12. SYSTEM MONITOROWANIA I OCENY GMINNEGO PROGRAMU REWITALIZACJI	137
12.1. Monitoring programu	137
12.2. Ocena skuteczności działań rewitalizacyjnych.....	139
12.3. System wprowadzania modyfikacji do programu	139
13. OKREŚLENIE ZMIAN W UCHWAŁACH, O KTÓRYCH MOWA W ART. 21 UST. 1	
USTAWY Z DNIA 21 CZERWCA 2001 R. O OCHRONIE PRAW LOKATORÓW,	
MIESZKANIOWYM ZASOBIE GMINY I O ZMIANIE KODEKSU CYWILNEGO	140
14. OKREŚLENIE NIEZBĘDNYCH ZMIAN W UCHWALE DOT. KOMITETU	
REWITALIZACJI	141
15. SPECJALNA STREFA REWITALIZACJI	141
16. REALIZACJA GMINNEGO PROGRAMU REWITALIZACJI W ZAKRESIE	
PLANOWANIA I ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO	142
16.1. Wskazanie zakresu zmian w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania	
przestrzennego gminy	142
16.2. Wskazanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego koniecznych do	
uchwalenia albo zmiany	142
17. ZAŁĄCZNIKI	144
Załącznik nr 1: Podstawowe kierunki zmian funkcjonalno-przestrzennych obszaru	
rewitalizacji.....	144
Załącznik nr 2: Karta oceny przedsięwzięcia rewitalizacyjnego	145

Spis tabel.....	146
Spis rysunków	147

1. Wprowadzenie

Zgodnie z ustawą z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji, **rewitalizacja** stanowi proces wyprowadzania ze stanu kryzysowego obszarów zdegradowanych, prowadzony w sposób kompleksowy, poprzez zintegrowane działania na rzecz lokalnej społeczności, przestrzeni i gospodarki, skoncentrowane terytorialnie, prowadzone przez interesariuszy rewitalizacji na podstawie gminnego programu rewitalizacji.

Definicja ta odwołuje się do najważniejszych zasad skutecznej rewitalizacji. Przede wszystkim jest to proces wieloletni, kompleksowy, zakładający włączenie społeczne, partnerstwo i wielopoziomowe zarządzanie oraz adresowany tylko do obszarów znajdujących się w głębokim kryzysie. Kluczową płaszczyzną wyboru działań rewitalizacyjnych jest sfera społeczna, która następnie musi być przedmiotem koordynacji działań w tym, i w innych obszarach: gospodarczym, środowiskowym, przestrzenno-funkcjonalnym, technicznym. Jak wskazuje Krajowa Polityka Miejska 2023, ze względu na to, że celem rewitalizacji jest równoczesna odnowa społeczna, gospodarcza, kulturowa, przestrzenna (w tym także techniczna) oraz środowiskowa, nadanie nowych funkcji, remonty lub modernizacja techniczna infrastruktury muszą być środkiem, a nie celem rewitalizacji. Osią działań rewitalizacyjnych jest społeczność lokalna i jej potrzeby. Należy zapewnić włączenie wszystkich zainteresowanych (mieszkańców, przedsiębiorców, organizacji pozarządowych, instytucji publicznych) na każdym etapie programowania i realizacji przedsięwzięć rewitalizacyjnych, ponieważ to ich ostatecznie będą dotyczyć rezultaty rewitalizacji. Dlatego też bez ich udziału nie uda się zapewnić trwałej poprawy obszaru. Podobnie konieczne jest, by działania rewitalizacyjne w mieście nie były działaniami punktowymi, ale by ujęte były w ramy kompleksowego i zintegrowanego podmiotowo i przedmiotowo programu rewitalizacji.

Gminny Program Rewitalizacji dla Miasta Jawora na lata 2023-2033 został opracowany na podstawie ustawy z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji (Dz.U. z 2021 r. poz. 485). Stanowi on narzędzie umożliwiające prowadzenie kompleksowych działań rewitalizacyjnych na obszarze rewitalizacji wyznaczonym uchwałą Nr XLIX/378/2023 Rady Miejskiej w Jaworze z dnia 28 lutego 2023 r. w sprawie wyznaczenia obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji na terenie miasta Jawora. Jednocześnie pełni funkcję strategii IIT (innego instrumentu terytorialnego), wdrażanej po raz pierwszy w perspektywie finansowej Unii Europejskiej na lata 2021-2027, w odniesieniu do przewidzianych w niej działań finansowych ze środków polityki spójności.

Dotychczasowe działania rewitalizacyjne w Mieście Jaworze były prowadzone za pośrednictwem Lokalnego Programu Rewitalizacji na lata 2016-2023. W celu zachowania ciągłości procesu rewitalizacyjnego podjęto decyzję o opracowaniu Gminnego Programu Rewitalizacji na lata 2023-2033.

By móc niniejszy Program traktować jako narzędzie praktyczne i zrozumiałe, konieczne jest wyjaśnienie kluczowych pojęć z zakresu rewitalizacji, które będą pojawiać się w poszczególnych częściach dokumentu:

INTERESARIUSZE REWITALIZACJI – mieszkańcy obszaru rewitalizacji oraz właściciele, użytkownicy wiczyści nieruchomości i podmioty zarządzające nieruchomościami znajdującymi się na tym obszarze, w tym spółdzielnie mieszkaniowe, wspólnoty mieszkaniowe, społeczne inicjatywy mieszkaniowe, towarzystwa budownictwa społecznego oraz członkowie kooperatywy mieszkaniowej współdziałający w celu realizacji na obszarze rewitalizacji inwestycji mieszkaniowej

w rozumieniu art. 2 ust. 1 ustawy z dnia 4 listopada 2022 r. o kooperatywach mieszkaniowych oraz zasadach zbywania nieruchomości należących do gminnego zasobu nieruchomości w celu wsparcia realizacji inwestycji mieszkaniowych; inni mieszkańcy gminy; podmioty prowadzące lub zamierzające prowadzić na obszarze gminy działalność gospodarczą; podmioty prowadzące lub zamierzające prowadzić na obszarze gminy działalność społeczną, w tym organizacje pozarządowe i grupy nieformalne; jednostki samorządu terytorialnego i ich jednostki organizacyjne; organy władzy publicznej; podmioty, inne niż wymienione wyżej, realizujące na obszarze rewitalizacji uprawnienia Skarbu Państwa.

KOMITET REWITALIZACJI – stanowi forum współpracy i dialogu interesariuszy z organami gminy w sprawach dotyczących przygotowania, prowadzenia i oceny rewitalizacji oraz pełni funkcję opiniotwórczo-doradczą wójta, burmistrza albo prezydenta miasta.

OBSZAR REWITALIZACJI – to obszar obejmujący całość lub część obszaru zdegradowanego, cechujący się szczególną koncentracją negatywnych zjawisk, na którym z uwagi na istotne znaczenie dla rozwoju lokalnego gmina zamierza prowadzić rewitalizację. Obszar rewitalizacji nie może być większy niż 20% powierzchni gminy oraz zamieszkały przez więcej niż 30% liczby jej mieszkańców. Obszar rewitalizacji może być podzielony na podobszary, w tym podobszary nieposiadające ze sobą wspólnych granic.

2. Delimitacja obszaru rewitalizacji

Miasto Jawor położone jest w południowo-zachodniej części województwa dolnośląskiego. Stanowi siedzibę powiatu jaworskiego oraz Gminy Miasta Jawor. Położone jest w obrębie Subregionu Gór i Pogórza Kaczawskiego. Miasto częściowo znajduje się w zasięgu otuliny parku krajobrazowego „Chelmy”. W jego administracyjnych granicach przebiega droga ekspresowa S3 relacji Szczecin-Jakuszyce, będąca jednocześnie częścią międzynarodowej trasy E65, leżącej w transeuropejskim korytarzu transportowym. Odległość do ośrodka wojewódzkiego – Wrocławia wynosi ok. 70 km. Powierzchnia Miasta wynosi 18,8 km². W 2021 roku Jawor zamieszkiwało 22 151 osób, co przełożyło się na gęstość zaludnienia 1178 os./km².

Podstawę prawną dla wyznaczonego w Mieście Jaworze obszaru rewitalizacji stanowi uchwała Nr XLIX/378/2023 Rady Miejskiej w Jaworze z dnia 28 lutego 2023 r. w sprawie wyznaczenia obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji na terenie Miasta Jawora.

Zgodnie z metodyką prac przyjętą na etapie delimitacji obszaru zdegradowanego, w pierwszej kolejności dokonano podziału Miasta Jawora na niepodzielne jednostki analityczne. W procesie prac nad podziałem Miasta na jednostki analityczne wykorzystano następujące źródła danych: granice administracyjne, w tym granice gminy; dane z ewidencji gruntów i budynków, w tym granice obrębów ewidencyjnych oraz działek ewidencyjnych; obszary zabudowy, użytki gruntowe i kontury klasyfikacyjne; strukturę użytkowania gruntów i funkcje terenu.

W trakcie dokonywania podziału miasta na jednostki analityczne, wyznaczono na jego obszarze siedem jednostek analitycznych. Zakres przestrzenny poszczególnych jednostek przedstawiono na Rycinie 3. Zaszeregowanie poszczególnych miejscowości do jednostek analitycznych przedstawiono w Tabeli 1.

Tabela 1 Jednostki analityczne wyznaczone na terenie Miasta Jawor

Oznaczenie jednostki analitycznej	Ulice wchodzące w skład jednostki analitycznej
1	ul. Kuziennicza (część), ul. Cukrownicza (część), ul. Juliusza Słowackiego (część), ul. Gottlieba Daimlera, ul. Władysława Jagiellończyka, ul. Kręta, ul. Królowej Jadwigi, ul. Królowej Marysieńki, ul. Bolesława Krzywoustego, ul. Księżnej Agnieszki, ul. Kwiatowa, ul. Lubińska, ul. Gabriela Narutowicza, ul. Bolesława Rogatki, ul. Spokojna
2	ul. Wrocławska (część), ul. Kuziennicza (część), ul. Juliusza Słowackiego (część), ul. Chemików, ul. Ptasia, ul. Robotnicza, ul. Wiejska, ul. Zagrodowa, ul. Żwirowa
3a	ul. Księcia Józefa Poniatowskiego (część), ul. Cukrownicza (część), ul. kard. Stefana Wyszyńskiego (część), ul. Starojaworska (część), al. Wojska Polskiego, ul. Boczna, ul. Jurija Gagarina, ul. Stanisława Moniuszki, ul. Muzyczna, ul. Ignacego Paderewskiego, ul. Sporna, ul. Karola Szymanowskiego, ul. Widokowa, ul. Henryka Wieniawskiego, ul. Wincentego Witosa, ul. Zachodnia, skwer Stefana Kisielewskiego
3b	ul. Bolesława Limanowskiego (część), ul. Romana Dmowskiego, ul. Jasna, ul. Wojciecha Korfantego, ul. Mała, ul. Prosta, ul. Rzeczna, ul. Ignacego

	Rzeckiego, ul. Władysława Sikorskiego, ul. Księdza Prałata Zbigniewa Tracza, ul. Stanisława Wokulskiego, ul. Piękna
4	ul. Parkowa (część), ul. Wrocławska (część), ul. Księcia Józefa Poniatowskiego (część), al. Dębowa, al. Jana Pawła II, ul. gen. Józefa Bema, ul. Dworcowa, ul. Kolejowa, ul. Kombatantów, ul. Mikołaja Kopernika, ul. Tadeusza Kościuszki, ul. Metalowców, ul. Piastowska, ul. Przyjaciół Żołnierza, ul. Słoneczna, ul. Spacerowa, ul. Stalowa, ul. Szpitalna, ul. gen. Romualda Traugutta, ul. Józefa Wybickiego
5	ul. Wrocławska (część), ul. Księcia Józefa Poniatowskiego (część), ul. kard. Stefana Wyszyńskiego (część), ul. Starojaworska (część), ul. Parkowa (część), ul. Bolesława Limanowskiego (część), ul. Armii Krajowej, Aleja Pięciuset Lat Reformacji, ul. Barbary, ul. Cicha, ul. Fryderyka Chopina, ul. Bolesława Chrobrego, ul. Stefana Czarnieckiego, ul. Jarosława Dąbrowskiego, ul. Drukarska, ul. Grunwaldzka, ul. Klasztorna, ul. Kościelna, ul. Krótka, ul. Legnicka, ul. Lipowa, ul. Waleriana Łukasińskiego, ul. 1 Maja, ul. św. Marcina, ul. Józefa Piłsudskiego, ul. Piwna, ul. Przechodnia, ul. Mikołaja Reja, ul. Franklina Roosevelta, ul. Staromiejska, ul. Stanisława Staszica, ul. Strzegomska, ul. Szkolna, ul. Środkowa, ul. Zamkowa, ul. Zielona, ul. Stefana Żeromskiego, pl. Bankowy, pl. Seniora, pl. Wolności, Rynek, park Pokoju, Rondo Wolności
6	ul. Adama Asnyka, ul. Bohaterów Getta, ul. Tadeusza Boya-Żeleńskiego ul. Władysława Broniewskiego, ul. Jana Brzechwy, ul. Marii Dąbrowskiej, ul. Arkadego Fiedlera, ul. Aleksandra Fredry, ul. Konstantego Ildefonsa Gałczyńskiego, ul. Głucha, ul. Jana Kasprowicza, ul. Jana Kochanowskiego, ul. Marii Konopnickiej, ul. Ignacego Kraszewskiego, ul. Adama Mickiewicza, ul. Miłosza Czesława, ul. Gustawa Morcinka, ul. Myśluborska, ul. Zofii Nałkowskiej, ul. Cypriana Kamila Norwida, ul. Elizy Orzeszkowej, ul. Bolesława Prusa, ul. Władysława Reymonta, ul. Henryka Sienkiewicza, ul. Leopolda Staffa, ul. Andrzeja Struga, ul. Juliana Tuwima, ul. Henryka Worcella, ul. Stanisława Wyspiańskiego, park Miejski

Źródło: Diagnoza służąca wyznaczeniu obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji na terenie Miasta Jawora.

Podział zamieszkałych jednostek analitycznych, który został przedstawiony powyżej, uwzględnił kryterium ustawowe wyrażone w art. 10 ust. Ustawy z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji, które brzmi: „Obszar rewitalizacji nie może być większy niż 20% powierzchni gminy oraz zamieszkały przez więcej niż 30% liczby mieszkańców gminy”, tak aby każda z jednostek analitycznych, po przeprowadzonej analizie wskaźnikowej mogła samodzielnie stanowić obszar rewitalizacji. Wyjątek stanowi jednostka analityczna nr 1, której powierzchnia obejmuje 47,4% miasta. Jednostka ta obejmuje peryferyjne obszary miasta, o niewielkim zagęszczeniu ludności. Tereny te stanowią w znacznej części strefę przemysłową, a od centrum oddziela je linia kolejowa. Udział mieszkańców i powierzchni poszczególnych jednostek analitycznych przedstawiono w Tabeli 2 na następnej stronie.

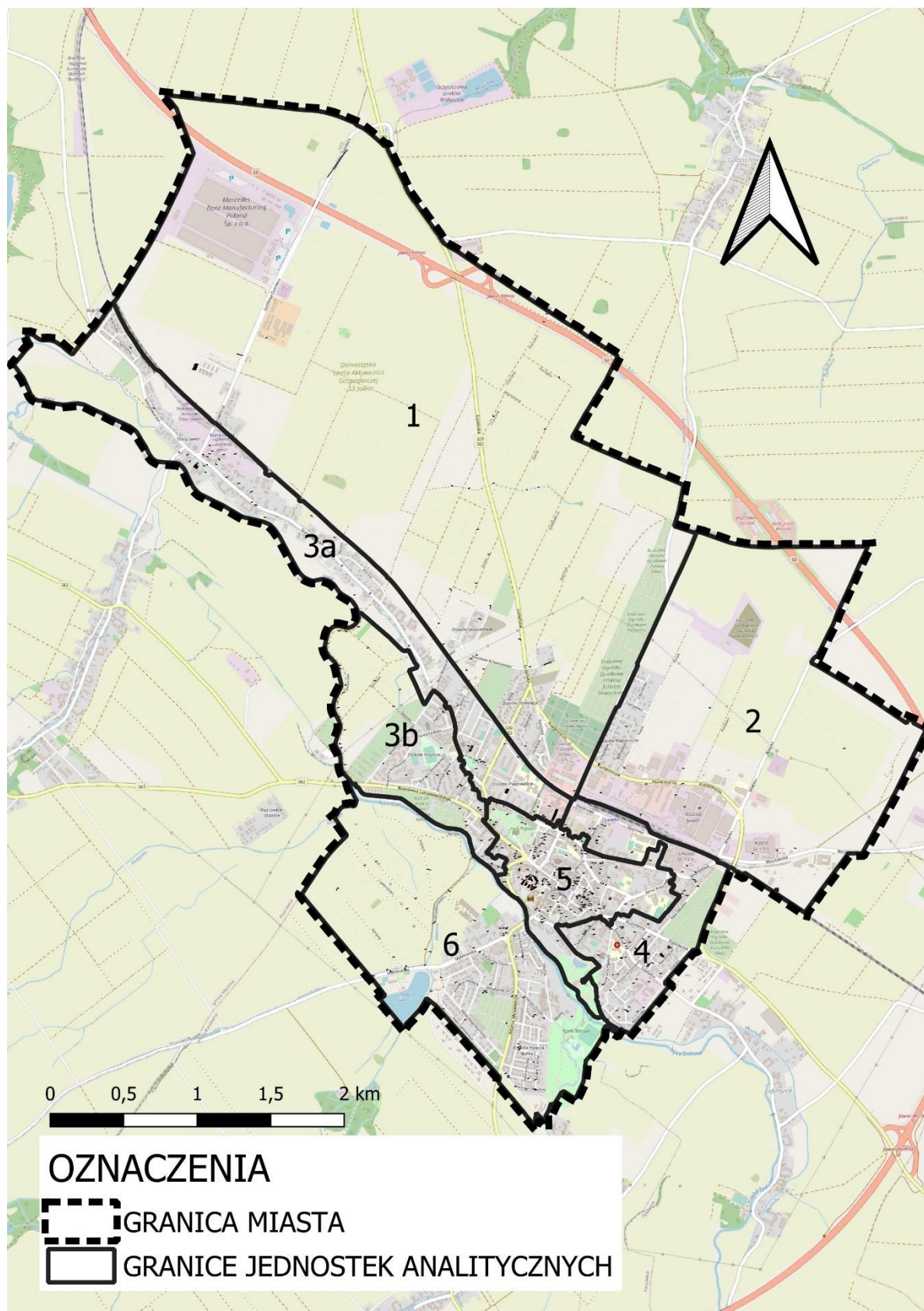
Tabela 2 Jednostki analityczne wyznaczone na terenie Miasta Jawor

Jednostka analityczna		Powierzchnia jednostki (km ²)	Udział w całkowitej powierzchni Gminy (%)	Liczba mieszkańców	Udział w całkowitej liczbie mieszkańców Gminy (%)
Lp.	Nazwa				
1	1	8,91	47,4%	1 389	6,5%
2	2	3,52	18,7%	497	2,3%
3	3a	1,72	9,1%	5 143	24,2%
4	3b	0,93	4,9%	3 049	14,3%
5	4	0,79	4,2%	3 055	14,4%
6	5	0,75	4,0%	6 157	28,9%
7	6	2,19	11,6%	1 995	9,4%

Źródło: Diagnoza służąca wyznaczeniu obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji na terenie Miasta Jawora.

Rysunek 1. Jednostki analityczne wyznaczone na terenie Miasta Jawora

Źródło: opracowanie własne.

W kolejnym kroku zebrano i obliczono dla tych jednostek wskaźniki opisujące sferę: społeczną, gospodarczą, środowiskową, przestrzenno-funkcjonalną oraz techniczną. Na ich podstawie wyznaczono wskaźniki syntetyczne, które posłużyły do określenia natężenia zjawisk kryzysowych dla każdej ze sfer. Zgodnie z przyjętą metodyką, do obszaru zdegradowanego włączone mogły zostać jednostki analityczne, których wskaźnik syntetyczny w sferze społecznej był niższy niż 0 oraz dla których zidentyfikowano nagromadzenie negatywnych zjawisk w przynajmniej jednej z pozostałych sfer. Poniższa tabela przedstawia jednostki analityczne, które spełniały powyższe kryteria wraz z wartością wskaźnika syntetycznego dla sfery społecznej oraz oznaczeniem występowania negatywnych zjawisk w sferze gospodarczej, środowiskowej, przestrzenno-funkcjonalnej oraz technicznej (gdzie „-” oznacza występowanie negatywnych zjawisk, a „+” ich brak). Były to jednostki oznaczone numerami: **5, 2, 3a i 4**.

Tabela 3. Obszary zdegradowane na terenie Miasta Jawora, tj. jednostki, dla których wskaźnik syntetyczny przyjął w sferze społecznej wartości poniżej 0 oraz dla których stwierdzono występowanie zjawisk kryzysowych w co najmniej jednej z pozostałych sfer.

Jednostka analityczna	Sfera społeczna	Sfera gospodarcza	Sfera środowiskowa	Sfera przestrzenno-funkcjonalna	Sfera techniczna
5	-1,308	+	+	+	-
2	-0,142	+	-	-	-
3a	-0,054	-	+	-	+
4	-0,026	-	+	+	-

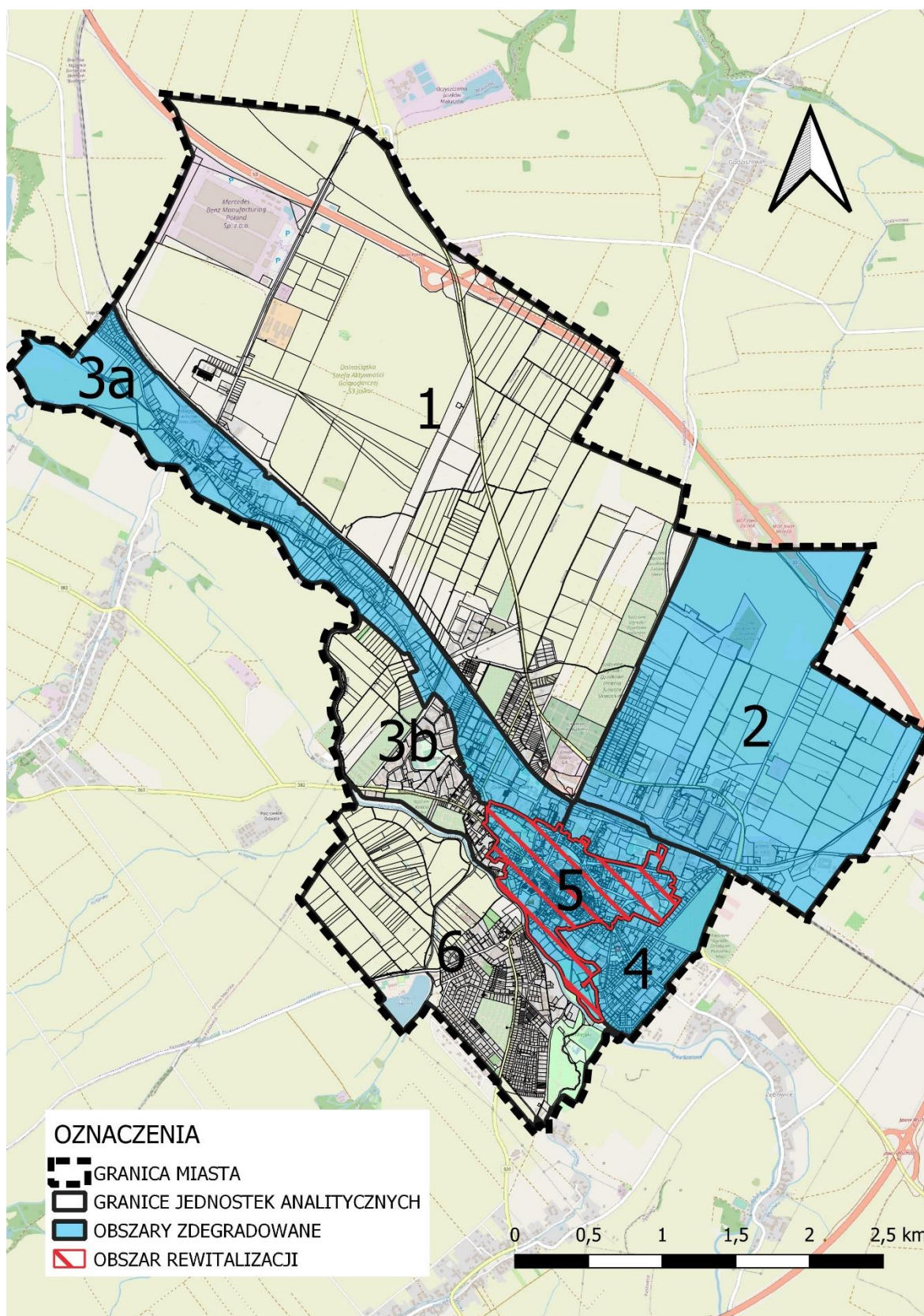
Źródło: Diagnoza służąca wyznaczeniu obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji na terenie Miasta Jawora.

W konsekwencji dało to podstawę do zakwalifikowania ich do obszaru zdegradowanego o powierzchni 36% oraz 69,8% ludności całej Gminy. Zgodnie z ustawą o rewitalizacji, obszar rewitalizacji nie może być większy niż 20% powierzchni gminy oraz zamieszkały przez więcej niż 30% liczby mieszkańców gminy. W związku z przekroczeniem dopuszczalnej liczby ludności i powierzchni obszaru niemożliwe było objęcie procesem rewitalizacji całego obszaru zdegradowanego. Dlatego należało podjąć działania na rzecz wyznaczenia obszaru o szczególnej koncentracji negatywnych zjawisk społecznych, zmagającego się z problemami w pozostałych sferach oraz będącego kluczowym dla rozwoju lokalnego.

Z tego względu, jako obszar rewitalizacji w Mieście Jaworze wyznaczono jednostkę analityczną **NUMER 5**, obejmującą swym zasięgiem następujące ulice: ul. Wrocławska (część), ul. Księcia Józefa Poniatowskiego (część), ul. kard. Stefana Wyszyńskiego (część), ul. Starojawska (część), ul. Parkowa (część), ul. Bolesława Limanowskiego (część), ul. Armii Krajowej, Aleja Pięciuset Lat Reformacji, ul. Barbary, ul. Cicha, ul. Fryderyka Chopina, ul. Bolesława Chrobrego, ul. Stefana Czarnieckiego, ul. Jarosława Dąbrowskiego, ul. Drukarska, ul. Grunwaldzka, ul. Klasztorna, ul. Kościelna, ul. Krótka, ul. Legnicka, ul. Lipowa, ul. Waleriana Łukasińskiego, ul. 1 Maja, ul. św. Marcina, ul. Józefa Piłsudskiego, ul. Piwna, ul. Przechodnia, ul. Mikołaja Reja, ul. Franklina Roosevelta, ul. Staromiejska, ul. Stanisława Staszica, ul. Strzegomska, ul. Szkolna, ul. Środkowa, ul. Zamkowa, ul. Zielona, ul. Stefana Żeromskiego, pl. Bankowy, pl. Seniora, pl. Wolności, Rynek, park Pokoju, Rondo Wolności. Jednostka ta charakteryzowała się zdecydowanie największym natężeniem negatywnych zjawisk w sferze społecznej, a także występowaniem zjawisk kryzysowych w sferze technicznej.

Rysunek 2. Pogładowa mapa obszaru rewitalizacji w Mieście Jawor.

Źródło: opracowanie własne.

Położenie obszaru **nr 5**, stanowiącego centrum Gminy, odgrywa z punktu widzenia rozwoju lokalnego, kluczową rolę, będąc jednocześnie miejscem nagromadzenia określonych funkcji dla pozostałych terenów, w tym wyznaczonych we wcześniejszym etapie diagnozy, jednostek analitycznych. Na terenie jednostki **nr 5** zlokalizowane są m.in.: Urząd Miejski w Jaworze, Muzeum Regionalne w Jaworze, Kościół Pokoju, Jaworski Ośrodek Kultury, Teatr Miejski czy Targowisko Miejskie.

Spełnia on również wymogi formalne określone w ustawie o rewitalizacji: jego powierzchnia stanowi 4,0% (0,75 km²) powierzchni całej Gminy i jest zamieszkiwany przez 28,9% (6 157 osób) mieszkańców całej Gminy.

Warto również zaznaczyć, że obszar rewitalizacji **nr 5** położony jest w centralnej części obszaru, w którym zidentyfikowano skupisko jednostek analitycznych zaliczonych do obszaru zdegradowanego. Oznacza to, że wybór obszaru **nr 5** jako obszaru rewitalizacji, a w konsekwencji realizacja na jego terenie przedsięwzięć rewitalizacyjnych w znacznym stopniu przyczyni się do szybkiego i naturalnego, w ujęciu przestrzenno-społecznym, wyjścia ze stanu kryzysowego sąsiadujących obszarów.

3. Szczegółowa diagnoza obszaru rewitalizacji

3.1. Wprowadzenie

Diagnoza szczegółowa opracowana w niniejszym rozdziale dotyczy **obszaru rewitalizacji** przyjętego w uchwale Nr XLIX/378/2023 Rady Miejskiej w Jaworze z dnia 28 lutego 2023 r. w sprawie wyznaczenia obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji na terenie miasta Jawora i wyznaczonego na podstawie Diagnozy służącej wyznaczeniu obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji Miasta Jawora.

Celem diagnozy szczegółowej **jest zbadanie występujących zjawisk kryzysowych na obszarze rewitalizacji wraz ze wskazaniem ich przyczyny**, a także lokalnych potencjałów, które ułatwią rozwiązanie istniejących problemów.

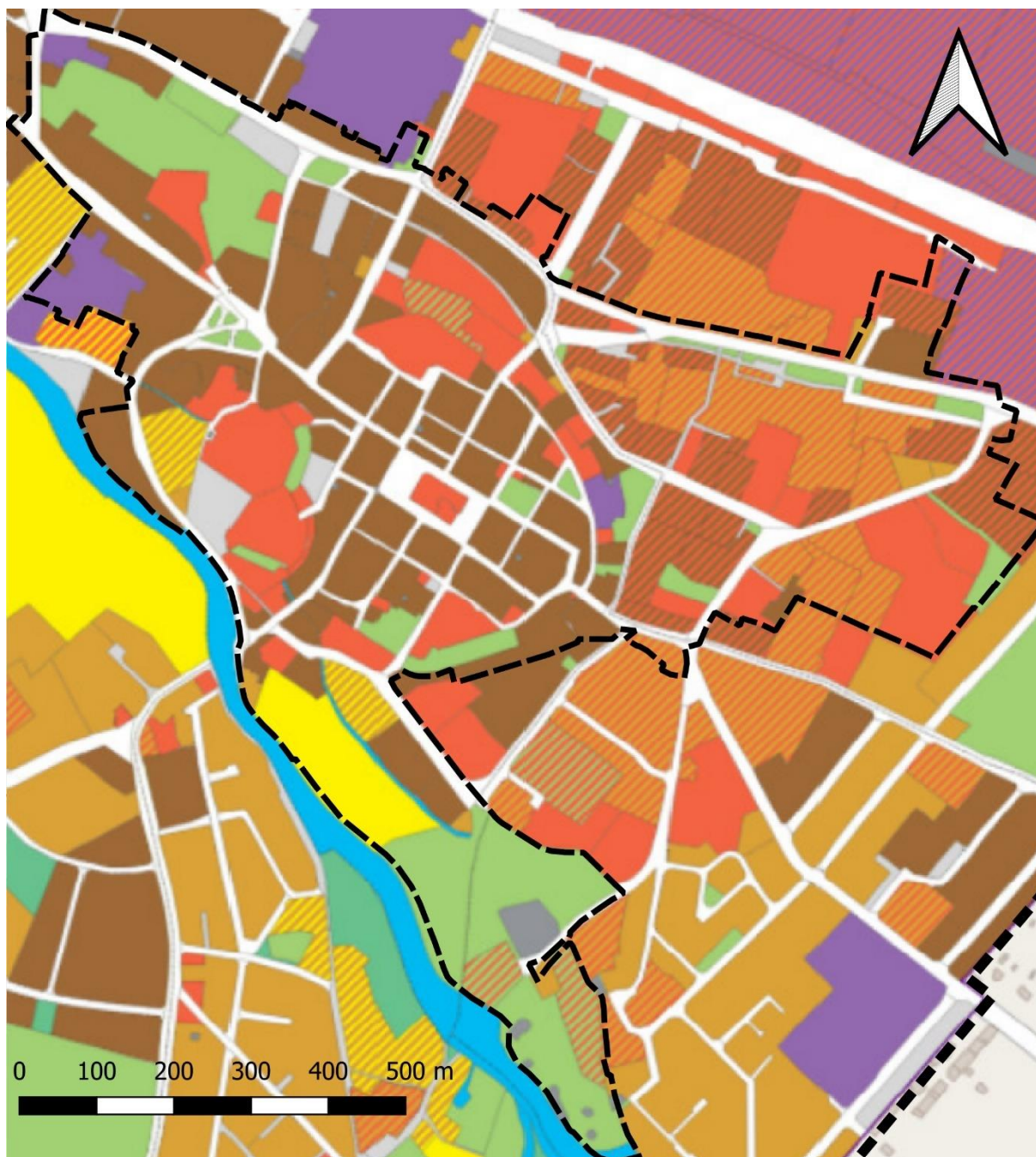
Problemy, trendy i tendencje opisane za pomocą danych ilościowych, uszczegółowione zostały analizą jakościową, w której wykorzystano różnorodne metody diagnostyczne (w tym ankiety, wywiady, dyskusje, rozmowy, warsztaty) zapewniając tym samym **włączenie interesariuszy rewitalizacji** już na etapie diagnozowania.

3.2. Struktura przestrzenno-funkcjonalna

Obszar rewitalizacji, który wyznaczono na terenie Miasta Jawora obejmuje obszar centrum Miasta, który w znacznej części obsługuje mieszkańców przedmiotowego terenu, jak i całej Gminy. Obszar ten ma charakter wielofunkcyjny. Zgodnie ze Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego (Uchwała Nr XIII/70/2015 Rady Miejskiej w Jaworze z dnia 26 sierpnia 2015 roku) obszar rewitalizacji zdefiniowany jest jako teren pełniący funkcję mieszkaniowo-usługową w centralnej części starego miasta. Charakteryzuje się on przemieszczaniem i mieszaniami obydwu funkcji. Na obszarze występuje zarówno zabudowa jedno- jak i wielorodzinna o lokalnie podwyższonej intensywności. Kierunki wyznaczone przez studium dla obszaru rewitalizacji nie przewidują zmiany jego przeznaczenia, a uporządkowanie współwystępujących funkcji. W tym celu również, co warto podkreślić, cała powierzchnia Miasta Jawora została objęta miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego, które uszczegółwiają kierunki nadane przez studium. Plany miejscowe przeznaczają obszar rewitalizacji pod pełnienie funkcji mieszkaniowej z przewagą zabudowy mieszkaniowej wielorodzinnej wraz z towarzyszącymi usługami.

Rysunek 3. Ustalenia miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego Gminy Jawor

Źródło: Opracowanie własne na podstawie SIP Miasta Jawora¹.

Ze względu na wysokie walory zabytkowe i architektoniczne centrum Miasta Jawora objęte jest Strefą „A” – ścisłej ochrony konserwatorskiej. Strefa „A” ścisłej ochrony konserwatorskiej obejmuje ośrodek historyczny Miasta Jawora wpisany do rejestru zabytków pod numerem A/2638/363 oraz

¹ Oznaczenia zastosowane na wskazanym Rysunku odpowiadają oznaczeniom wprowadzonym Rozporządzeniem Ministra Rozwoju i Technologii z dnia 17 grudnia 2021 r. w sprawie wymaganego zakresu projektu miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego. Plany miejscowe wraz z legendami dostępne są pod adresem: <https://mapa.inspire-hub.pl/#/jawor> (dostęp uzyskany na dzień 24.08.2023 r.).

zasadniczą część historycznego układu urbanistycznego ograniczonego ulicami: Zieloną, Łukasińskiego, Kościuszki, Chopina, Dąbrowskiego i 1 Maja. Strefa ścisłej ochrony obejmuje przede wszystkim tzw. miasto lokacyjne, a zatem pierwotny, szachownicowy układ urbanistycznymi z wyznaczonymi dziesięcioma ulicami wylotowymi z rynku. To zaś świadczy o tym, że Jawor od początku planowany był jako ośrodek o potencjalnie dużym znaczeniu dla regionu. Studium w sposób ogólny określa ustalenia poczynione dla Strefy, gdzie wskazuje się na potrzebę:

- zachowania historycznego układu przestrzennego,
- restauracji i modernizacji obiektów oraz dostosowanie pełnionej funkcji do ich charakteru, aby nie były one uciążliwe ani degradujące dla obiektu,
- dążenia do odtworzenia historycznej zabudowy, która uległa zniszczeniu oraz wprowadzania nowej zabudowy w nawiązaniu do tej zabytkowej,
- zachowania jednorodnej linii zabudowy,
- nie dopuszczenia do zdominowania starej zabudowy przez nową,
- wprowadzania nowej zabudowy przy zastosowaniu do jej konstrukcji materiałów tradycyjnych i nawiązujących do tych wykorzystanych do budowy zabytkowej tkanki urbanistycznej,
- eliminowania funkcji uciążliwych pełnionych przez zabytkowe objekty,
- eliminowania funkcji kolidujących z kompozycjami parkowymi i infrastrukturą wodną o wartościach historycznych,
- dążenia do przywracania pierwotnych funkcji układów zieleni,
- usuwania obiektów dysharmonizujących przestrzeń,
- umieszczania szyldów reklamowych w określonej kolorystyce i sytuowaniu,
- ustalenia jednolitego systemu reklamowego na obszarze całej strefy,
- wprowadzenia zakazu stosowania betonowych i prefabrykowanych elementów ogrodzeniowych,
- wprowadzenia wymogu przeprowadzania badań archeologicznych, zgodnie z przepisami odrębnymi.

Częściowo obszar rewitalizacji zlokalizowany jest w strefie „B” ochrony konserwatorskiej obejmującej część historycznego układu urbanistycznego ograniczonego ulicami: Zieloną, Waleriana Łukasińskiego, Tadeusza Kościuszki, Fryderyka Chopina, Jarosława Dąbrowskiego, 1 Maja wraz z układem urbanistycznym w rejonie ulic: Tadeusza Kościuszki, Szpitalnej, Piastowskiej, Armii Krajowej, Wrocławskiej, Kolejowej, Dworcowej, ks. Kard. Stefana Wyszyńskiego, Starojaworskiej, Bolesława Limanowskiego, Jarosława Dąbrowskiego, Adama Mickiewicza wraz z Parkiem Miejskim oraz historycznym układem ruralistycznym Starego Jawora. Ustalenia poczynione w strefie „B” są mniej restrykcyjne niż w strefie „A”, jednak wiele wytycznych pozostaje tożsamych.

Staromiejska zabudowa Miasta Jawora charakteryzuje się dużym zagęszczeniem oraz zwartością. Jako, że obszar rewitalizacji obejmuje granice lokacyjne Miasta Jawora, to oddalając się od Rynku Miejskiego zagęszczenie zabudowy spada jedynie nieznacznie, będąc z kolei uzupełnianym o rozmaite przybudówki i pomieszczenia gospodarcze niegdyś powstałe w atriach kamienic. Przeważa zabudowa mieszkaniowa wielorodzinna oraz usługowa, najczęściej towarzysząca, lokowana na parterach i w przyziemiach kamienic mieszkalnych. Ponadto zabudowa w obrębie obszaru rewitalizacji jest częściowo odtworzona, częściowo odrestaurowana, natomiast częściowo pozostaje zdegradowana. Na strukturę funkcjonalno-przestrzenną Miasta Jawora niewątpliwie

wpływa rozdrobniona struktura własności nieruchomości. W związku z prywatyzacją publicznych kamienic prowadzoną przy okazji transformacji ustrojowej kraju doszło do częściowej degradacji historycznej zabudowy. W związku z latami zaniedbań związanymi z okresem komunizmu, standardy lokalowe kamienic nie zachęcały do osiedlania się zamożnych mieszkańców. Nowo zawiązane wspólnoty mieszkaniowe nie były zdolne przeprowadzić remontów samodzielnie. Odrestaurowane zostały tylko te kamienice, w których jednym z właścicieli lokali jest Miasto i partycypowało ono w kosztach prowadzonych prac. Reszta zabytkowej tkanki urbanistycznej ulega dalszej degradacji stając się niejednokrotnie zabudowaniami substandardowymi. Na obszarze rewitalizacji występują nieliczne tereny pełniące funkcje przemysłowo-składowe o niewielkiej łącznej powierzchni. Nie występuje funkcja usługowa z przeznaczeniem na handel wielkopowierzchniowy. Prowadzone są niewielkie punkty usługowe, w tym handlowe oferujące podstawowe dobra klientom, tj.: piekarnie, cukiernie, czy zakłady fryzjerskie.

Na obszarze rewitalizacji zlokalizowana jest znaczna część **instytucji publicznych** obsługujących mieszkańców Gminy, tj.:

- Urząd Miejski w Jaworze,
- Muzeum Regionalne w Jaworze,
- Jaworski Ośrodek Kultury,
- Teatr Miejski,
- Komenda Powiatowa Policji,
- Szkoła Podstawowa nr 2 im. Marszałka Józefa Piłsudskiego,
- Szkoła Podstawowa nr 5 im. Janusza Korczaka,
- Targowisko Miejskie,
- Przedszkole Publiczne nr 2,
- Miejska Biblioteka Publiczna,
- Dom Pomocy Społecznej,
- Sąd Rejonowy.

W granicach obszaru rewitalizacji występują obszary szczególnego zagrożenia powodzią na których obowiązują przepisy odrębne, a wszelkie inwestycje muszą być realizowane w technologii uwzględniającej możliwość zalania wodami powodziowymi z zabezpieczeniem wszelkich obiektów infrastruktury technicznej przed uszkodzeniami w czasie powodzi. Jednocześnie należy mieć na uwadze, że tereny w odległości 50 m od stopy wału przeciwpowodziowego stanowią strefę ochronną wału, w której również obowiązują przepisy odrębne. Zgodnie z art. 176 ustawy z dnia 20 lipca 2017r. (t. j. Dz. U. z 2023 r. poz. 1478) w celu zapewnienia szczelności i stabilności wałów przeciwpowodziowych zakazuje się wykonywanie robót lub czynności, które mogą wpływać na szczelność lub stabilność wałów przeciwpowodziowych, w tym:

- przejeżdżania przez wały oraz wzdłuż wałów pojazdami lub konno oraz przepędzania zwierząt z wyjątkiem miejsc do tego przeznaczonych,
- uprawy gruntu, sadzenia drzew lub krzewów na wałach oraz w odległości mniejszej niż 3 m od stopy wału,
- prowadzenia przez osoby nieuprawnione robót lub czynności ingerujących w konstrukcję wałów przeciwpowodziowych, w tym ich rozkopywania uszkodzania darniny lub innych umocnień skarp i korony wałów, wbijania słupów i ustawiania znaków,
- wykonywania na wałach przeciwpowodziowych obiektów lub urządzeń niezwiązanych z nimi funkcjonalnie,

- wykonywanie obiektów budowlanych, kopania studni, sadzawek, dołów oraz rowów w odległości mniejszej niż 50 m od stopy wału,
- lokalizowania cmentarzy w odległości mniejszej niż 50 m od stopy wału.

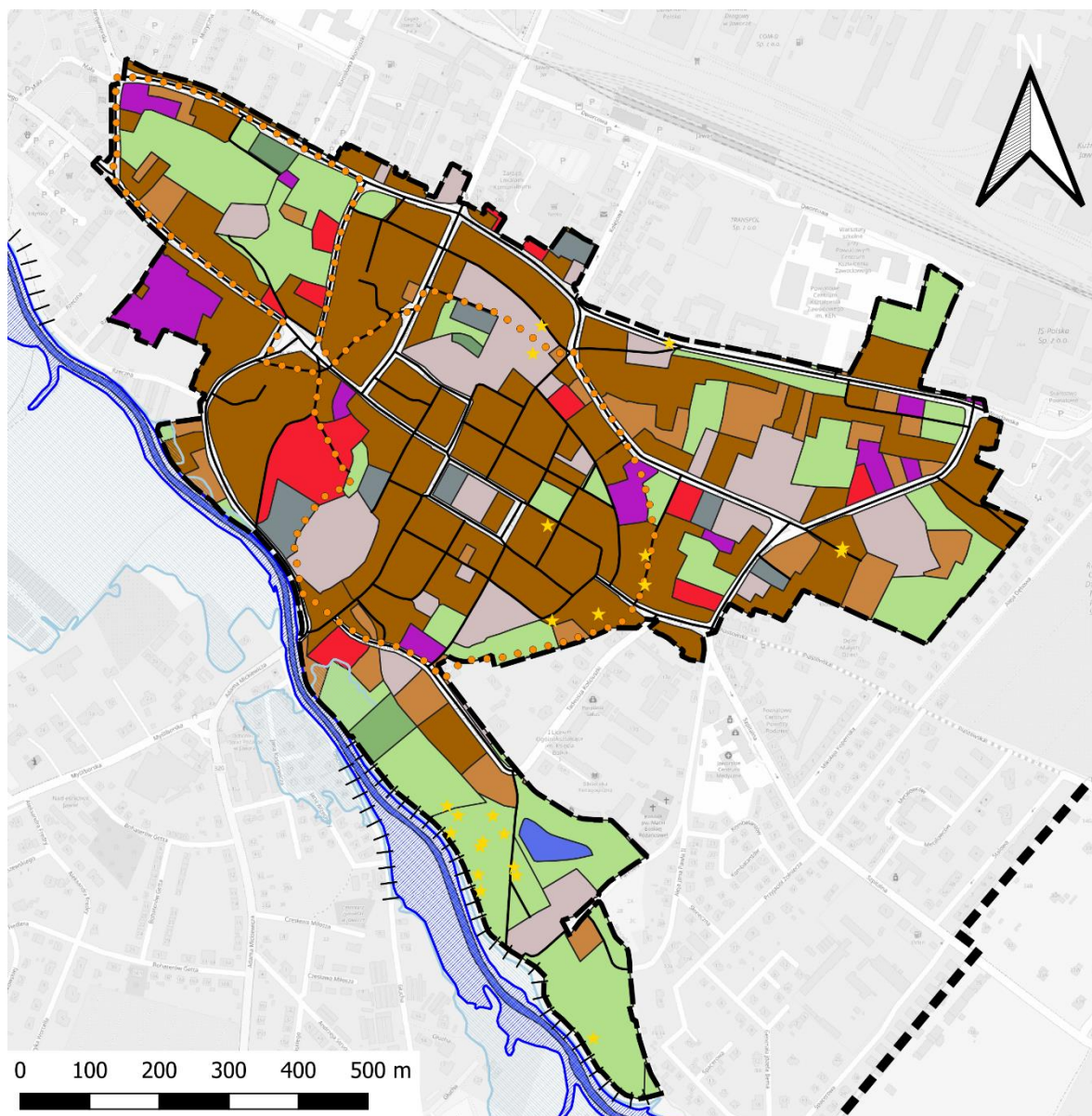
Na obszarze rewitalizacji nie występują obszarowe formy ochrony przyrody. Jednakże obecne są 22 pomniki przyrody, na które składają się pojedyncze drzewa następujących gatunków:

- Cis pospolity (1 sztuka),
- Dąb szypułkowy (4 sztuki),
- Kasztanowiec zwyczajny (2 sztuki),
- Lipa drobnolistna (4 sztuki),
- Lipa szerokolistna (1 sztuka),
- Miłorząb dwukłapowy (1 sztuka),
- Platan klonolistny (6 sztuk),
- Wiąz pospolity (3 sztuki).

Większość pomników przyrody zlokalizowana jest w Parku Miejskim (12 sztuk), natomiast pozostałe są rozproszone po obszarze rewitalizacji.

Rysunek 4. Struktura przestrzenno-funkcjonalna obszaru rewitalizacji na terenie Miasta Jawor.

Legenda

- Zabudowa mieszkaniowa jednorodzinna
- Zabudowa mieszkaniowa wielorodzinna
- Zabudowa usługowa
- Zabudowa przemysłowa
- Pozostała zabudowa
- Przestrzeń publiczna
- Zieleni urzędzona
- Ogródki działkowe
- Cmentarze
- Wody powierzchniowe
- Obszar zagrożenia powodziowego z głębokością wody 10% (raz na 10 lat)
- Obszar zagrożenia powodziowego z głębokością wody 1% (raz na 100 lat)
- Granica Miasta Jawor
- Granica obszaru rewitalizacji
- Drogi
- Wąły przeciwpowodziowe
- Strefa A ochrony konserwatorskiej
- Pomniki przyrody

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDOT10k.

3.3. Dziedzictwo materialne i niematerialne²

Na obszarze rewitalizacji zlokalizowane są liczne obiekty wpisane do Wykazu Zabytków Nieruchomych na terenie Miasta Jawor. Szczegółowy wykaz obiektów z ich lokalizacją przedstawiony został w poniższej tabeli.

Tabela 4. Lista obiektów zabytkowych znajdujących się na obszarze rewitalizacji.

Obiekt	Adres	Nr	Datowanie	Rejestr zabytków	Data rejestru
Ośrodek historyczny miasta Jawora			XIII/XIV w.	A/2638/363	25-11-1956
Historyczny układ urbanistyczny ograniczony ulicami: Zielona, Łukasińskiego, Kościuszki, Chopina, Dąbrowskiego, 1 Maja. Układ urbanistyczny w rejonie ulic: Kościuszki, Szpitalna, Piastowska, Armii Krajowej, Wrocławska, Kolejowa, Dworcowa, Rapackiego, Starojaworska, Limanowskiego, Dąbrowskiego, Mickiewicza wraz z Parkiem Miejskim			XIX-1939 r.		
Historyczny układ ruralistyczny Starego Jawora			XIV-XIX w.		
Kaplica pw. Św. Wojciecha	ul. Czarnieckiego		XIV, XIX/XX w.	A/1902/1387	07-09-1965
Kościół pofranciszkański (ob. Muzeum)	ul. Klasztorna	7	1520 r., 1834 r.	A/3216/837	29-12-1960
Klasztor pofranciszkański (ob. Muzeum)	ul. Klasztorna	6	1820 r.	A/3215/407	24-11-1956

² Rozdział opracowano na podstawie: Wykazu Zabytków Nieruchomych Miasta Jawora, Strategii Rozwoju Miasta Jawora na lata 2021-2031 oraz publikacji „Jawor i okolice – przewodnik turystyczny”.

Kościół parafialny pw. Św. Marcina	pl. Kościelny		1 poł. XIV w. - k. XIV w.	A/1899/79	29-03-1949
Plebania	ul. Św. Marcina	1	XVI, XVIII, XX w.	A/2948/584/L	14-04-1981
Cmentarz przy kościele Św. Marcina	pl. Kościelny		XIII w.	A/1900/834/L	16-02-1990
Kościół Pokoju, ewangelicki, pw. Św. Ducha	ul. Aleja Pięcuset Lat Reformacji (d. Limanowskiego 40)	1	1654-1656 r.	A/1905/990	04-09-1963
Dom dzwonnika (ob. Plebania)	Park Pokoju	2	poł. XVII w.	A/1097	31-12-2008
Dom kaznodziei/kantora	Park Pokoju	3		A-6168	26-02-2020
Cmentarz ewangelicki (ob. Parku Pokoju)	Park Pokoju		1655 r.	A/2433	29.10.2010
Otoczenie zabytku t.j. ewangelickiego kościoła pw. Świętego Ducha zwanego Kościołem Pokoju oraz dawnego cmentarza ewangelickiego (obecnie park)	Park Pokoju			A/6192	22.02.2021
Budynek (Dom Kantora)	Park Pokoju	3		A/6168	26.02.2020
Kaplica pw. Św. Barbary	ul. Lipowa	2	XV w., 1729 r., 1786 r.	A/1901/1386	06-09-1965
Kaplica pw. Maksymiliana Kolbe	ul. Starojaworska	73	1941-42 r.		
Zespół poklasztorny:	ul. Żeromskiego	11	poł. XVIII, XX w.		
Dawny kościół Beginek w zespole (ob. Kościół Zielonoświątkowy Zbór „Anastasis”)	ul. Żeromskiego	11	1750 r., 1928 r.	A/1904/1955	14-03-1969
Dawny klasztor Beginek w zespole ob. budynek mieszkalny	ul. Żeromskiego	10	1730 r., 1928 r.		
Zamek Piastowski	ul. Zamkowa	2	XVI w.	A/2956/351	22-11-1956
Mury miejskie (wraz z „miedzymurzem” oraz tzw. „Zamkiem Anioła”)			XIV-XV w. (1540 r. "Zamek Anioła")	A/2936/1076	27-02-1964
Ratusz	Rynek	1	ok. poł. XIV w., 1896-97 r.	A/2950/493/L	16-04-1977
Wieża ratuszowa	Rynek	1	poł. XIV, XVII w., 1900 r., 1965 r.	A/2951/995	08-10-1963

Teatr miejski	Rynek	5	1799, 1875, 1925-26 r.	A/2953/1020/L	13-04-1994
Budynek mieszkalny	ul. Armii Krajowej	1	2 poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny, ob. Komenda Powiatowa Policji	ul. Armii Krajowej	2	2 poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Armii Krajowej	3	2 poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Armii Krajowej	4	2 poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Armii Krajowej	6	2 poł. XIX w.		
Budynek dawnej siedziby łoży wolnomularskiej oraz ogród przy ww. budynku	ul. Armii Krajowej	7	1869-71 r.	533/1-2/A/05	31-05-2005
Budynek mieszkalny	ul. Armii Krajowej	7a	2 poł. XIX w.		
Budynek gospodarczy	ul. Armii Krajowej	7a	2 poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Armii Krajowej	8	k. XIX w.		
Willa	ul. Armii Krajowej	10	2 poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Armii Krajowej	14	1854 r.		
Budynek mieszkalny	ul. Armii Krajowej	18	2 poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Armii Krajowej	20	2 poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny z częścią gospodarczą	ul. Armii Krajowej	21	2 poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Armii Krajowej	22	k. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Armii Krajowej	23	2 poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Armii Krajowej	24	2 poł. XIX w.		
Budynek gospodarczy	ul. Armii Krajowej	24	2 poł. XIX w.		
Budynek szkolny	pl. Bankowy	1	XIX/XX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Barbary	5	2 poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Barbary	6	2 poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Barbary	7	2 poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Barbary	8	XIX, XX w.	A/2936/2068	06-06-1972
Budynek mieszkalny	ul. Barbary	9	XVIII/XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Barbary	10	XVI, XVIII-XX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Barbary	11	XVI, XVIII, 2 poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Barbary	12	XVI, XVIII, 2 poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Barbary	13	XVI, XVIII, 2 poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Chopina	2	2 poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Chopina	3	XVIII, XIX/XX w.	A/2940/2069	06-06-1972
Budynek mieszkalny	ul. Chopina	5	1906 r.		

Budynek mieszkalny	ul. Chopina	6	k. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Chopina	7	k. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Chopina	7a	k. XIX w.		
Willa	ul. Chopina	8	secesja		
Willa	ul. Chopina	9	2 poł. XIX w.		
Pałac (ob. Przedszkole)	ul. Chopina	10	2 poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Chopina	12	XIX, XX w.	A/2941/2070	06-06-1972
Budynek mieszkalny	ul. Chopina	13	k. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Chrobrego	1	XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Chrobrego	2	XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Chrobrego	3	XVIII, XIX, XX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Chrobrego	4	1560 r., 1979 r.	A/2938/641	10-02-1960
Budynek mieszkalny	ul. Chrobrego	5	XVI, XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Chrobrego	6	XVIII, XIX, XX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Chrobrego	7	XVIII, XIX, XX w.	A/2937/2071	06-06-1972
Budynek mieszkalny	ul. Chrobrego	8	XVIII w., 2 poł. XIX w., XX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Chrobrego	9	2 poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Chrobrego	10	XV, XIX/XX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Chrobrego	13	2 poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Chrobrego	14	2 poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Chrobrego	15	2 poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Chrobrego	17	2 poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Chrobrego	18	ok. poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Chrobrego	19	2 poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Chrobrego	26	ok. 2 poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Chrobrego	27	ok. 2 poł. XIX w.		
Dawne kino (ob. Budynek mieszkalno-usługowy)	ul. Chrobrego	29	ok. 2 poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Chrobrego	30	ok. poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Chrobrego	31	ok. poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Chrobrego	32	3 ćw. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Chrobrego	33	2 poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Chrobrego	35	2 poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Chrobrego	36	poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Chrobrego	37	2 poł. XIX w.		

Budynek mieszkalny	ul. Chrobrego	38	2 poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Chrobrego	39	2 poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Chrobrego	40	2 poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Chrobrego	41	1576 r., XVIII w., 1936 r.	A/2939/1388	08-09-1965
Budynek mieszkalny	ul. Chrobrego	42	2 poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Chrobrego	43	2 poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Cicha	1	2 poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Cicha	2	l. 20, 20-te XX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Cicha	4	XVIII, 2 poł. XIX, XX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Czarnieckiego	1	k. XIX, XX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Dąbrowskiego	1	1897 r.		
Budynek mieszkalny	ul. Dąbrowskiego	2	2 poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Dąbrowskiego	7	k. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Dąbrowskiego	8	2 poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Dąbrowskiego	10	ok. 1870 r., XX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Dąbrowskiego	12	2 poł. XIX w., XX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Dąbrowskiego	17	pocz. XX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Dąbrowskiego	18	ok. 1860 r., XX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Dąbrowskiego	20	k. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Grunwaldzka	5	XVI w., ok. 1800 r., XIX, XX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Grunwaldzka	6	XVIII, XIX/XX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Grunwaldzka	17	XVI w., ok. 1900 r., XX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Grunwaldzka	18	1 poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Grunwaldzka	20	1900 r.		
Budynek mieszkalny	ul. Grunwaldzka	21	1900 r.		
Budynek mieszkalny	ul. Grunwaldzka	22	2 poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Grunwaldzka	24	1 poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Grunwaldzka	27	k. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Grunwaldzka	35	poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Klasztorna	3	k. XVIII w., przeb. XX w.		
Budynek Sądu Rejonowego	ul. Klasztorna	5	k. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Klasztorna	8	XVIII, XX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Klasztorna	8A	2 poł. XIX w.		

Dworzec kolejowy	ul. Kolejowa		1856 r.	A/2935/526/L	12-08-1977
Budynek mieszkalny (ob. Budynek magazynowy)	ul. Kolejowa	1a	ok. poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Kościelna	3	2 poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Kościelna	4	poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Kościelna	5	1 poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Kościelna	6	2 poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Kościelna	7	k. XIX w.		
Budynek szkolny	ul. Kościelna	8-9	k. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Kościelna	10	1564 r., XVIII, XX w.	A/2943/2072	06-06-1972
Budynek mieszkalny	ul. Kościelna	11	2 poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Kościelna	12	2 poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Kościelna	13	2 poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Krótka	1	2 poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Krótka	3	2 poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Krótka	4	2 poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Legnicka	1	2 poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Legnicka	3	1600 r., XX w.	A/2944/1390	08-09-1965
Budynek mieszkalny	ul. Legnicka	4	1800 r., XX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Legnicka	5	2 poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Legnicka	6	1 poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Legnicka	7	2 poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Legnicka	8	2 poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Legnicka	9	XVIII/XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Legnicka	10	pocz. XX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Legnicka	11	XVI, XVIII, 1 ćw. XIX, XX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Legnicka	12	1800, XX w.	A/2945/1391	08-09-1965
Budynek mieszkalny	ul. Legnicka	13	2 poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Legnicka	13a	2 poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Legnicka	14	ok. 1840 r., XX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Legnicka	15	2 poł. XIX w.		
Budynek dawnego Ziemskiego Towarzystwa Kredytowego Księstwa Świdnicko-Jaworskiego (ob. Młodzieżowy)	ul. Legnicka	16	2 poł. XIX w.		

Ośrodek Wychowawczy)					
Dawny pałac księżnej Agnieszki (ob. budynek mieszkalny)	ul. Legnicka	17	1800 r., XX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Legnicka	18	XVIII w., przeb. K. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Legnicka	19	XVIII w., przeb. 2 poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Legnicka	20	2 poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Legnicka	21	k. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Legnicka	22	1 poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Legnicka	23	1 poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Legnicka	25	2 poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Legnicka	26	1 poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Limanowskiego	2	1 poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Limanowskiego	3	secesja		
Budynek mieszkalny	ul. Limanowskiego	4	1 poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Limanowskiego	4a	1 poł. XIX w.		
Budynek gospodarczy	ul. Limanowskiego	4a	1 poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Limanowskiego	5	2 poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Limanowskiego	6	1 poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Limanowskiego	7	2 poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Limanowskiego	8	2 poł. XIX, XX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Limanowskiego	9	3 ćw. XIX, XX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Limanowskiego	19	4 ćw. XIX w., XX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Limanowskiego	21	3 ćw. XIX, XX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Limanowskiego	28	ok. 1850 r., XX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Limanowskiego	29	2 poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Limanowskiego	30	2 poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Limanowskiego	30a	2 poł. XIX, XX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Limanowskiego	30b	k. XVIII, 2 poł. XIX w.		
Budynek gospodarczy	ul. Limanowskiego	30b	k. XVIII w., pocz. XIX w., XX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Limanowskiego	31	1 poł. XIX w.		

Budynek mieszkalny	ul. Limanowskiego	32	2 poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Limanowskiego	33	2 poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Limanowskiego	34	1873 r.		
Budynek mieszkalny	ul. Limanowskiego	35	1 poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Limanowskiego	36	ok. poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Limanowskiego	37	k. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Lipowa	3	pocz. XX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Lipowa	4, 5	1800 r., XX w.	A/2946/2073	06-06-1972
Budynek mieszkalny	ul. Lipowa	9	ok. poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Lipowa	9a	XVI, 2 poł. XIX, XX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Lipowa	10	2 poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Lipowa	11	2 poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Lipowa	11a	XVI, 1 ćw. XIX, 2 poł. XIX, XX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Łukasińskiego	1	2 poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Łukasińskiego	1a	poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Łukasińskiego	2	k. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Łukasińskiego	6	2 poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. 1 Maja	1	XVIII/XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. 1 Maja	2	2 poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. 1 Maja	3	ok. poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. 1 Maja	4, 4a	2 poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. 1 Maja	10	2 poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Piłsudskiego	1	2 poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Piłsudskiego	2	4 ćw. XIX, XX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Piłsudskiego	3	2 poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Piłsudskiego	4	4 ćw. XIX, XX w.		
Budynek Ośrodka Zdrowia	ul. Piłsudskiego	9, 10	2 poł. XIX w.		
Sala gimnastyczna	ul. Piłsudskiego	15	2 poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Piłsudskiego	16	2 poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Piłsudskiego	17	2 poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Piłsudskiego	18	2 poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Piłsudskiego	20	2 poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Piłsudskiego	20a	2 poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Piłsudskiego	20b	2 poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Piłsudskiego	21	2 poł. XIX w.		

Budynek mieszkalny	ul. Piłsudskiego	22	2 poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Piłsudskiego	23	2 poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Piłsudskiego	24	2 poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Piłsudskiego	25	2 poł. XIX w.		
Obecnie Powiatowa Stacja Epidemiologiczna	ul. Piwna	1	2 poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Piwna	2	ok. 1840 r.		
Dawny budynek mieszkalny (ob. Bank)	ul. Poniatońskiego	7	pocz. XX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Poniatońskiego	8	1902 r.		
Budynek mieszkalny	ul. Poniatońskiego	9	pocz. XX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Poniatońskiego	10	pocz. XX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Poniatońskiego	11	2 poł. XIX w., 1 poł. XX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Poniatońskiego	11a	2 poł. XIX w., 1 poł. XX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Poniatońskiego	12	2 poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Poniatońskiego	13	2 poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Poniatońskiego	14	2 poł. XIX w.		
Budynek administracji	ul. Poniatońskiego	14a	2 poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Poniatońskiego	15	1900 r.		
Budynek mieszkalny	ul. Poniatońskiego	16	ok. 1900 r.		
Budynek mieszkalny	ul. Poniatońskiego	21	2 poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Poniatońskiego	21a	2 poł. XIX w.		
Budynek gospodarczy	ul. Poniatońskiego	21a	2 poł. XIX w.		
Budynek gospodarczy	ul. Poniatońskiego	22	3 ćw. XIX w., XX w.		
Budynek gospodarczy	ul. Poniatońskiego	23	3 ćw. XIX w., XX w.		
Budynek gospodarczy	ul. Poniatońskiego	25	ok. 1910 r.		
Budynek gospodarczy	ul. Poniatońskiego	26	4 ćw. XIX w., XX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Poniatońskiego	28	k. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Poniatońskiego	29	k. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Poniatońskiego	30	k. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Poniatońskiego	31	secesja		
Budynek mieszkalny	ul. Poniatońskiego	32	secesja		
Budynek mieszkalny	ul. Poniatońskiego	33	1902 r.		
Budynek mieszkalny (ob. Placówka szkolna)	ul. Wyszyńskiego (d. Rapackiego)	1	poł. XIX w.		

Budynek mieszkalny	ul. Wyszyńskiego (d. Rapackiego)	2	2 poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Wyszyńskiego (d. Rapackiego)	3	2 poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny z budynkami gospodarczymi	ul. Wyszyńskiego (d. Rapackiego)	4a	2 poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Wyszyńskiego (d. Rapackiego)	6	2 poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Wyszyńskiego (d. Rapackiego)	10	poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Wyszyńskiego (d. Rapackiego)	11	2 poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Wyszyńskiego (d. Rapackiego)	15	1 ćw. XIX w., XX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Wyszyńskiego (d. Rapackiego)	25	poł. XIX w., XX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Wyszyńskiego (d. Rapackiego)	26	3 ćw. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Wyszyńskiego (d. Rapackiego)	27	2 poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Wyszyńskiego (d. Rapackiego)	30	1900 r.		
Budynek mieszkalny	ul. Wyszyńskiego (d. Rapackiego)	30a	pocz. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Wyszyńskiego (d. Rapackiego)	32	pocz. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Wyszyńskiego (d. Rapackiego)	34	3 ćw. XIX w., XX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Wyszyńskiego (d. Rapackiego)	35	2 poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Wyszyńskiego (d. Rapackiego)	37	I. 30-te XX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Wyszyńskiego (d. Rapackiego)	37a	2 poł. XIX, XX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Wyszyńskiego (d. Rapackiego)	38	2 poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Wyszyńskiego (d. Rapackiego)	39	2 poł. XIX w.		
Stacja transformatorowa	ul. Reja / ul. Wrocławska		2 poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Reja	2	2 poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Reja	3	2 poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Reja	3a	2 poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Reja	3c	2 poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Reja	5	2 poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Reja	6	2 poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Reja	8	2 poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Roosevelta	1	2 ćw. XIX, XX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Roosevelta	3	1 poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Roosevelta	4, 5	k. XIX w.		

Budynek mieszkalny	Rynek	3	poł. XVIII, XIX/XX w.	A/2952/1077	27-02-1964
Budynek mieszkalny	Rynek	4	2 poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	Rynek	6	XVI, XVIII w., 1967 r.	A/2955/328	06-11-1956
Budynek mieszkalny	Rynek	7	XVI, XIX, XX w.	A/2954/1392	08-09-1965
Budynek mieszkalny	Rynek	8	XVI, XVIII, XIX w.		
Budynek mieszkalny	Rynek	9	XVI, XIX w.		
Budynek mieszkalny	Rynek	10	XIX w.		
Dom podcieniowy	Rynek	11	XVI, XVIII, XIX/XX w.	A/2955/328	06-11-1956
Dom podcieniowy	Rynek	12	XVI, XVIII, XIX/XX w.	A/2955/328	06-11-1956
Dom podcieniowy	Rynek	13	XVI, XVIII, XIX/XX w.	A/2955/328	06-11-1956
Dom podcieniowy	Rynek	14	XVI, XX w.	A/2955/328	06-11-1956
Dom podcieniowy	Rynek	15	XVI, XIX/XX w.	A/2955/328	06-11-1956
Dom podcieniowy	Rynek	16	poł. XVI, XVIII, XX w.	A/2955/328	06-11-1956
Dom podcieniowy	Rynek	17	poł. XVI, XX w.	A/2955/328	06-11-1956
Dom podcieniowy	Rynek	18	poł. XVI, XIX/XX w.	A/2955/328	06-11-1956
Dom podcieniowy	Rynek	19	poł. XVI w., 1800 r., 1967 r.	A/2955/328	06-11-1956
Dom podcieniowy	Rynek	21	poł. XVI, XVIII, XX w.	A/2955/328	06-11-1956
Dom podcieniowy	Rynek	22	poł. XVI, XVIII, XX w.	A/2955/328	06-11-1956
Dom podcieniowy	Rynek	23	poł. XVI, XIX/XX w.	A/2955/328	06-11-1956
Dom podcieniowy	Rynek	24	poł. XVI, XIX w.	A/2955/328	06-11-1956
Dom podcieniowy	Rynek	33	XVI, XVIII, XIX w.	A/2955/328	06-11-1956
Dom podcieniowy	Rynek	34	poł. XVI, XVIII w.	A/2955/328	06-11-1956
Dom podcieniowy	Rynek	35	poł. XVI, XIX w.	A/2955/328	06-11-1956
Dom podcieniowy	Rynek	36	poł. XVI, XIX w.	A/2955/328	06-11-1956
Domy podcieniowe	Rynek	37	poł. XVI, XVIII, XIX w.	A/2955/328	06-11-1956
Budynek mieszkalny	Rynek	20	XV/XVI, 2 poł. XIX, XX w.		
Budynek mieszkalny	Rynek	32	2 poł. XIX w.		
Wieża wodna	pl. Seniora		1887/1984 r.		
Budynek mieszkalny	pl. Seniora	5	k. XIX w.		

Budynek mieszkalny	pl. Seniora	6	2 poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Starojaworska	2	k. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Starojaworska	2a	k. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Starojaworska	4	k. XIX w.		
Budynek dawnych koszar (ob. budynek administracyjny)	ul. Starojaworska	7-7a	2 poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Starojaworska	9	k. XIX w.		
Zespół mieszkalno-gospodarczy:	ul. Starojaworska	24	1 poł. XIX w., XX w.		
Budynek mieszkalny w zespole	ul. Starojaworska	24	1 poł. XIX w., XX w.		
Budynek gospodarczy I w zespole	ul. Starojaworska	24	1 poł. XIX w., XX w.		
Budynek gospodarczy II w zespole	ul. Starojaworska	24	1 poł. XIX w., XX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Starojaworska	30	2 poł. XIX w., XX w.		
Zespół mieszkalno-gospodarczy:	ul. Starojaworska	32	1 poł. XIX w., XX w.		
Budynek mieszkalny w zespole	ul. Starojaworska	32	1 poł. XIX w., XX w.		
Budynek gospodarczy I w zespole	ul. Starojaworska	32	1 poł. XIX w., XX w.		
Budynek gospodarczy II w zespole	ul. Starojaworska	32	1 poł. XIX w., XX w.		
Budynek gospodarczy III w zespole	ul. Starojaworska	32	1 poł. XIX w., XX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Starojaworska	34	ok. 1900 r.		
Zespół mieszkalno-gospodarczy:	ul. Starojaworska	38	poł. XIX w., XX w.		
Budynek mieszkalny w zespole	ul. Starojaworska	38	poł. XIX w., XX w.		
Budynek gospodarczy I w zespole	ul. Starojaworska	38	poł. XIX w., XX w.		
Budynek gospodarczy II w zespole	ul. Starojaworska	38	poł. XIX w., XX w.		
Budynek gospodarczy III w zespole	ul. Starojaworska	38	poł. XIX w., XX w.		
Zespół mieszkalno-gospodarczy:	ul. Starojaworska	40	1 poł. XIX w., XX w.		
Budynek mieszkalny w zespole	ul. Starojaworska	40	1 poł. XIX w., XX w.		

Budynek gospodarczy I w zespole	ul. Starojaworska	40	1 poł. XIX w., XX w.		
Budynek gospodarczy II w zespole	ul. Starojaworska	40	1 poł. XIX w., XX w.		
Budynek mieszkalno-gospodarczy w zespole	ul. Starojaworska	40	1 poł. XIX w., XX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Starojaworska	41	1 poł. XIX w., XX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Starojaworska	42	2 poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Starojaworska	43	1 poł. XIX w., XX w.		
Zespół mieszkalno-gospodarczy:	ul. Starojaworska	44	1 poł. XIX w., XX w.		
Budynek mieszkalny w zespole	ul. Starojaworska	44	1 poł. XIX w., XX w.		
Budynek gospodarczy I w zespole	ul. Starojaworska	44	1 poł. XIX w., XX w.		
Budynek gospodarczy II w zespole	ul. Starojaworska	44	1 poł. XIX w., XX w.		
Budynek gospodarczy III w zespole	ul. Starojaworska	44	1 poł. XIX w., XX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Starojaworska	55	I. 30-te XX w.		
Zespół mieszkalno-gospodarczy:	ul. Starojaworska	56	3 cw. XIX w., XX w.		
Budynek mieszkalny w zespole	ul. Starojaworska	56	3 cw. XIX w., XX w.		
Budynek gospodarczy I w zespole	ul. Starojaworska	56	3 cw. XIX w., XX w.		
Budynek gospodarczy II w zespole	ul. Starojaworska	56	3 cw. XIX w., XX w.		
Budynek gospodarczy III w zespole	ul. Starojaworska	56	3 cw. XIX w., XX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Starojaworska	59	I. 20, 30-te XX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Starojaworska	61	pocz. XIX w., XX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Starojaworska	62	2 poł. XIX w., XX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Starojaworska	65	2 poł. XIX w., XX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Starojaworska	67	2 poł. XIX w.		

Zespół mieszkalno-gospodarczy:	ul. Starojaworska	70	2 poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny w zespole	ul. Starojaworska	70	2 poł. XIX w.		
Budynek gospodarczy I w zespole	ul. Starojaworska	70	2 poł. XIX w.		
Budynek gospodarczy II w zespole	ul. Starojaworska	70	2 poł. XIX w.		
Budynek gospodarczy III w zespole	ul. Starojaworska	70	2 poł. XIX w.		
Zespół mieszkalno-gospodarczy:	ul. Starojaworska	75	2 poł. XIX w., XX w.		
Budynek mieszkalny w zespole	ul. Starojaworska	75	2 poł. XIX w., XX w.		
Budynek gospodarczy I w zespole	ul. Starojaworska	75	2 poł. XIX w., XX w.		
Budynek gospodarczy II w zespole	ul. Starojaworska	75	2 poł. XIX w., XX w.		
Zespół mieszkalno-gospodarczy:	ul. Starojaworska	78	poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny w zespole	ul. Starojaworska	78	poł. XIX w.		
Budynek gospodarczy I w zespole	ul. Starojaworska	78	poł. XIX w.		
Budynek gospodarczy II w zespole	ul. Starojaworska	78	poł. XIX w.		
Szkoła podstawowa	ul. Starojaworska	82	1909 r., XX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Starojaworska	85	2 poł. XIX w., XX w.		
Zespół mieszkalno-gospodarczy:	ul. Starojaworska	89	4 ćw. XIX w., XX w.		
Budynek mieszkalny w zespole	ul. Starojaworska	89	4 ćw. XIX w., XX w.		
Budynek gospodarczy I w zespole	ul. Starojaworska	89	4 ćw. XIX w., XX w.		
Budynek gospodarczy II w zespole	ul. Starojaworska	89	4 ćw. XIX w., XX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Starojaworska	91	1 poł. XIX w., XX w.		
Budynek gospodarczy	ul. Starojaworska	91	1 poł. XIX w., XX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Starojaworska	93	2 poł. XIX w., XX w.		

Budynek mieszkalny	ul. Starojaworska	95	3 ćw. XIX w., XX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Starojaworska	99	poł. XIX w., XX w.		
Stacja transformatorowa	ul. Starojaworska	103	2 poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Starojaworska	106	pocz. XX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Starojaworska	113	2 poł. XIX w., XX w/		
Budynek mieszkalny	ul. Starojaworska	119	2 ćw. XIX w.		
Budynek mieszkalny w zespole	ul. Starojaworska	90A i B	ok. 1872 r.	A/2949/824/L	28-12-1988
Budynek świetlicy i stołówki w zespole	ul. Starojaworska	92	1 cw. XX w.	A/2949/824/L	28-12-1988
Dom kultury w zespole	ul. Starojaworska	92a	1 cw. XX w.	A/2949/824/L	28-12-1988
Budynek mieszkalny w zespole	ul. Starojaworska	94	XIX/XX w.	A/2949/824/L	28-12-1988
Budynek mieszkalny w zespole	ul. Starojaworska	94a	XIX/XX w.	A/2949/824/L	28-12-1988
Budynek willowy w zespole	ul. Starojaworska	100	ok. 1872 r.	A/2949/824/L	28-12-1988
Budynek mieszkalny w zespole	ul. Starojaworska	101	ok. 1872 r.	A/2949/824/L	28-12-1988
Budynek mieszkalny w zespole	ul. Starojaworska	102	ok. 1872 r.	A/2949/824/L	28-12-1988
Budynek mieszkalny w zespole	ul. Starojaworska	103	4 ćw. XIX w.	A/2949/824/L	28-12-1988
Budynek garaży i mieszkań w zespole	ul. Starojaworska	104 (ob. 104e)	1 ćw. XX w.	A/2949/824/L	28-12-1988
Budynek magazynu i acetylenowni w zespole	ul. Starojaworska	104 (ob. 104a)	1 ćw. XX w.	A/2949/824/L	28-12-1988
Budynek pomp buraczanych w zespole	ul. Starojaworska	104	k. XIX w., 1 ćw. XX w.	A/2949/824/L	28-12-1988
Budynek stolarni w zespole	ul. Starojaworska	104	1 ćw. XX w.	A/2949/824/L	28-12-1988
Budynek magazynu technicznego i biuro techniczne w zespole	ul. Starojaworska	104	k. XIX w., 1 ćw. XX w.	A/2949/824/L	28-12-1988
Budynek warsztatu mechanicznego w zespole	ul. Starojaworska	104	k. XIX w., 1 ćw. XX w.	A/2949/824/L	28-12-1988
Budynek szatni w zespole	ul. Starojaworska	104	1 ćw. XX w.	A/2949/824/L	28-12-1988
Budynek suszarni w zespole	ul. Starojaworska	104	1 ćw. XX w.	A/2949/824/L	28-12-1988

Budynek spawalni i laboratorium w zespole	ul. Starojaworska	104 (ob. 104c)	k. XIX w., 1 ćw. XX w.	A/2949/824/L	28-12-1988
Budynek magazynów akumulatorów w zespole	ul. Starojaworska	104	1 ćw. XX w.	A/2949/824/L	28-12-1988
Budynek magazynu cukru w zespole	ul. Starojaworska	104	1 ćw. XX w.	A/2949/824/L	28-12-1988
Budynek biura głównego w zespole	ul. Starojaworska	104 (ob. 104 b)	k. XIX w., 1 ćw. XX w.	A/2949/824/L	28-12-1988
Budynek ośrodka zdrowia w zespole	ul. Starojaworska	104	1 ćw. XX w.	A/2949/824/L	28-12-1988
Budynek stodoły w zespole	ul. Starojaworska	104 (ob. 92)	1 ćw. XX w.	A/2949/824/L	28-12-1988
Budynek mieszkalny w zespole	ul. Starojaworska	107	3 ćw. XIX w.	A/2949/824/L	28-12-1988
Budynek mieszkalny w zespole	ul. Starojaworska	108	4 ćw. XIX w.	A/2949/824/L	28-12-1988
Budynek mieszkalny w zespole	ul. Starojaworska	111	4 ćw. XIX w.	A/2949/824/L	28-12-1988
Budynek mieszkalny w zespole	ul. Starojaworska	116	4 ćw. XIX w.	A/2949/824/L	28-12-1988
Budynek mieszkalny w zespole	ul. Starojaworska	120	1 ćw. XX w.	A/2949/824/L	28-12-1988
Budynek mieszkalny w zespole	ul. Starojaworska	122	4 ćw. XIX w.	A/2949/824/L	28-12-1988
Budynek mieszkalny w zespole	ul. Starojaworska	126	4 ćw. XIX w.	A/2949/824/L	28-12-1988
Budynek wagi samochodowej w zespole	ul. Starojaworska		1 ćw. XX w.	A/2949/824/L	28-12-1988
Budynek mieszkalny	ul. Staromiejska	3	2 poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Staromiejska	4	2 poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Staromiejska	5	k. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Staromiejska	6	k. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Staromiejska	7	k. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Staromiejska	8	XVI, 4 ćw. XVIII, I. 30-te XX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Staromiejska	9	2 poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Staromiejska	10	3 ćw. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Staromiejska	11	k. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Staromiejska	12	2 poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Staromiejska	13	k. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Staromiejska	14	2 poł. XIX w.		

Budynek mieszkalny	ul. Staromiejska	16	XVI, XVIII, XIX, XX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Staromiejska	17	2 poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Staromiejska	18	2 poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Staromiejska	19	2 poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Staromiejska	20	2 poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Staromiejska	21	2 poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Staromiejska	22	2 poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Staromiejska	23	2 poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Staromiejska	24	2 poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Staromiejska	25	poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Staszica	1	XVIII, XIX/XX w.	A/2947/2074	06-06-1972
Budynek mieszkalny	ul. Staszica	2	poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Staszica	3	poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Staszica	4	XVII, XVIII, XX w.	A/2957/1078	27-02-1964
Budynek mieszkalny	ul. Staszica	5	poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Staszica	6	XVI, XVIII, 3 ćw. XIX, XX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Staszica	7	k. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Staszica	8	1800, 1959 r.		
Budynek mieszkalny	ul. Staszica	9	XVIII, XIX/XX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Staszica	11	2 poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Staszica	12	4 ćw. XVIII, XIX, XX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Staszica	13	2 poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Staszica	14	2 poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Staszica	15	2 poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Staszica	16	2 poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Staszica	17	XVII?XVIII, XIX, XX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Staszica	18	2 poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Staszica	19	2 poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Staszica	20	XVIII, 4 ćw. XIX, XX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Staszica	21	2 poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Staszica	22	poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Staszica	23	XVI/XVII, XVIII, XX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Staszica	24	XVI/XVII, XVIII, XX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Strzegomska	1	2 poł. XIX w.		

Budynek mieszkalny	ul. Strzegomska	2	XVIII/XIX w., przeb. XX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Strzegomska	3	poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Strzegomska	4	2 poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Strzegomska	6	2 poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Strzegomska	7	k. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Strzegomska	8	2 poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Strzegomska	8a	2 poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Strzegomska	10	1 poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Strzegomska	10a	2 poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Strzegomska	12	2 poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Szkolna	2	2 poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Szkolna	9	2 poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Szkolna	10	2 poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Szkolna	11	XVI, XVIII, 2 poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	pl. Wolności	1	poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	pl. Wolności	2	ok. poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	pl. Wolności	3	2 poł. XIX w., XX w.		
Budynek mieszkalny	pl. Wolności	4	2 poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	pl. Wolności	5	po 1860 r., XX w.		
Budynek mieszkalny	pl. Wolności	6	2 poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	pl. Wolności	7	2 poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	pl. Wolności	8	2 poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	pl. Wolności	9	3 ćw. XIX w.		
Budynek mieszkalny	pl. Wolności	10	3 ćw. XIX w.		
Budynek mieszkalny	pl. Wolności	12	po 1800 r., 3 ćw. XIX w., XX w.		
Budynek mieszkalny	pl. Wolności	13- 14	2 poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	pl. Wolności	15	1 ćw. XIX, XX w.		
Budynek mieszkalny	pl. Wolności	16	ok. 1850 r., XX w.		
Budynek mieszkalny	pl. Wolności	17	1 ćw. XIX w., 1 poł. XX w.		
Budynek mieszkalny	pl. Wolności	19	pocz. XX w.		
Budynek mieszkalny	pl. Wolności	20	1 poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	pl. Wolności	22	k. XIX w.		
Budynek mieszkalny	pl. Wolności	24	4 ćw. XIX w., XX w.		

Budynek mieszkalny	pl. Wolności	25	2 poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	pl. Wolności	26	k. XIX w.		
Budynek mieszkalny	pl. Wolności	27	2 poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	pl. Wolności	29	XIX/XX w.		
Budynek mieszkalny	pl. Wolności	30	k. XIX w.		
Budynek mieszkalny	pl. Wolności	30a	XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Wrocławska	1	2 poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Wrocławska	3	2 poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Wrocławska	3a	2 poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Wrocławska	5	k. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Wrocławska	8	2 poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Wrocławska	9	2 poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Wrocławska	11	3 ćw. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Wrocławska	12	2 poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Wrocławska	13	2 poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Wrocławska	15	2 poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Wrocławska	16	k. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Wrocławska	17a	2 poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Wrocławska	17b	2 poł. XIX w.		
Dawny budynek dworca kolejowego (ob. budynek mieszkalny)	ul. Wrocławska	18a	1896 r.		
Dawny budynek przepompowni stacji kolejowej (ob. Budynek gospodarczy)	ul. Wrocławska	18	1896 r.		
Budynek mieszkalny	ul. Wrocławska	24	2 poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Wrocławska	25	k. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Wrocławska	29	ok. 1910 r.		
Budynek mieszkalny	ul. Wrocławska	29a	ok. 1910 r.		
Budynek mieszkalny	ul. Wrocławska	29b	ok. 1910 r.		
Budynek mieszkalny	ul. Wrocławska	29c	2 poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Wrocławska	30	2 poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Wrocławska	31	k. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Wrocławska	32	k. XIX w.		

Budynek mieszkalny	ul. Wrocławska	33	k. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Wrocławska	34	3 ćw. XIX w.		
Zabudowania gospodarcze	ul. Wrocławska	34	3 ćw. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Wrocławska	35	2 poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Wrocławska	36	XIX/XX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Wrocławska	37a	2 poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Zamkowa	4	XVI, 4 ćw. XIX, XX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Zamkowa	5	k. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Zamkowa	5a	2 poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Zamkowa	5b	2 poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Zamkowa	6	XVI, 3 ćw. XIX, XX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Zamkowa	7	XVI, XVIII, 1 poł. XIX, XX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Zamkowa	8	2 poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Zamkowa	13	2 poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Zamkowa	14	XVI, ok. 1800 r., XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Zamkowa	15	XVI, 2 poł. XIX, 2 ćw. XX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Zamkowa	15a	XVI, 3 ćw. XIX, XX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Zielona	1	3 ćw. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Zielona	2	3 ćw. XIX w., XX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Żeromskiego	1	XVI, XVIII, 1 poł. XIX, XX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Żeromskiego	2	XVI, 2 poł. XIX w., XIX, XX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Żeromskiego	3	2 poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Żeromskiego	4	3 ćw. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Żeromskiego	6	2 poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Żeromskiego	7	2 poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Żeromskiego	8	2 poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Żeromskiego	9	poł. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Żeromskiego	12	XVIII, 2 poł. XIX, XX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Żeromskiego	13	k. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Żeromskiego	15	k. XIX w.		
Budynek mieszkalny	ul. Żeromskiego	16, 17	k. XIX w.		

Budynek mieszkalny	ul. Żeromskiego	19	XVI, XIX, XX w.	
--------------------	-----------------	----	--------------------	--

Źródło: opracowanie własne na podstawie Wykazu Zabytków Nieruchomych Gminy Jawor.

Wśród najważniejszych zabytków świadczących o bogatej historii i kulturze Miasta ulokowanych na obszarze rewitalizacji należy wymienić:

- **ZAMEK PIASTOWSKI** – znajdujący się na skarpie nad kanałem Młynówka w południowo-zachodniej części Miasta Zamek, stanowi dawną siedzibę książąt piastowskich i starostów Księstwa Świdnicko-Jaworskiego. Wybudowany przez Radosława z Bolesławca w 1224 roku, doczekał się z czasem rozbudowy wraz z dodatkowymi umocnieniami. Częściowo strawiony przez pożar, który nawiedził Miasto ok. 1568 roku, został przebudowany w stylu renesansowym. Kolejne lata przyniosły gruntowne renowacje wykonywane na zlecenie Ottona v. Nostitz'a. Do roku 1956 pełnił funkcję ciężkiego więzienia (przez około 200 lat), w ostatnim okresie głównie dla kobiet. W listopadzie 1393 roku obradował tu pierwszy sejmik śląski. Stany księstwa składały w tym miejscu hołd królom czeskim i cesarzom austriackim. W 1648 r. zamek został poważnie uszkodzony podczas oblężenia przez żołnierzy cesarskich. W latach 1663-1665 ponownie został odbudowany. W 1687 roku gościła w nim królowa Maria Sobieska. W XVIII wieku dokonano remontu wieży zegarowej. Król pruski Fryderyk II w 1746 r. przekształcił zamek w zakład karny i dom dla umysłowo chorych. Pierwotny szpital psychiatryczny został definitywnie zamknięty w 1821 r. Do 1888 roku było to więzienie męskie, a następnie ciężkie więzienie przeznaczone wyłącznie dla kobiet. Podczas II Wojny Światowej Niemcy przetrzymywali tu więźniów z frontów w całej Europie, co upamiętnia tablica przy celach więziennych. Po 1945 roku na zamku przetrzymywano więźniów politycznych i żołnierzy AK. Zamek był wielokrotnie przebudowywany, w wyniku czego bryła budynku uległa ujednoczeniu, a cechy stylowe pewnemu zatarciu. Najstarszy element Zamku Piastowskiego stanowi prostokątna, XIII-wieczna wieża. Charakter renesansowy zamku zachowało jego zachodnie skrzydło, natomiast skrzydło północno-wschodnie - styl barokowy. Obecnie, budynek jest częściowo użytkowany przez różne instytucje i zakłady jednak większość pomieszczeń pozostaje niedostępnych. Wieża zamkowa jest wykorzystywana jako punkt widokowy, z którego można podziwiać panoramę Miasta.

➤ **RYNEK W JAWORZE** - zwarty zespół architektoniczny z zachowanym średniowiecznym układem urbanistycznym. Prostokątny plac o wymiarach 140x70 metrów stanowi centralny punkt na regularnym, szachownicowym planie Miasta lokacyjnego. Zabytkowa zabudowa kamieniczna wypełnia wyznaczone kwartały. Pierzeje Rynku Miejskiego dzieli się na:

- **Pierzeję wschodnią** – niegdyś nazywaną pierzeją „Arkad Mieczowych”, od zlokalizowanego w tym areale hotelu „Pod Złotym Mieczem”,
- **Pierzeję zachodnią** – potocznie nazywaną „Arkadami Fischera” od nazwiska alchemika i handlarza winem mieszkającego w tej części Rynku. Charakterystyczna jest także kamienica z nr 8, która na elewacji posiada ul pszczeli w nawiązaniu do tradycji piernikarskich Jawora,
- **Pierzeję północną** – połowicznie zachowała się historyczna zabudowa wzniesiona w stylu klasycystycznym i eklektycznym,
- **Pierzeja południowa** – cechująca się w pełni zachowaną zabudową kamieniczną z XVI i XVIII w. Kamienicę nr 24 przyozdabia tablica pamiątkowa poświęcona Henriecie Hanke – poetce i powieściopisarce niegdyś zamieszkującej w budynku.

W 1945 r. żołnierze Armii Czerwonej spalili doszczętnie zabudowę pierzei wschodniej i połowicznie zabudowę pierzei północnej. Niespełna dwie dekady później zabudowa została wzniesiona ponownie według projektu S. Mullera. Zabudowa nawiązywała do historycznej architektury, choć wykonana została w stylu modernistycznym. Jaworski Rynek jest jednym z nielicznych na Dolnym Śląsku z zachowaną charakterystyczną zabudową podcieniową.

- **RATUSZ** – gotycki budynek z wieżą został wybudowany w 1373 roku stając się dominantą przestrzenną. Następnie trzykrotnie był przebudowywany, aby po pożarze z 1895 roku zostać zastąpionym przez neorenesansowy budynek według projektu Gutha. Zachowana została średniowieczna wieża. Na szczególną uwagę zasługuje sala rajców, którą zdobi sklepienie kolebkowe, trójdzielne, a także liczne witraże. Witraż we wschodnim oknie przedstawia pola Równiny Jaworskiej oraz symbole zamożności regionu: ule, łany zbóż, inne płody ziemi, a także cukrownię w Starym Jaworze. Jest tu też portret ks. Anny. Witraż zachodni ukazuje alegorię:

- zgody (siedząca na tronie postać to bogini Javara),
- o niezgody (płonący dom)
- o i zbrodni (bójka młodzieńców, z których jeden trzyma sztylet).

Wyżej znajdują się herby miast śląskich: Bolkowa, Złotoryi, Legnicy, Świdnicy, Strzegomia i Kamiennej Góry. Na samym dole panorama Miasta od strony południowej.

- **GOTYCKA WIEŻA RATUSZOWA** – 65-metrowa wieża ratuszowa powstała na planie kwadratu, następnie przechodząc w ośmioboczny graniastosłup dekorowany 175 cm figurami rycerzy posadowionymi poniżej galerijki. Figury przedstawiają m. in. Wacława IV – króla Czech oraz księżęta Henryka Świdnickiego oraz Bolka II Małego. Na przestrzeni lat wieża pełniła różne funkcje, służyła bowiem jako: strażnica, wartownica, wieża zegarowa, skarbiec czy więzienie.

- **ZESPÓŁ POKLASZTORYN OO. BERNARDYNÓW** - obiekt powstały pod koniec XV w. składający się z kościoła i budynku dla zakonników. Wybudowany w oparciu o wzory architektury sasko-łużyckiej jest dziś wyjątkowym dziełem późnogotyckiej architektury. Rozprzestrzenianie się nauk Lutera zmniejszyło ilość powołań. W 1542 r. mieszkało tu 8 braci. Radzie Miasta udało się uzyskać zgodę cesarza na przejęcie zabudowań klasztornych. Ostatni brat Hans opuścił klasztor w 1565 r. Miasto urządziło tu szkołę ewangelicką i schronisko dla ubogich. W styczniu 1638 r. klasztor zwrócono bernardynom. W 1810 roku władze pruskie sekularyzowały wszystkie klasztory na Śląsku, przejmując ich majątek. W budynku umieszczono policyjne biuro śledcze, a w kościele (od 1820 r.) arsenał pruskiej Landwehry. Po 1945 roku w samym klasztorze znajdowały się mieszkania komunalne. Cały zespół zaczął popadać w ruinę. Obecnie zespół jest siedzibą Muzeum Regionalnego w Jaworze. Podjęcie decyzji miejscowych władz o przeniesieniu zbiorów muzealnych do kościoła uratowało zabytek przed zniszczeniem.

- **KOŚCIÓŁ PW. ŚW. MARCINA** – najstarsza świątynia reprezentująca styl gotycki w Jaworze, pochodząca z XIV w. Jest to trójnawowa świątynia o halowym charakterze, z mocno wydłużonym prezbiterium i niesymetrycznie sytuowaną wieżą zwieńczoną dachem namiotowym. Kościół w XVI i XVII w. znajdował się w rękach protestantów. Koniec XVII stulecia przyniósł modernizację wnętrza świątyni w stylu barokowym. Następnie w XIX w. przeszła ona gruntowny remont za sprawą księdza Ferdynanda Neugebauer'a. W połowie XX w. opiekę nad budynkiem kościoła sprawowali franciszkanie konwentualni. Najistotniejszymi walorami świątyni jest jej wystrój rzeźbiarski (dekoracje portali, wsporniki i zworniki sklepienne) i malarski (późnogotyckie polichromie sklepień, monumentalny obraz ołtarza autorstwa Felixa Antona Schefflera).

➤ **KAPLICA ŚW. WOJCIECHA** – barokowa kaplica wzniesiona na planie ośmioboku na miejscu dawnej synagogi, przejętej w 1438 r. przez władze miejskie. W 1726 r. został przeprowadzony remont generalny, za sprawą którego kościół zyskał swe obecne oblicze. Po wojnie pełnił on funkcję kaplicy chrzcielnej.

➤ **KAPLICA ŚW. BARBARY** – kolejna budowla powstała w stylu barokowym, datowana na 1311 r. Ze względu na ruchy reformatorskie w XVI wieku został zmieniony w magazyn, a następnie kilkakrotnie był trawiony przez pożary i odbudowywany. Po remoncie w 1987 r. pełnił rolę kaplicy, obecnie zaś pozostaje nieużytkowany.

- **DAWNY BAROKOWY KLASZTOR I KOŚCIÓŁ FRANCISZKANEK** (obecnie Kościół Zielonoświątkowy) – zakon franciszkanek przybył do Jawora z początkiem XVIII w., z kolei zabudowania klasztorne jak i sam kościół datowane są na 1748 r. Po sekularyzacji zakonu zlokalizowano w klasztorze szkołę ewangelicką dla dziewcząt, następnie szkołę katolicką, a w późniejszym czasie także bibliotekę i prewentorium dla chorych na płuca. W latach 30. XX w. mieściła się tutaj rekwizytornia teatralna, a po wojnie magazyn meblowy. Obecnie kościół stanowi własność Zielonoświątkowców, a w klasztorze zlokalizowane są mieszkania komunalne.
- **TEATR MIEJSKI W JAWORZE** – powstał w 1799 r. Na jego potrzeby przebudowie poddane zostały dawne sukiennice, jednak ze względu na zły stan techniczny budynku pełnił on rolę siedziby teatru jedynie przez 51 lat. Następnie po przeprowadzeniu prac remontowych oraz okresie pełnienia funkcji siedziby dla Banku Przemysłowego i Giełdy Zbożowej, w roku 1875 budynek ponownie stał się siedzibą teatru. W tamtym okresie powstał neoklasycystyczny wystrój sali, wraz z balkonem wspartym na 14 kolumnach. Na uwagę zasługuje plafon. Centrum jego stanowi rozeta wypełniona malowidłem figuralnym. Jego tematyka nawiązuje do mitologii greckiej (córci Zeusa i Mnemosyne – muzy, opiekunki tańca, sztuki, poezji i nauki, które trzymają w swych rękach atrybuty dziedziny, jakimi się opiekują). Z plafonu zwisa wielki, sześcioramienny żyrandol. Dzisiejszy wystrój zewnętrzny budynku to wynik modernizacji przeprowadzonej w latach 1925-26, która nadała mu proste formy nawiązujące do idei Bauhausu.

- **WIEŻA STRZEGOMSKA** – datowana na II poł. XIII w. lub początek XIV wieku. Zbudowana na planie prostokąta, przechodzi wyżej do formy ośmioboku, zwieńczona balustradą i nakryta graniastosłupowym hełmem łamanym. Ze względu na rozwój artylerii i utratę funkcji militarnych wieża została przebudowana pod koniec XV w. W następnych stuleciach pełniła funkcje punktu obserwacyjnego, więzienia, katowni czy magazynu prochu. W I. poł. XIX wieku została sprzedana z zamysłem rozbiórki, której jednak nigdy nie zrealizowano. Wieża poddana została remontowi w latach 1961-1962.
- **ŚREDNIOWIECZNE FORTYFIKACJE OBRONNE** – miasto otoczono murami obronnymi pod koniec XIII w. W latach 1510–1538, podczas modernizacji fortyfikacji, dobudowano zewnętrzny pierścień murów o średnicy ok. 400 m. Do Miasta prowadziły cztery bramy: Bolkowska, Legnicka, Złotoryjska i Strzegomska. W XIX wieku, w wyniku otwarcia Miasta na przedmieścia, sukcesywnie rozbierano mury obronne oraz bramy miejskie. Jednak do dziś zachowały się liczne fragmenty fortyfikacji obronnych. W najlepszym stanie przetrwała do czasów współczesnych Basteja Anioła przy kościele św. Marcina, która wraz z otoczeniem zachowała swój XVI-wieczny charakter. Zachowane fragmenty murów obronnych i bastei w niezmienionej topografii terenu ilustrują pierwotny charakter fortyfikacji Jawora, który należał do jednego z najlepiej obwarowanych miast śląskich.
- **CUKROWNIA JAWORSKA** - założona w 1871 r. przez firmę Rohring-König na terenie Starego Jawora. Zespół rozbudowano w 1916 r. Obiekt stanowi rozległy wieloelementowy zespół przemysłowy z budynkami prezentującymi formy typowe dla budownictwa przemysłowego końca XIX w. Zakład działał nieprzerwanie do 2004 r.
- **EWANGELICKO-AUGSBURSKI KOŚCIÓŁ PW. DUCHA ŚWIĘTEGO, ZWANY KOŚCIOŁEM POKOJU W JAWORZE³**

Niewątpliwie najważniejszy i najpowszechniej rozpoznawany zabytek w Mieście Jaworze, wpisany w 2001 roku na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO. Kościół stanowi unikalne świadectwo tradycji kulturowej budownictwa szkieletowego z połowy XVII wieku. Kościół stanowi unikalny przykład współzycia sztuki baroku i teologii luterańskiej zarówno w treści jak i formie.

Budynek kościoła zachował swoją oryginalną, pierwotną formę. Tyczy się to zarówno bryły budynku jak konstrukcji i wykorzystanych materiałów. Zachowana została również integralność przestrzenna. Jednakże cmentarz wokół kościoła został zlikwidowany w 1972 roku, a w jego miejscu powstał park miejski, zwany Parkiem Pokoju. Teren zachowany jest w rdzennych granicach cmentarza.

Kościół Pokoju w Jaworze powstał na mocy zawartego w 1648 roku pokoju westfalskiego kończącego wojnę trzydziestoletnią. Wówczas dopuszczono do budowy trzech kościołów w jak uznawano nietrwałej konstrukcji szkieletowej. Kościoły powstały w Głogowie, Jaworze i Świdnicy. Kościół Pokoju w Jaworze wybudowano w latach 1654-1655. Budowla do dziś

³ Część opracowana na podstawie Strategii Rozwoju Miasta Jawora na lata 2021-2031 z wykorzystaniem opracowania autorstwa ekspertów z Narodowego Instytutu Dziedzictwa – Oddział Terenowy we Wrocławiu.

pozostaje w użytkowaniu parafii ewangelicko-augsburskiej, będąc również często destynacją turystyczną oraz miejscem promowania kultury sakralnej i świeckiej. Kościoły Pokoju w Jaworze i Świdnicy są największymi barokowymi budynkami sakralnymi w Europie wzniesionymi w konstrukcji szkieletowej. Jaworski kościół cechuje się wyjątkowymi walorami architektonicznymi i artystycznymi poprzez barokowy wystrój i wyposażenie.

Architekt i inżynier Albrecht von Säbisch, korzystając z tradycyjnych metod i technik budowlanych wynikających z wielowiekowej tradycji budownictwa szkieletowego, z drewna i gliny, stworzył budowlę, w której osiągnięto granice ówczesnych możliwości technicznych. Budowę kościoła Pokoju prowadził mistrz ciesielski Andres Gamper (vel Kempner) z Jawora.

Pozwolenie cesarza na budowę kościołów w Świdnicy, Jaworze i Głogowie dopuszczało ich ulokowanie wyłącznie poza granicami miast i budowę z wykorzystaniem nietrwałych materiałów, za który uważano drewno. Zaprojektowany przez Säbischa kościół w Jaworze mógł pomieścić do 7 tysięcy wiernych.

Kościół Pokoju w Jaworze został wykonany w konstrukcji szachulcowej z tynkowanym wypełnieniem. Jest to trójnawowa bazylika na planie prostokąta zamknięta trójkątnie. Nawę główną kryje dwuspadowe zadaszenie. Od północy dobudowana została zakryta, od południa zaś kwadratowa wieża dzwonnicy, kryta cebulastym hełmem. Wokół wnętrza cztero- i trójkondygnacyjne empory o balustradach zdobionych obrazami oraz dekoracją snycerską. W kościele zachowany jest wybitny artystycznie, bogaty barokowy wystrój i wyposażenie: m.in. ołtarz architektoniczny (1672), być może wg projektu Albrechta Säbischa, wykonany przez Michaela Steigera (vel Steudenera), z rzeźbami Mojżesza i Jana Chrzciciela oraz aniołów, a także obrazem Modlitwy Chrystusa na Górze Oliwnej, namalowanym w 1855 r. przez Johanna Augusta Wilhelma Sohna; ambona (1671) wykonana w pracowni Mathäusa Knothego; polichromie stropu i obrazy olejne na parapetach empor.

Ochrona prawna zespołu:

- Ewangelicki Kościół Pokoju Ducha Świętego – nr rejestru zabytków A/1905/990 z dnia 04.09.1963.
- Budowla wpisana na listę światowego dziedzictwa UNESCO 13 grudnia 2001 r. (nr wpisu 1054) – granice strefy buforowej wyznaczają:
  - od południa północna pierzeja Placu Wolności i ul. Bolesława Limanowskiego,
  - od zachodu – ul. Starojaworska,
  - od północy – południowa pierzeja ul. Kard. Stefana Wyszyńskiego,
  - od zachodu ul. 1 Maja.
- Dom dzwonnika, obecnie pastorówka parafii ewangelicko-augsburskiej w Jaworze, ul. Park Pokoju 2 – nr rejestru zabytków A/1097 z dnia 31.12.2008.
- Dom kantora, ul. Park Pokoju 3 – nr rejestru zabytków A/6168 z dnia 26.02.2020.
- Cmentarz ewangelicki, obecnie Park Pokoju – nr rejestru zabytków A/2433 z dnia 29.06.2010.
- Kościół Pokoju wraz z związanymi z nim budynkami i otaczającym cmentarzem, obecnie Parkiem Pokoju został uznany za Pomnik Historii – Rozporządzenie prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z 15 marca 2017 r. w sprawie uznania za pomnik historii „Jawor – kościół ewangelicko- augsburski pod wezwaniem Ducha Świętego, zwany

Kościółem Pokoju” (Dziennik Ustaw z dnia 29 marca 2017 r., poz. 673). Obszar pomnika historii „Jawor – kościół ewangelicko-augsburski pod wezwaniem Ducha Świętego, zwany Kościołem Pokoju” obejmuje ewangelicko-augsburski kościół parafialny pod wezwaniem Ducha Świętego, dawny dom dzwonnika oraz Park Pokoju (dawny cmentarz przykościelny) i pokrywa się z obszarem działek ewidencyjnych o numerach: 189, 191/1, 191/2, 191/4, 203 (obręb ewidencyjny nr 0005, Przedmieście); wystrój Kościoła Pokoju wpisany do rejestru zabytków ruchomych pod numerem 1054/375/1-54 z dnia 22.11.1977.

- o 22 lutego 2021 r. decyzją Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków otoczenie Kościoła Pokoju zostało wpisane do rejestru zabytków (nr decyzji A/6192).

3.4. Przyczyny degradacji obszaru

3.4.1. Sfera społeczna

Wyznaczony w centrum Jawora obszar rewitalizacji charakteryzuje się nagromadzeniem negatywnych zjawisk w sferze społecznej. Analiza wskaźnikowa wykonana na potrzeby delimitacji obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji wykazała szczególnie problemy w zakresie: bezrobocia, ubóstwa, przestępczości wśród nieletnich oraz wysokiej liczby osób ze szczególnymi potrzebami.

W poniższej tabeli przedstawiono porównanie wskaźników dotyczących sfery społecznej pomiędzy obszarem rewitalizacji a średnią gminną.

Tabela 5. Porównanie wskaźników dla sfery społecznej obszaru rewitalizacji z obszarem całej Gminy.

Wskaźnik	obszar rewitalizacji	średnia dla Gminy
Liczba osób bezrobotnych na 100 mieszkańców	3,73	2,71
Udział osób długotrwale bezrobotnych w liczbie osób w wieku produkcyjnym	1,7%	1,29%
Udział osób bezrobotnych z wykształceniem podstawowym w ogólnej liczbie bezrobotnych	23,4%	13,64 %
Odsetek osób korzystających z pomocy społecznej z tytułu bezrobocia w ogólnej liczbie mieszkańców	1,3%	0,4%
Udział osób korzystających z pomocy społecznej w ogólnej liczbie mieszkańców	5,6%	2,19%
Odsetek osób korzystających z pomocy społecznej z tytułu ubóstwa w ogólnej liczbie mieszkańców	1,7%	0,7%
Odsetek osób korzystających z pomocy społecznej dotkniętych problemem alkoholizmu w ogólnej liczbie mieszkańców	0,4%	0,23%
Kwota wypłaconych zasiłków w przeliczeniu na 100 mieszkańców	219 732,70 zł	36 745,78 zł
Liczba stwierdzonych przestępstw na 1000 mieszkańców	48,23	37,14
Liczba stwierdzonych przestępstw i wykroczeń (poza zdarzeniami drogowymi i przestępstwami gospodarczymi), w tym czyny karalne nieletnich na 1000 mieszkańców	58,51	57,78
Liczba czynów karalnych popełnionych przez nieletnich (13-17 lat) w ogólnej liczbie stwierdzonych przestępstw i wykroczeń (poza zdarzeniami drogowymi i przestępstwami gospodarczymi)	0,3 %	0,0%
Liczba osób objętych procedurą „Niebieskiej Karty” w przeliczeniu na 100 mieszkańców	0,47%	0,4%
Odsetek osób korzystających z pomocy społecznej z tytułu niepełnosprawności w ogólnej liczbie mieszkańców	1%	0,49%
Odsetek osób korzystających z pomocy społecznej z tytułu długotrwałej lub ciężkiej choroby w ogólnej liczbie mieszkańców	1,6%	0,78%
Udział dzieci w wieku 0-3 lat w ogólnej liczbie mieszkańców	2,4%	2,37%
Liczba fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych na 100 mieszkańców	0,26	0,18

Źródło: Opracowanie własne na podstawie diagnozy służącej wyznaczeniu obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji na terenie Miasta Jawora.

Obszar rewitalizacji zamieszkiwało w 2021 roku 6 157 osób, co stanowiło 28,9% ludności Gminy. Jest to obszar o najwyższej gęstości zaludnienia w Gminie wynoszącym 8 210 os./km².

Jednym z głównych problemów w sferze społecznej zidentyfikowanym na obszarze rewitalizacji jest bezrobocie (wynoszące 3,73 osoby/100 mieszkańców), w tym bezrobocie długotrwałe. Łącznie na obszarze rewitalizacji z 230 osób bezrobotnych, aż 105 było długotrwałe bezrobotne. W związku z tym również udział osób długotrwałe bezrobotnych w liczbie osób w wieku produkcyjnym jest wyższy na obszarze rewitalizacji niż średnia dla Gminy (odpowiednio 1,7% i 1,29%). Problem ten został wskazany również podczas warsztatów rewitalizacyjnych przez interesariuszy rewitalizacji. Dodatkowo podnoszono kwestię dziedziczenia bezrobocia oraz przyjmowania postaw społecznych według wzorców obserwowanych w domu rodzinnym. Prawie co czwarty bezrobotny zamieszkujący na obszarze rewitalizacji posiada jedynie wykształcenie podstawowe, co w sposób znaczący ogranicza możliwości na rynku pracy. Zintensyfikowane zjawisko bezrobocia ma negatywne konsekwencje zarówno dla osoby bezrobotnej jak i tkanki społecznej, w tym przede wszystkim rodziny i najbliższego otoczenia osoby dotkniętej tym problemem. Brak pracy skutkujący brakiem dochodów, przekłada się na zagrożenie ubóstwem, wykluczeniem społecznym, problemami zdrowotnymi (w tym natury psychicznej) oraz ogólną niezaradność życiową. Długotrwałe pozostawanie bez pracy może w skrajnych przypadkach prowadzić do zaniżania samooceny, depresji, popadania w nałogi i podejmowania zachowań niezgodnych z prawem. Problemy ze znalezieniem zatrudnienia lub też niechęć do podjęcia pracy zarobkowej determinują wzmożone występowanie zjawiska ubóstwa również na obszarze rewitalizacji. Wskazują na to przytoczone wskaźniki dotyczące odsetka osób korzystających z pomocy społecznej z tytułu ubóstwa, a także kwoty przeznaczane na wypłacanie właściwych zasiłków. Łączna kwota wypłaconych zasiłków w przeliczeniu na 100 mieszkańców jest blisko sześciokrotnie wyższa na obszarze rewitalizacji w stosunku do średniej dla Gminy. Brak środków finansowych na zaspokajanie podstawowych potrzeb wiąże się z kolei ze wzrostem przestępczości, obserwowanej również wśród nieletnich, którzy przejmują wzorce zachowań obserwowane w domach rodzinnych. Kradzieże, napady czy wyłudzenia skutecznie obniżają poczucie bezpieczeństwa osób przebywających na obszarze. Współwystępowanie przytoczonych problemów na określonych obszarach determinuje jego obraz w oczach innych mieszkańców. Przykładami takiej przestrzeni w Jaworze mogą być podcienia kamienic po południowej stronie Rynku Miejskiego, gdzie spotykają się osoby borykające się z uzależnieniami, ubóstwem, czy bezdomnością. Kształtowany tym samym obraz głównego placu miejskiego nie wpływa korzystnie na postrzeganie go przez pozostałych mieszkańców Miasta. Zobojętnienie lub też frustracja towarzysząca trudnej sytuacji życiowej powoduje potrzebę rozładowania kumulowanego wewnątrznie napięcia, która często przyjmuje formę przemocy stosowanej wobec innych lub samoprzemocy. Poprzez samoprzemoc rozumieć można popadanie w uzależnienia, w tym od alkoholu czy narkotyków, samookaleczanie czy podejmowanie zachowań ryzykownych. Osoby długotrwałe stosujące środki odurzające często tracą panowanie nad swoimi czynami i dopuszczają się aktów przemocy wobec innych, w tym często wobec członków rodziny. Oczywiście, akty przemocy nie zawsze muszą być powiązane ze stosowanymi używkami. Konsekwencją występowania tego typu zachowań jest wyższa na obszarze rewitalizacji niż średnia dla Gminy liczba osób objętych procedurą „Niebieskiej Karty” w przeliczeniu na 100 mieszkańców (odpowiednio 0,47% i 0,4%).

Interesariusze rewitalizacji podczas warsztatów zwracali szczególną uwagę na trudną sytuację dzieci i młodzieży na obszarze rewitalizacji. Wskazywano, iż dzieciom i młodzieży z rodzin

dysfunkcyjnych brakuje pozytywnych wzorców zachowań, ale także oferty która mogłaby przełamać wyuczoną w rodzinie postawę bierności i roszczeniowości. Należy pamiętać, że dzieci i młodzież podejmują aktywności, które są dla nich dostępne, tzn.: bezpłatne, odbywające się w okolicy miejsca zamieszkania w godzinach pozalekcyjnych. W przypadku niedostatecznego dostępu lub niedopasowania oferty takich form aktywności, wybierane są te, które pozostają. Tym samym grupy młodych ludzi wspólnie spożywają alkohol, niejednokrotnie przebywając w tym czasie w pustostanach i dopuszczając się aktów wandalizmu, które przenoszone są następnie również na ulice Miasta w formie powstających graffiti, zniszczonych mebli miejskich czy zaśmieconych przestrzeni publicznych. Miejsca takie zostały zidentyfikowane na obszarze rewitalizacji podczas przeprowadzonej wizji lokalnej. Zachodzącą sytuację obrazuje również promil stwierdzonych przestępstw, który zarówno w przypadku osób dorosłych (48,23 promila) jak i nieletnich (58,51 promila) jest wyższy na obszarze rewitalizacji niż średnia dla Gminy (średnia: 37,14 promila wśród dorosłych, 57,78 promila wśród nieletnich).

Rysunek 5. Przykłady aktów wandalizmu na obszarze rewitalizacji.

Źródło: materiały z wizji lokalnej przeprowadzonej w dniu 12.05.2023 r.

Instytucjami odpowiadającymi za organizację aktywności związanych z zapewnieniem właściwego rozwoju psychospołecznego oraz procesu wychowawczego dla dzieci i młodzieży są w Jaworze: Świetlica Środowiskowa z Elementami Socjoterapii oraz Poradnia Rodzinna. Obie instytucje działają w ramach Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej. W Poradni Rodzinnej skorzystać można ze specjalistycznej konsultacji z zakresu psychologii, pedagogiki i leczenia uzależnień. Podczas

zrealizowanych warsztatów rewitalizacyjnych wskazano jednak na następujące problemy społeczne dotyczące młodzieży:

- deficyt zajęć dodatkowych – brak możliwości rozwoju zainteresowań, szczególnie dla dzieci z ubogich rodzin, których nie stać na płatne zajęcia;
- część młodzieży wymaga regularnego kontaktu z psychologiem – niewystarczające wsparcie psychologiczne dla dzieci i młodzieży w ramach funkcjonujących jednostek;
- znikoma aktywność fizyczna młodzieży – skutkująca nabywaniem niezdrowych nawyków oraz problemów zdrowotnych,
- brak ogólnodostępnych przestrzeni, które byłyby atrakcyjne dla dzieci i młodzieży do spędzania czasu wolnego.

Kolejnym istotnym problemem wskazanym przez mieszkańców podczas warsztatów jest niski poziom uczestnictwa w życiu publicznym oraz niski poziom integracji wśród mieszkańców. Jedną z najbardziej aktywnych grup są seniorzy zrzeszeni w różnych organizacjach, tj. Uniwersytet III Wieku. Wśród przyczyn niskiego poziomu integracji, uczestnicy warsztatów wskazywali na zbyt małą liczbę miejsc w najbliższym sąsiedztwie zamieszkania i wydarzeń, które mogłyby umożliwić mieszkańcom budowanie relacji. W Jaworze istnieje potrzeba stworzenia przestrzeni dla dzieci i młodzieży, w której nieodpłatnie mogłyby one spędzać czas wolny i rozwijać zainteresowania, a w razie potrzeby uzyskać pomoc w nauce. Należy jednak podkreślić, że taka przestrzeń nie powinna być przeznaczona wyłącznie dla dzieci i młodzieży z rodzin, które korzystają z pomocy społecznej, lecz dla wszystkich mieszkańców, w różnych grupach wiekowych. Dalsza stygmatyzacja, czy wykluczenie społeczne jedynie utwierdzałoby dzieci z dysfunkcyjnych rodzin w przekonaniu o braku akceptacji społecznej i niemożności zmiany trybu i stylu swojego życia. Istnieje również potrzeba aktywizacji osób w wieku produkcyjnym, a także dalszego wspierania aktywnego uczestnictwa w życiu społecznym wśród jaworskich seniorów.

Osoby w wieku poprodukcyjnym decydują o sile kapitału ludzkiego, bowiem stanowią duży odsetek w ogóle społeczeństwa Jawora, o czym wielokrotnie wspominali interesariusze rewitalizacji podczas przeprowadzonych warsztatów. Starzenie się społeczeństwa potęgowane jest poprzez emigrację osób młodych do większych ośrodków miejskich, celem podjęcia dalszej edukacji lub lepiej płatnej pracy zarobkowej. W przyszłości może mieć to odzwierciedlenie w braku zastępowalności pokoleń na rynku pracy – mniej młodych ludzi będzie gotowych podjąć pracę, a coraz więcej osób będzie opuszczało rynek pracy ze względu na osiągnięcie wieku emerytalnego. Zmieniająca się struktura wiekowa mieszkańców implikuje konieczność prowadzenia działań adaptacyjnych do zmian demograficznych, m.in.: poprzez rozwijanie usług społecznych dedykowanych osobom starszym, czy dostosowywanie infrastruktury i przestrzeni miejskiej do zwiększających się potrzeb wśród seniorów. Należy również zaznaczyć, że na obszarze rewitalizacji występuje wyższy odsetek osób korzystających z pomocy społecznej z tytułu niepełnosprawności w stosunku do średniej dla Gminy (1% w stosunku do 0,49%). Podobnie kształtuje się sytuacja w przypadku osób korzystających z pomocy społecznej z tytułu długotrwałej lub ciężkiej choroby w ogólnej liczbie mieszkańców (1,6 % w stosunku do 0,78% dla średniej gminnej). Poza działaniami adaptacyjnymi należy jednak podjąć również działania zaradcze, które będą mogły odwrócić negatywny trend demograficzny. Zapewnienie odpowiednich miejsc pracy, infrastruktury do spędzania czasu wolnego oraz miejsc opieki nad dziećmi, może spowodować napływ i zwiększenie udziału osób w wieku produkcyjnym.

Osiedlenie się w atrakcyjnym otoczeniu może również wpłynąć na podejmowanie decyzji o założeniu rodziny, a w konsekwencji zwiększeniu udziału najmłodszej części społeczeństwa.

Z kolei jedną z głównych barier rozwoju społeczeństwa obywatelskiego w Jaworze zidentyfikowanych na warsztatach rewitalizacyjnych jest niski poziom włączenia obywateli w proces współzarządzania. Potwierdzają to wyniki konsultacji społecznych dotyczących różnych dziedzin życia Gminy, które nie cieszą się zbyt dużym zainteresowaniem wśród mieszkańców. Przyczyną obserwowanych postaw społecznych może być przekonanie o znikomych możliwościach wpływu na całokształt funkcjonowania jednostki miejskiej. Niemniej, brak zainteresowania nawet w przypadku bycia bezpośrednim interesariuszem zachodzących procesów jest głęboko niepokojący w perspektywie planowanych działań rewitalizacyjnych. Przedstawiciele Urzędu Miasta zwracali ponadto uwagę na wciąż obecny wśród społeczeństwa problem postrzegania i rozumienia dóbr wspólnych czy własności wspólnej. Współtworzenie i współodpowiedzialność za kreowanie i zarządzanie przestrzeniami wspólnymi jawi się zatem jako wyzwanie w procesie wdrażania kolejnych inicjatyw w Mieście Jawor. Problemem jest także brak współpracy pomiędzy istniejącymi organizacjami pozarządowymi, które koncentrują się na swoim wąskim zakresie działalności. Brakuje aktywistów społecznych, którzy w sposób holistyczny podjęliby próbę zjednoczenia społeczeństwa Miasta. Pojedyncze inicjatywy, a także pojedyncze osoby w nie zaangażowane nie stanowią wystarczającego kapitału ludzkiego do budowania społeczeństwa obywatelskiego.

3.4.2. Sfera gospodarcza

Analiza wskaźnikowa wykazała, że aktywność gospodarcza, mierzona liczbą zarejestrowanych podmiotów gospodarczych na 100 mieszkańców, na obszarze rewitalizacji jest większa niż średnia ogólnomiejska. Wartości tego wskaźnika wyniosły odpowiednio 8,24 dla obszaru rewitalizacji i 6,63 dla całego Miasta Jawora. Rezultat ten wynika m.in. z objęcia przez obszar rewitalizacji centrum miasta, w którym koncentrują się usługi, z których korzystają mieszkańcy całego miasta, jak i sąsiednich miejscowości, jako że Jawor pełni funkcje ośrodka powiatowego. Centra miast stanowią atrakcyjne miejsca lokalizacji działalności usługowych, ze względu na ich dogodny położenie, często w obszarach dużego zaludnienia i dobrej dostępności komunikacyjnej.

Pomimo większej atrakcyjności centrum Miasta dla prowadzenia działalności gospodarczej, wizja lokalna wykazała obecność pustych lokali i obiektów usługowych, oczekujących na wynajem. Należy zaznaczyć, że opuszczone, niewykorzystywane lokale, w związku z brakiem bieżącego utrzymania, z upływem czasu niszczeją, co dodatkowo obniża ich atrakcyjność dla potencjalnych najemców i zwiększa koszty przywrócenia dobrego stanu technicznego. Opuszczanie lokali usługowo-handlowych może być wynikiem niedostosowania wcześniejszej oferty do potrzeb lokalnego rynku, skutkująca niską liczbą klientów i niemożliwością osiągnięcia progu opłacalności, jak również wysokich kosztów utrzymania historycznej zabudowy w centrum miasta. Zagrożeniem dla lokalnych usług i handlu są również obiekty wielkopowierzchniowe, często lokowane w dogodnym położeniu komunikacyjnym i oferujące szeroki wachlarz usług i towarów w jednej lokalizacji. Brak najemców lokali usługowych w centrum Jawora może wynikać także z niedostatecznej informacji o możliwościach najmu lokali. Na popularnych portalach internetowych na których można umieszczać oferty, na całe Miasto dostępne były jedynie 2 oferty wynajmu lokali

usługowych i 2 lokali biurowych⁴. Właściciele często ograniczają się do wywieszenia informacji o możliwości najmu w drzwiach, oknach lub na płachtach reklamowych zawieszonych na elewacji oferowanego lokalu. W wyniku przeprowadzonego wywiadu pogłębionego z pracownikami Urzędu Miejskiego w Jaworze, należy stwierdzić iż zauważalny jest proces opuszczania lokali użytkowych również w przypadku południowej pierzei Rynku. Częste zmiany wśród najemców lokali i tym samym wśród prezentowanego profilu działalności nie pozwalają zakorzenić się miejscom w świadomości potencjalnych klientów. Nowe działalności potrzebują bowiem czasu na promocję, wyrobienie rozpoznawalnej marki i zaufania wśród potencjalnych klientów. Dodatkowo, w przypadku lokali przy południowej pierzei należy zaznaczyć, iż jest to miejsce gromadzenia się osób dotkniętych kryzysem bezdomności, czy osób bezrobotnych które dopuszczają się zachowań niestosownych, a także notorycznie spożywają alkohol. Sytuacja ta skutecznie odstrasza potencjalnych klientów od skorzystania z usług oferowanych przez dany lokal. W tym wypadku zaobserwować można cykl powtarzających się zdarzeń, który skutecznie obniża atrakcyjność lokali użytkowych na obszarze rewitalizacji.

Rysunek 6. Przykłady opuszczonych lokali użytkowych na ulicy Staszica i przy południowej pierzei Rynku.

⁴ Źródło: www.otodom.pl; www.olx.pl; www.domiporta.pl; dostęp na dzień 24.01..2023 r.

Źródło: materiały z wizji lokalnych przeprowadzonych: w dniu 3.03.2022 r. oraz w dniu 12.05.2023 r.

Na sytuację gospodarczą obszaru rewitalizacji oddziałują nie tylko przedsiębiorstwa zlokalizowane na jego terenie, ale również więksi pracodawcy działający w Mieście, do których należą m.in.:

- Mercedes-Benz Manufacturing Poland – pierwsza w Polsce fabryka silników i baterii do samochodów elektrycznych Mercedes-Benz, wytwarza zarówno czterocylindrowe silniki benzynowe, jak i baterie elektryczne do samochodów osobowych;
- Kuźnia Jawor S.A. – specjalizująca się w produkcji odkuwek matrycowych ze stali węglowych i wysokostopowych, a także w obróbce mechanicznej. Firma współpracuje z międzynarodowymi klientami z branży motoryzacyjnej, maszynowej i górniczej;
- Global Cosmed Group S.A. – zajmująca się produkcją środków czystości i kosmetyków. Prowadzi zarówno własne marki, jak i realizuje produkcję dla klientów biznesowych. Grupa zrzesza zakłady w Polsce i Niemczech, eksportuje swoje produkty do 40 krajów świata.

W Jaworze działa także Wałbrzyska Specjalna Strefa Ekonomiczna, oferująca przedsiębiorcom tereny inwestycyjne, hale przemysłowe i powierzchnie biurowe, jak również wsparcie w prowadzeniu inwestycji w ramach wydzielonej dolnośląskiej strefy aktywności gospodarczej (DSAG).

Sytuacja gospodarcza obszaru rewitalizacji jest ściśle powiązana z omówionym w poprzednim podrozdziale problemem bezrobocia. Jakkolwiek analiza ogłoszeń na popularnych portalach z ofertami pracy⁵ wykazała ich dostępność i różnorodność, to mogą one nie odpowiadać poziomowi i rodzajowi kwalifikacji, czy celom zawodowym mieszkańców obszaru rewitalizacji. Dla wielu, szczególnie młodych osób, o wiele bardziej atrakcyjnym rynkiem pracy i edukacji jest oddalony o około 70 km Wrocław lub oddalona o zaledwie 25 km Legnica.

Uczestnicy warsztatów zwracali uwagę na pozytywny impuls gospodarczy, który pojawił się w regionie wraz z otwarciem fabryki Mercedes-Benz. Przedsiębiorcy prowadzący działalność w ramach WSSE na obszarze Jawora angażują się i chcą być obecni w życiu Miasta i jego mieszkańców, co widać poprzez włączanie się czy to w wymiarze finansowym czy stawiennictwa osobistego na imprezach miejskich. Niemniej, jak podkreślali interesariusze rewitalizacji nie każdy jaworzanin chce podjąć pracę w przedsiębiorstwie produkcyjnym. W Jaworze brakuje specjalistycznych miejsc pracy, które mogłyby zostać objęte przez osoby dobrze wykształcone. Zwracano uwagę, że wyjeżdżający na studia młodzi jaworzanie nie chcą wracać do rodzinnego Miasta, gdyż oferty pracy, a co za tym idzie zarobki nie odpowiadają ich wykształceniu. Ważne jest podjęcie próby dywersyfikacji rynku pracy, również we współpracy z sektorem nauki.

3.4.3. Sfera środowiskowa

Analiza wskaźnikowa służąca delimitacji obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji w sferze środowiskowej brała pod uwagę jedynie liczbę budynków mieszkalnych pokrytych płytami azbestowocementowymi na 100 mieszkańców oraz powierzchnię materiałów zawierających azbest na 100 mieszkańców. Liczba budynków mieszkalnych pokrytych płytami azbestowocementowymi

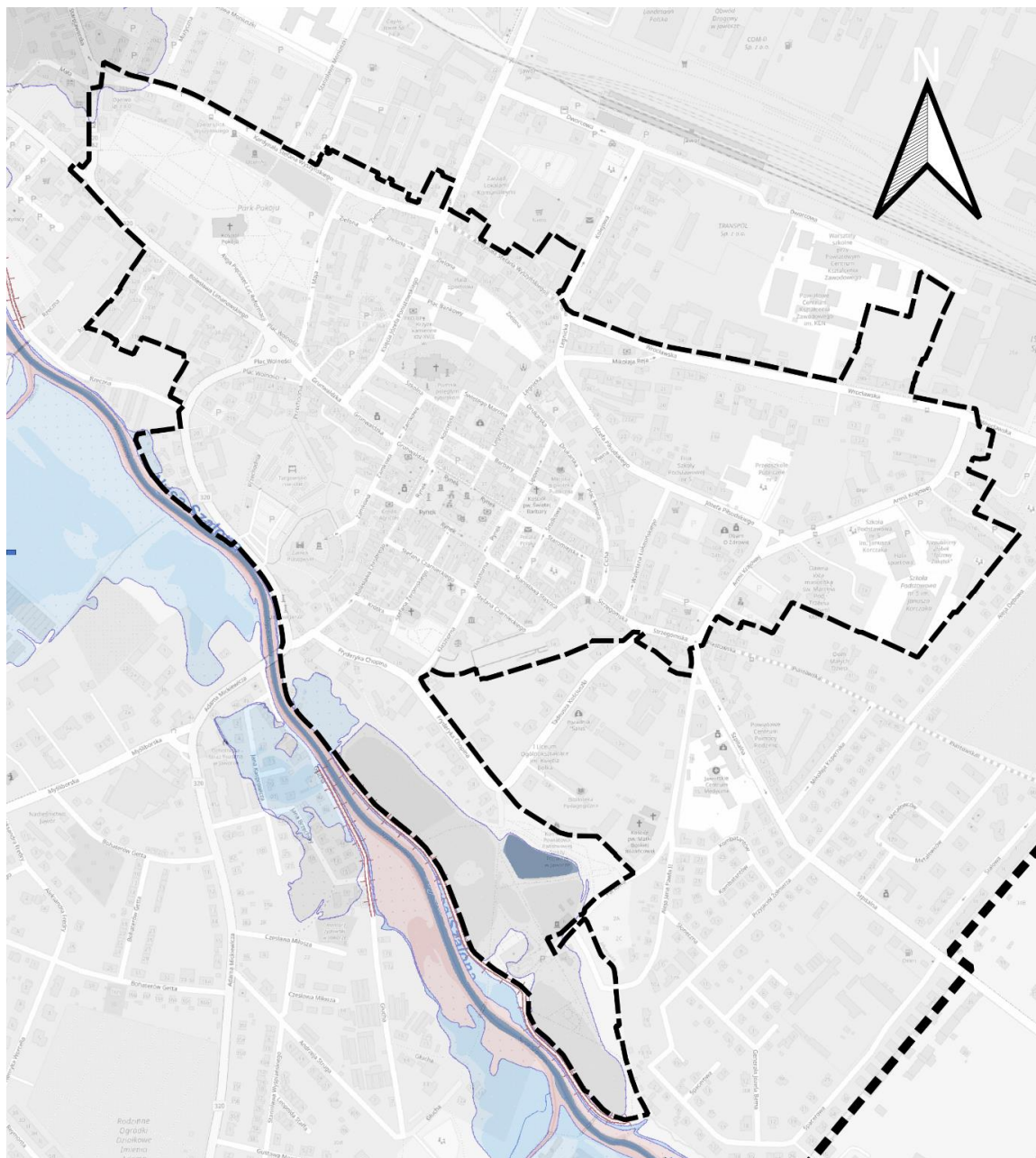
⁵ Źródło: www.pracuj.pl; www.olx.pl; dostęp na dzień 24.11..2022 r.

w przeliczeniu na 100 mieszkańców w granicach obszaru rewitalizacji wynosiła 1,12, czyli znacznie mniej niż średnia dla Gminy (2,23). W przypadku powierzchni materiałów zawierających azbest przypadającej na 100 mieszkańców wskaźnik ten wyniósł na obszarze rewitalizacji wartość 58,2 m, natomiast średnia dla Gminy wyniosła 9 826,1 m. Diagnoza pogłębiona obszaru rewitalizacji pozwoliła jednak wyodrębnić problemy w sferze środowiskowej przyczyniające się do jego degradacji.

Zważając na uwarunkowania środowiskowe występujące na obszarze rewitalizacji, należy zwrócić szczególną uwagę na występujące obszary zagrożenia powodziowego. Południowo-zachodnia granica Miasta Jawor, będąca częściowo również granicą obszaru rewitalizacji jest oparta o przebieg rzeki Nysy Szalonej. Analizując kwestie związane z występującym zagrożeniem powodziowym, należy stwierdzić, iż obszary zagrożenia powodziowego z głębokością wody 10% (raz na 10 lat) w świetle obowiązujących map zagrożenia powodziowego nie obejmą swoim zasięgiem obszaru rewitalizacji. Z kolei w przypadku analizy obszarów zagrożenia powodziowego z głębokością wody 1% (raz na 100 lat) wody powodziowe mogą objąć na obszarze rewitalizacji działki ewidencyjne numer: 255, 256, 242, 243 i 244. Tym samym stworzone zostanie bezpośrednie zagrożenie powodziowe dla nieruchomości mieszkalnych zlokalizowanych na wskazanych działkach, w tym nieruchomości, które mają zostać poddane procesowi rewitalizacji w ramach prowadzonych działań pod adresami: Dąbrowskiego 10 i Chrobrego 23. W przypadku całkowitego przerwania wału przeciwpowodziowego zalaniu uległyby działki ewidencyjne numer: 257, 258, 259, 493, 494, 495, 496, 497, 499, 501. Są to tereny m.in.: Parku Miejskiego, Europejskiego Centrum Młodzieży Euroregionu Nysa, a także stacji uzdatniania wody zlokalizowanej przy ul. Parkowa 6 w Jaworze. Występujące zagrożenie powodziowe jest jednym z kluczowych elementów wpływających na możliwości rozwoju oraz zagospodarowania terenów zalewowych. Wzmożone ryzyko wystąpienia powodzi będzie również powiązane z zachodzącymi zmianami klimatycznymi. Należy również podkreślić, iż występujące na obszarze rewitalizacji obszary szczególnego zagrożenia powodzią objęte są przepisami odrębnymi, ujętymi w ustawie Prawo wodne. Szczególną ochroną objęte są również elementy wału przeciwpowodziowego jak i jego strefy ochronnej. Podejmowane działania w ramach prowadzonej rewitalizacji muszą każdorazowo uwzględniać kwestie ujęte w przepisach odrębnych dotyczących obszarów szczególnego zagrożenia powodziowego.

Obszar zagrożenia powodziowego z głębokością wody 10% (raz na 10 lat)

Obszar zagrożenia powodziowego z głębokością wody 1% (raz na 100 lat)

Obszary zaporzenia powodziowego w przypadku całkowitego przerwania wału przeciwpowodziowego

Wody powierzchniowe

Granica Miasta Jawor

Granica obszaru rewitalizacji

0 100 200 300 400 500 m

Rysunek 7 Przestrzenny zakres zagrożenia powodziowego

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych ISOK Hydroportal.

Zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Środowiska z dnia 2 sierpnia 2012 r. w sprawie stref, w których dokonuje się oceny jakości powietrza, Miasto Jawor znajduje się w strefie dolnośląskiej (kod strefy: PL0204) – dla celów oceny jakości powietrza pod kątem zawartości: ozonu, dwutlenku siarki, dwutlenku azotu, tlenków azotu, tlenku węgla i benzenu, pyłu zawieszonego PM10 i PM2,5 oraz zawartego w tym pyłe ołowiu, arsenu, kadmu, niklu i benzo(a)pirenu.

W poniższej tabeli przedstawiono stan powietrza atmosferycznego w strefie dolnośląskiej z uwzględnieniem kryteriów określonych w celu ochrony zdrowia ludzi zgodnie z Roczną oceną jakości powietrza w województwie dolnośląskim za rok 2021, opracowaną przez Główny Inspektorat Ochrony Środowiska.

Tabela 6. Stan powietrza atmosferycznego w strefie dolnośląskiej w 2021 roku.

OCHRONA ZDROWIA LUDZI											
Symbol klasy strefy dla poszczególnych substancji											
NO ₂	SO ₂	CO	C ₆ H ₆	pył PM _{2,5}	pył PM ₁₀	B(a)P	As	Cd	Ni	Pb	O ₃
A	A	A	A	C	C	C	C	A	A	A	A

klasa A – stężenia zanieczyszczenia nie przekraczają odpowiednio poziomów dopuszczalnych, poziomów docelowych

klasa B – stężenia zanieczyszczenia przekraczają poziomy dopuszczalne, lecz nie przekraczają poziomów dopuszczalnych powiększonych o margines tolerancji

klasa C – stężenia zanieczyszczeń przekraczają poziomy dopuszczalne powiększone o margines tolerancji, a w przypadku gdy margines tolerancji nie jest określony – poziomy dopuszczalne, poziomy docelowe

Źródło: opracowanie własne na podstawie „Rocznej oceny jakości powietrza w województwie dolnośląskim. Raport wojewódzki za rok 2021”, opracowanej przez Główny Inspektorat Ochrony Środowiska – Departament Monitoringu Środowiska – Regionalny Wydział Monitoringu Środowiska we Wrocławiu.

Zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Środowiska z dnia 2 sierpnia 2012 r. w sprawie stref, w których dokonuje się oceny jakości powietrza, Miasta Jawor znajduje się w strefie dolnośląskiej (PL0204). Lista zanieczyszczeń uwzględnianych w ocenie dokonywanej pod kątem kryteriów określonych w celu ochrony zdrowia ludzi obejmuje: dwutlenek siarki (SO₂), benzen (C₆H₆), ozon (O₃), pył zawieszony PM10 i PM2,5 oraz występujące w pyłe zawieszonych PM10: ołów(Pb), arsen (As), kadm (Cd), nikiel (Ni) i benzo(a)piren (B(a)P).

Zgodnie z Rocznią oceną jakości powietrza w województwie dolnośląskim za rok 2021, opracowaną przez Główny Inspektorat Ochrony Środowiska, w strefie dolnośląskiej stwierdzono przekroczenia stężeń pyłów zawieszonych PM10 i PM2,5, a także arsenu i benzo(a)pirenu w pyłe zawieszonym PM10.

Program Ochrony Środowiska dla Miasta Jawora na lata 2023-2026 z perspektywą do 2030 roku identyfikuje cztery główne źródła powstałych zanieczyszczeń powietrza: emisję przemysłową, emisję z kotłowni lokalnych i palenisk indywidualnych, emisję komunikacyjną oraz emisję napływową. Największym źródłem zanieczyszczeń są paleniska indywidualne cechujące się nieefektywnym spalaniem paliw lub służące mieszkańcom do spalania odpadów i innych materiałów.

Podczas wizji lokalnej zidentyfikowano również występowanie miejsc, w których często zalegają odpady komunalne. Najczęściej są to odpady gabarytowe pozostawiane w obszarach osiedli mieszkalnych. Pozostawianie odpadów w miejscach niewyznaczonych może być spowodowane zbyt dużą odległością do Punktu Selektywnej Zbiórki Odpadów Komunalnych, małą liczbą koszy na

śmieciami, ale także niską świadomością ekologiczną mieszkańców. W wielu przypadkach zaobserwowano również brak altan śmietnikowych, które pozwoliłyby uporządkować proces gromadzenia odpadów i ich przechowywania do momentu wywozu. Deficyt ten powodował zajmowanie przez pojemniki na odpady dużych powierzchni oraz ich przemieszczanie się. Zgodnie z rozporządzeniem Ministra Infrastruktury z dnia 12 kwietnia 2002 r. w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać budynki i ich usytuowanie na działkach budowlanych należy przewidzieć miejsca gromadzenia odpadów z zachowaniem możliwości ich segregacji. Miejscami tymi mogą być utwardzone place, bez konieczności ich zabudowy. Warunkiem koniecznym jest jednak utwardzenie podłoża materiałem nieprzepuszczalnym, celem uniknięcia przedostawania się substancji szkodliwych do gleby. Składowanie odpadów bez zapewnienia właściwych warunków stwarza zagrożenie sanitarne i jest potencjalnie niebezpieczne zarówno dla ludzi jak i środowiska.

Rysunek 8. Przykłady zaśmieconych miejsc w centrum Jawora.

Źródło: materiały z wizji lokalnej przeprowadzonej w dniu 12.05.2023 r.

Kolejnym zidentyfikowanym problemem natury środowiskowej jest dostępność i forma utrzymania terenów zielonych. Ich większe kompleksy położone są peryferyjnie względem skupisk zwartej

zabudowy w obszarze rewitalizacji i obejmują część Parku Miejskiego (w południowo-zachodniej części obszaru rewitalizacji) oraz Park Pokoju (w północno-zachodniej części obszaru rewitalizacji) uzupełnione zespołem skwerów miejskich. Centralna część obszaru rewitalizacji pozbawiona jest jednak większych zespołów zieleni, a wśród zabudowy śródmiejskiej często jej jedynymi formami są porośnięte dziką roślinnością nieużytki. Potencjał środowiskowy terenów zieleni urządzonej jest znacząco obniżony poprzez niewielki udział zadrzewień. Niski udział powierzchni biologicznie czynnych, zwarta zabudowa i uszczelnienie nawierzchni asfaltowych i betonowych, na skutek szybszego nagrzewania się podnoszą lokalne temperatury powietrza, przyczyniając się do zjawiska tzw. miejskiej wyspy ciepła. Dodatkowo, uszczelnienie powierzchni obniża zdolności retencyjne obszaru, zwiększając spływ wód opadowych, co przy intensywnych opadach może prowadzić do niewydolności kanalizacji deszczowej i lokalnych podtopień. Wraz z postępującymi zmianami klimatycznymi coraz częstszymi zjawiskami będą dni upalne i deszcze nawalne. Zwiększy się m.in. zagrożenie dla ludności, szczególnie osób wrażliwych, starszych i dzieci, w związku z ryzykiem przegrzania i udarów, chorób układu oddechowego związanych ze wzrostem stężeń zanieczyszczeń pyłowych. Wśród pozytywnych aspektów w sferze środowiskowej należy wskazać na już wykonane prace związane ze stopniową rewaloryzacją i uporządkowaniem śródmiejskich skwerów:

- przy ulicy Klasztornej, naprzeciwko budynku Sądu Rejonowego (na obszarze rewitalizacji),
- naprzeciwko kaplicy św. Wojciecha (na obszarze rewitalizacji),
- przy ulicy Staromiejskiej (poza obszarem rewitalizacji),
- przy ulicy Mikołaja Reja (na obszarze rewitalizacji),
- przy ulicy Legnickiej 14a (na obszarze rewitalizacji),
- przy Medyku, tzw. „Brzozowy” (na obszarze rewitalizacji),
- ulica Kolejowa/Dworcowa – skwer przy placu zabaw (poza obszarem rewitalizacji),
- Pas zieleni przy skrzyżowaniu ulic kard. Stefana Wyszyńskiego i Księcia Józefa Poniatowskiego (na obszarze rewitalizacji),
- przy ulicy 1 Maja (na obszarze rewitalizacji),
- przy ulicy Jurija Gagarina (poza obszarem rewitalizacji),
- Ogródek Jordanowski na Przyszeczu (poza obszarem rewitalizacji),
- przy ulicy Stalowej (poza obszarem rewitalizacji).

Niemniej jednak, podjęte prace wymagają kontynuacji, celem wprowadzenia zieleni urządzonej również do ścisłego centrum Miasta. Ponadto zieleni miejska do pełnienia prawidłowo swoich funkcji: rekreacyjnej, ekologicznej, zdrowotnej, regulacyjnej czy wreszcie estetycznej musi tworzyć system powiązanych ze sobą obszarów. Jej nieregularne rozrzucenie w różnych punktach Miasta, przy niewielkim udziale w ogólnej strukturze użytkowania gruntów nie będzie bowiem miało większego znaczenia dla kształtowania środowiska w Jaworze.

3.4.4. Sfera przestrzenno-funkcjonalna

Sytuację w sferze przestrzenno-funkcjonalnej na etapie delimitacji obszarów zdegradowanych i obszaru rewitalizacji przeanalizowano na podstawie danych obrazujących dostęp do określonych obiektów infrastruktury publicznej tj.: liczby obiektów infrastruktury sportowej na 100 mieszkańców, liczby ogólnodostępnych placów zabaw na 100 mieszkańców, z pominięciem szkolnych placów zabaw oraz liczby obiektów zabytkowych wpisanych do Gminnej Ewidencji Zabytków na 100

mieszkańców. Na obszarze rewitalizacji stwierdzono deficyt zarówno w zakresie infrastruktury sportowej jak i miejsc zabaw dla najmłodszych mieszkańców. Na obszarze rewitalizacji zlokalizowanych jest najwięcej obiektów zabytkowych wpisanych do Gminnej Ewidencji Zabytków w przeliczeniu na 100 mieszkańców w stosunku do pozostałych jednostek analitycznych.

Na terenie całej Gminy w 2021 roku funkcjonowało 11 obiektów małej infrastruktury sportowej tj. boiska, place zabaw, siłownie zewnętrzne, place sportowe, orliki, sale gimnastyczne. Należy podkreślić, że na obszarze rewitalizacji nie jest zlokalizowany żaden obiekt z zakresu infrastruktury sportowej (poza infrastrukturą zlokalizowaną na terenach szkolnych). Przeliczając dostępność do obiektów infrastruktury sportowej na 100 mieszkańców centrum Jawora objęte rewitalizacją charakteryzowało się wskaźnikiem 0,01, gdzie średni wskaźnik dla Gminy wynosił 0,07. Biorąc z kolei pod uwagę liczbę ogólnodostępnych placów zabaw (poza szkolnymi) w przeliczeniu na 100 mieszkańców, w obszarze rewitalizacji wskaźnik wynosił 0,06, przy średniej dla Gminy 0,07.

Na obszarze rewitalizacji zlokalizowane są najważniejsze instytucje publiczne pełniące funkcje administracyjne, komunikacyjne, kulturalno-oświatowe czy bezpieczeństwa i porządku publicznego w Mieście. Na obszarze rewitalizacji mieszczą się takie instytucje jak: Urząd Miejski w Jaworze, Muzeum Regionalne w Jaworze, Jaworski Ośrodek Kultury, Teatr Miejski, Komenda Powiatowa Policji, Szkoła Podstawowa nr 2 im. Marszałka Józefa Piłsudskiego, Szkoła Podstawowa nr 5 im. Janusza Korczaka, Targowisko Miejskie, Przedszkole Publiczne nr 2, Miejska Biblioteka Publiczna, Dom Pomocy Społecznej czy Sąd Rejonowy. Są to punkty orientacyjne, niezwykle istotne z perspektywy mieszkańców.

Znajdują się tu również ważne obiekty i przestrzenie publiczne, do których zaliczyć należy przede wszystkim Rynek Miejski oraz Zamek Piastowski w Jaworze oraz Muzeum Regionalne w Jaworze. Krótka charakterystyka tychże miejsc prezentuje się następująco:

Rynek Miejski – główny plac miejski, na którym zlokalizowany jest m.in. Ratusz Miejski. Jest to prostokątny plac o wymiarach 140 na 65 m, otoczony przez kamienice mieszczkańskie wraz z charakterystycznymi arkadami. W związku ze zniszczeniami po II Wojnie Światowej wschodnią i częściowo także północną zabudowę wokół rynku stanowią odtworzone bloki z początku lat 60. XX w. Charakterystyczna pozostaje kamienica z numerem 8, na której to elewacji widnieje wizerunek ula. Jest to nawiązanie do kojarzących się z Jaworem pierników. Na płycie Rynku organizowane są miejskie wydarzenia społeczno-kulturalne, w tym m.in. Święto Chleba i Piernika.

Kościół Pokoju – stanowi największą na świecie budowlę drewnianą o charakterze religijnym, w 2001 roku został wpisany na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO. Ewangelicki Kościół Pokoju w Jaworze powstał w II poł. XVII w. w następstwie zawartego pokoju westfalskiego, który zakończył wojnę trzydziestoletnią między katolikami a protestantami.

Zamek w Jaworze – obiekt wielokrotnie przebudowywany o eklektycznym charakterze. Po latach pełnienia rozmaitych funkcji, od siedziby władz po więzienie, obecnie pozostaje obiektem o dużym aczkolwiek niewykorzystanym potencjale. Udostępniona do zwiedzania jest wieża zamkowa będąca punktem widokowym oraz częściowo pomieszczenia zamku, gdzie odbywają się wystawy lokalnych artystów.

Muzeum Regionalne w Jaworze – siedzibą muzeum jest pochodzący z XV w. pobernardyński zespół klasztorny, który został zaadaptowany do pełnienia tej funkcji. W muzeum organizowane są

wystawy stałe i czasowe, jednak wciąż pozostają przestrzenie niewykorzystane, w tym teren zewnętrzny. Ponadto stan techniczny budynku wymaga modernizacji wraz z poprawą efektywności energetycznej i dostępności do instytucji.

Europejskie Centrum Młodzieży Euroregionu Nysa – dawny Dom Towarzystwa Strzeleckiego został przekształcony w przestrzeń działań i inicjatyw kulturalnych, a także kawiarnię. Jest to miejsce, którego celem jest integrowanie społeczności miejskiej podczas wspólnych aktywności kulturalnych, ale także rozrywkowych jak zabawy taneczne czy dyskoteki.

Zamek Piastowski oraz Muzeum Regionalne zlokalizowane są w bezpośrednim sąsiedztwie Rynku Miejskiego, bowiem obie przestrzenie dzieli niespełna 300 m. Nieco oddalone są Kościół Pokoju oraz Europejskie Centrum Młodzieży Euroregionu Nysa, które od Rynku Miejskiego dzieli odpowiednio: 650 m i 750 m. Warto zaznaczyć, że wszystkie pięć wskazanych przestrzeni w odległości czasowej dzieli niespełna 20 min pieszo. Najbardziej oddalone od siebie są bowiem Kościół Pokoju i Europejskie Centrum Młodzieży Euroregionu Nysa, które dzieli 1,4 km.

Ponadto uczestnicy warsztatów strategicznych zwrócili uwagę, że istotnym problemem jest nieodpowiednie zagospodarowanie terenu sąsiadującego z Europejskim Centrum Młodzieży Euroregionu Nysa. Częściowo są to tereny inwestycyjne, na których powstaje nowa zabudowa wielorodzinna, częściowo zaś nieużytki. Niemniej są to tereny sąsiadujące z Parkiem Miejskim, zlokalizowane na wschodnim brzegu rzeki Nysa Szalona o dużym potencjale wypoczynkowym. Rzeka pozostaje jedyną krawędzią rozwojową dla obszaru rewitalizacji. Część parku (na północ od rzeki Nysy Szalonej) założona została w 1844 r. w miejscu dawnej strzelnicy bractwa kurkowego. Obecnie znajduje się tam staw z fontannami oraz liczne pomniki przyrody w postaci drzew. W południowej części parku (przekraczając rzekę) zlokalizowany jest plac zabaw, czy odnowiona pergola. W 2020 roku Park Miejski został z kolei wzbogacony o ścieżkę edukacyjną i nowe nasadzenia powstałe we współpracy władz miejskich z miejscowym zakładem produkcyjnym firmy Mercedes-Benz oraz przy wsparciu finansowym Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej. Park oraz elementy jego wyposażenia poddawane są zatem stopniowej odnowie, jednak brakuje jego kompleksowej rewaloryzacji. Dalsze prace w sąsiedztwie Europejskiego Centrum Młodzieży Euroregionu Nysa są wskazane celem pełnego wykorzystania potencjału jakim dysponuje Park Miejski w Jaworze.

Zabudowę wielorodzinną obszaru rewitalizacji w dużej mierze stanowią osiedla o klasycznej strukturze zabudowy kamienicznej. Budynki powstałe w technologii ceglanej spoinowanej stanowią zwartą zabudowę lokalizowaną wzdłuż ulic. Budynki główne najczęściej charakteryzują się w pierwotnym założeniu wyższym standardem lokali (w tym powierzchnią czy wyposażeniem) oraz bardziej reprezentacyjną architekturą, natomiast oficyny boczne i tylne posiadają prostą konstrukcję z lokalami o niższym standardzie. Przynajmniej w przypadku starszych zabudowań oficyny boczne lub tylne często stanowią budynki o zmienionej funkcji, które uprzednio mogły pełnić rolę stajni lub pomieszczeń gospodarczych. Głównymi skupiskami życia mieszkańców są w założeniu kamieniczne podwórka, które najczęściej są domknięte przynajmniej z trzech stron. Dzięki temu przestrzenie te najczęściej mają charakter prywatny o ograniczonym dostępie dla osób z zewnątrz. Niemniej w przypadku Jawora, gdzie zabudowa centrum Miasta dotknięta jest w znacznej części degradacją, również podwórka stanowią nieciekawą scenografię dla lokalnych mieszkańców. Najczęściej zdewastowane tereny, pochłonięte przez dziko parkujące samochody lub nieprawidłowo składowane odpady stanowią przyczynek do zamierania więzi społecznych między

mieszkańcami. Kolejnym zjawiskiem występującym na podwórkach jest zawłaszczanie przestrzeni wspólnej przez poszczególnych właścicieli lokali. Zaobserwować można wygradzanie kawałków podwórza, oraz prowizoryczne przyłączanie ich do lokali poprzez np. wprowadzenie okna balkonowego wiodącego z lokalu mieszkalnego. Podwórka często również były zabudowywane przez prowizoryczne pomieszczenia gospodarcze czy garaże, które popadając w ruinę wciąż pozostają obecne w krajobrazie kamienicznej zabudowy Miasta. Ogół zabudowy miejskiej uzupełniony został poprzez wkradającą się miejscami zabudowę jednorodzinną powstałą współcześnie lub będącą niegdyś willami miejskimi. Budynki te cechują się okazałą architekturą i stosunkowo dużą kubaturą. Oczywiście, w tkance urbanistycznej obszaru rewitalizacji widoczne są również wpływy architektury modernistycznej (np. powstała zabudowa wschodniej i północnej pierzei Rynku Miejskiego powstała w latach 60. XX w.).

W zakresie oferty spędzania czasu wolnego mieszkańcy podczas konsultacji wskazywali na upadek małych biznesów ze względu na degradację ulic. Jako przykład podawano przede wszystkim ulicę Bolesława Chrobrego, która niegdyś stanowiła oś handlową Miasta, prowadząc bezpośrednio do Rynku Miejskiego, gdzie z kolei zlokalizowane były punkty gastronomiczne i kolejne usługi dla mieszkańców. Obecnie małe punkty handlowe zostały wyparte przez powstające na obrzeżach Miasta parki handlowe jak Vendo Park, gdzie mieszkańcy udają się na kompleksowe zakupy. W przestrzeni miejskiej brakuje jednak przede wszystkim usług gastronomicznych jak restauracje czy kawiarnie, które mogłyby zatrzymać mieszkańców w centrum na dłużej. Funkcjonujące usługi odpowiadają na podstawowe potrzeby lokalnych mieszkańców, są to bowiem piekarnie, warzywniak czy fryzjer. Takie punkty nie mogą jednak stanowić wartości dodanej dla obszaru i przyciągać do niego mieszkańców z innych części Jawora. Dodatkowo, uczestnicy warsztatów wskazywali, iż przy południowej pierzei Rynku gromadzą się osoby dotknięte chorobą alkoholową, czy kryzysem bezdomności, często zachowujące się agresywnie. To skutecznie zniechęca mieszkańców do odwiedzania Rynku Miejskiego. Korzystne z pewnością pozostaje rozlokowanie instytucji publicznych w obrębie obszaru rewitalizacji, w tym usług kulturalnych jak np. Teatr Miejski czy Muzeum Regionalne. Niemniej, wciąż brakuje przestrzeni publicznych, dostępnych nieodpłatnie, które służyłyby wypoczynkowi czy rekreacji zarówno wśród dzieci jak i osób dorosłych.

Rysunek 9 Zagospodarowanie wybranych podwórek z obszaru rewitalizacji

Źródło: Materiały z wizji lokalnej przeprowadzonej w dniu 12.05.2023 r.

Zdecydowaną zaletą dla Miasta Jawor jest zlokalizowanie drogi ekspresowej S3. Dzięki niej, ruch tranzytowy odbywa się poza obszarem Miasta oraz możliwy jest rozwój przemysłowej strefy Miasta.

Mimo wszystko wąskie uliczki śródmiejskiej zabudowy są podatne na powstające kongestie drogowe. Duża ilość występujących skrzyżowań, czy ulic jednokierunkowych wpływa na płynność ruchu ulicznego. Ponadto, poprzez często nieprawidłowo pozostawiane pojazdy wzdłuż ulic ograniczana jest widoczność dla pozostałych kierowców, a realizacja dostaw towarów czy odbioru odpadów z obszaru centrum staje się jeszcze trudniejsza.

Kongestie drogowe sprawiają, że centrum miasta nie jest przyjazne oraz bezpieczne dla wszystkich użytkowników ruchu drogowego – pieszych, rowerzystów oraz kierujących pojazdami. Według danych z *Systemu Ewidencji Wypadków i Kolizji* opartego na danych udostępnionych przez Komendę Główną Policji w Warszawie, w latach 2017-2021 na terenie Miasta Jawor zarejestrowano 998 zdarzeń drogowych, z czego 489 miało miejsce na obszarze rewitalizacji – jest to 49% wszystkich wypadków drogowych w mieście. Najwięcej z nich dotyczyło głównych ciągów komunikacyjnych miasta: ul. Kuźnińskiej (8,12%, ulica poza obszarem rewitalizacji), ul. Księcia Józefa Poniatowskiego (7,31%, ulica częściowo na obszarze rewitalizacji), ul. Starojaworskiej (7,01%, ulica częściowo na obszarze rewitalizacji) oraz ul. Kard. Stefana Wyszyńskiego (5,91%, ulica częściowo na obszarze rewitalizacji).

Tabela 7. Najniebezpieczniejsze ulice pod względem liczby zdarzeń drogowych na obszarze rewitalizacji w latach 2017-2021.

Ulica	Liczba zdarzeń drogowych	Udział w ogólnej liczbie zdarzeń drogowych w %
KUZIENNICZA	81	8,12
KSIĘCIA JÓZEFA PONIATOWSKIEGO	73	7,31
STAROJAWORSKA	70	7,01
KARD. STEFANA WYSZYŃSKIEGO	59	5,91
JULIUSZA SŁOWACKIEGO	50	5,01
RYNEK	35	3,51
BOLESŁAWA LIMANOWSKIEGO	34	3,41
ZAMKOWA	32	3,21
SZPITALNA	28	2,81
WROCŁAWSKA	27	2,71
LUBIŃSKA	26	2,61
WIEJSKA	24	2,40
PIASTOWSKA	23	2,30
STANISŁAWA MONIUSZKI	23	2,30
JAROSŁAWA DĄBROWSKIEGO	22	2,20
ARMII KRAJOWEJ	21	2,10
JÓZEFA PIŁSUDSKIEGO	20	2,00
GRUNWALDZKA	17	1,70
WINCENTEGO WITOSA	16	1,60
LEGNICKA	16	1,60
HENRYKA WIENIAWSKIEGO	16	1,60
KARDYNAŁA STEFANA WYSZYŃSKIEGO	15	1,50
FRYDERYKA CHOPINA	15	1,50
KLASZTORNA	14	1,40
ADAMA MICKIEWICZA	14	1,40
METALOWCÓW	14	1,40
CUKROWNICZA	13	1,30
MIKOŁAJA REJA	13	1,30
1 MAJA	13	1,30
BOLESŁAWA CHROBREGO	12	1,20
WŁADYSŁAWA SIKORSKIEGO	11	1,10
JURIJA GAGARINA	11	1,10
STAROMIEJSKA	11	1,10
STANISŁAWA STASZICA	10	1,00
WOJCIECHA KORFANTEGO	10	1,00
MYŚLIBORSKA	10	1,00
WOJSKA POLSKIEGO	10	1,00

PLAC WOLNOŚCI	10	1,00
BOLESŁAWA KRZYWOUSTEGO	9	0,90
DWORCOWA	9	0,90
KOLEJOWA	8	0,80
GABRIELA NARUTOWICZA	8	0,80
STRZEGOMSKA	7	0,70
KOŚCIELNA	6	0,60
KRÓLOWEJ MARYSIEŃKI	6	0,60
JANA PAWŁA II	6	0,60
GOTTLIEBA DAIMLERA	5	0,50
PROSTA	5	0,50
MIKOŁAJA KOPERNIKA	5	0,50
STALOWA	5	0,50
OBSZAR REWITALIZACJI OGÓŁEM	489	49,00
POZOSTAŁY OBSZAR JAWORA	509	51,00
SUMA	998	100,00

Źródło: opracowanie własne na podstawie <http://www.sewik.pl/search>.

3.4.5. Sfera techniczna

Problemy w sferze technicznej występujące w obszarze rewitalizacji są ściśle powiązane z problemami w sferze przestrzenno-funkcjonalnej. Analiza sfery technicznej oparta była o odsetek budynków mieszkalnych w złym stanie technicznym na 100 mieszkańców. Przeprowadzona analiza wykazała, że ponad połowa takich budynków znajduje się na obszarze rewitalizacji (dokładnie 50,65%).

Wśród obiektów użyteczności publicznej istotnych dla rozwoju lokalnego na obszarze rewitalizacji wskazać można m.in. Urząd Miejski w Jaworze, Miejską Bibliotekę Publiczną, Dom Pomocy Społecznej w Jaworze, Teatr Miejski czy Muzeum Regionalne w Jaworze.

Większość obiektów, w których mieszczą się instytucje publiczne na obszarze rewitalizacji znajduje się w przyzwoitym stanie technicznym. Uwagę zwraca jednak zły stan techniczny budynków mieszkalnych zlokalizowanych w granicach obszaru rewitalizacji. Znaczna część obiektów znajdujących się w centrum Jawora to obiekty zabytkowe, powstałe jeszcze w XVIII w.

Zdegradowane budynki, szpecące wizerunek obszaru znajdują się przede wszystkim przy ulicy Chrobrego oraz przy południowej pierzei Rynku, które w świadomości mieszkańców należą do miejsc najbardziej niebezpiecznych o zwiększonym zjawisku patologii społecznej. Mieszkańcy wskazują na niepełne wyposażenie w media, częściowe braki w dostępie do łazienek, centralnego ogrzewania i ciepłej wody systemowej. Zauważalne są ubytki materiałowe w elewacjach budynków stwarzające niebezpieczeństwo dla mieszkańców i przechodniów oraz wpływające na odbiór wizualny całej pierzei. Ponadto wizja lokalna wykazała zdegradowany stan podwórek oraz klatek schodowych kamienic mieszkalnych. Brakuje również udogodnień dla osób ze szczególnymi potrzebami czy seniorów, którzy nierzadko stanowią większość mieszkańców. Budynki te z reguły są kilkupiętrowe, brakuje natomiast wind czy podjazdów, schody często są strome, a wejścia i korytarze wąskie. Powoduje to konieczność udzielania pomocy przy poruszaniu się w budynku osobom ze szczególnymi potrzebami przez inne osoby, co zmniejsza ich samodzielność i poczucie własnej wartości. Przyczyną degradacji budynków są często skomplikowane struktury własnościowe (kilku lub kilkunastu właścicieli), w tym nieuregulowane sprawy spadkowe. Powoduje to duży problem dla efektywnego i pełnego zagospodarowania, zwłaszcza centrum miasta. Znaczne rozdrobnienie struktury własnościowej gruntów w tym rejonie stanowić może wyzwanie w przypadku podejmowania działań rewitalizacyjnych o bardziej kompleksowym charakterze, ponieważ wymagać będzie zaangażowania zdecydowanie większej liczby partnerów do dialogu.

Dużym problemem jest również brak efektywności energetycznej budynków. W większości budynków mieszkalnych zauważalne było, że nie posiadają odpowiedniej izolacji i ocieplenia, a w części budynków funkcjonują przestarzałe instalacje grzewcze, przez co odznaczają się niską efektywnością energetyczną i dużymi stratami energii cieplnej. Nieszczelności występują również w pokryciach dachowych, przestarzałych oknach i drzwiach. Technologie budowlane i grzewcze w budynkach dodatkowo uniemożliwiają odpowiednie ogrzanie i osuszenie wnętrz. Brak odpowiedniej izolacji powoduje ponadto, że część ciepła wydostaje się na zewnątrz, co powoduje straty ciepła i konieczność dalszego dogrzewania mieszkań, aby utrzymać odpowiednią temperaturę. Przekłada się to na wysokie koszty ogrzewania, a z uwagi na rosnące ceny energii istnieje ryzyko, że mieszkańcy nie będą mogli pokryć kosztów na dogrzewanie pomieszczeń. Warto również zauważyć, że większość takich budynków wpisanych zostało do gminnej ewidencji

zabytków, a jakiegokolwiek prace związane z ich modernizacją wymagają uzyskania stosownych pozwoleń, stosowania określonych materiałów. W konsekwencji generuje to wysokie koszty i przekłada się nie tylko na jakość życia mieszkańców, ale także na odbiór estetyczny centrum miasta.

Zły stan techniczny części zasobów i braki w wyposażeniu infrastrukturalnym mieszkań zlokalizowanych w starszych zasobach, zarówno publicznych, jak i prywatnych wskazywane są jako podstawowe problemy mieszkalnictwa w Polsce. Poprawa warunków mieszkaniowych społeczeństwa, stanu technicznego zasobów mieszkaniowych i zwiększenie efektywności energetycznej należą do głównych celów realizacyjnych Narodowego Programu Mieszkaniowego z perspektywą do 2030 roku.

Nagromadzenie gospodarstw domowych o podobnej, negatywnej sytuacji materialnej oraz związanymi z tym konsekwencjami prowadzi do niespójności społecznej miasta oraz wykluczenia osób zamieszkujących takie dzielnice z życia lokalnej społeczności. Ww. problemy skoncentrowane w granicach obszaru rewitalizacji wskazują na konieczność intensyfikacji procesów inwestycyjnych, które ściśle powiązane będą z polityką społeczną.

Gruntownych napraw w wielu miejscach wymagają schody wejściowe, których częściowe zniszczenia stanowią niebezpieczeństwo dla korzystających i dodatkowe bariery architektoniczne dla osób ze specjalnymi potrzebami.

Na obszarze rewitalizacji znajduje się 340 obiektów zabytkowych wpisanych do Gminnej Ewidencji Zabytków. Stanowi to ponad 48% wszystkich zabytków Jawora. Wśród najważniejszych z nich wymienić należy:

- Kościół ewangelicki pw. Świętego Ducha, zwany Kościołem Pokoju, wpisany na listę dziedzictwa kulturowego UNESCO,
- Kościół parafialny pw. Św. Marcina z XIII w.,
- Teatr Miejski powstały w XVIII w.,
- Średniowieczny Zamek Piastowski.

Warto podkreślić, że prócz posiadania wartości historycznej obiekty zabytkowe w Jaworze pełnią istotne funkcje: użyteczności publicznej, handlową, kultu religijnego, czy mieszkalną. Istotnym jest zatem, by stan techniczny tychże obiektów odpowiadał użytkowym standardom bezpieczeństwa.

Duża liczba obiektów zabytkowych często wiąże się z dużym potencjałem turystycznym. Należy jednak zauważyć, że występowanie licznych zabytków może skutkować szeregiem komplikacji. Faktem jest, iż każda ingerencja w zabytek, związana z poprawą jego trwałości, zabezpieczeniem konstrukcji, remontem czy poprawą estetyki wymaga szeregu zezwoleń oraz dużych kosztów związanych z wykorzystaniem odpowiednich materiałów i rozwiązań. Ze względu na brak funduszy przeznaczonych na takie inwestycje, zabytki często niszczeją, przez co poza obniżeniem się estetyki obszaru, zwiększa się niebezpieczeństwo dla mieszkańców czy przechodniów.

3.5. Lokalne potencjały obszaru

Zgodnie z ustawą z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji lokalne potencjały, czyli silne strony i możliwości danego obszaru, powinny zostać zawarte w szczegółowej diagnozie obszaru rewitalizacji. Potencjały te widoczne są w różnych analizowanych sferach: społecznej, gospodarczej, przestrzenno-funkcjonalnej, technicznej czy środowiskowej. Zidentyfikowane potencjały przyczyniają się do pobudzenia lokalnego rozwoju obszaru rewitalizacji, nie zawsze występując wyłącznie na jego obszarze.

W Mieście Jawor działa wiele instytucji publicznych oraz organizacji pozarządowych, które wspierają rozwój lokalnej społeczności, poszerzają dostęp do kultury, rozrywki, aktywnych form spędzania czasu oraz wspierają osoby potrzebujące, znajdujące się w trudnej sytuacji życiowej. W Jaworze funkcjonują następujące jednostki, stanowiące duży potencjał dla możliwości rozwiązywania problemów zidentyfikowanych na obszarze rewitalizacji:

Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej – jednostka organizacyjna działająca w formie jednostki budżetowej Miasta Jawor. Siedziba Ośrodka mieści się przy ul. Legnickiej 12 w Jaworze. Jednostka realizuje zadania własne i zlecone gminie z zakresu pomocy społecznej. Działalność Ośrodka wspiera osoby i rodziny w działaniach zmierzających do przezwyciężenia trudnej sytuacji życiowej, doprowadzenie do usamodzielnienia i umożliwienie funkcjonowania w warunkach odpowiadających godności człowieka. Wśród świadczeń pomocy społecznej wyróżnia się świadczenia pieniężne (np. zasiłki stałe, okresowe, celowe i specjalne) oraz świadczenia niepieniężne (np. praca socjalna, poradnictwo specjalistyczne, interwencja kryzysowa, usługi opiekuńcze).

Jaworski Ośrodek Kultury – jego zadaniem jest przygotowywanie oraz aktywizowanie społeczeństwa do uczestnictwa w kulturze, a także tworzenia jej wartości. Do głównych aktywności Jaworskiego Ośrodka Kultury należy m.in.: edukacja kulturalna i wychowanie przez sztukę, integrowanie społeczności lokalnych poprzez współtworzenie warunków do kultywowania i rozwijania narodowych, etnicznych, regionalnych, środowiskowych wartości kulturowych, a także tworzenie warunków dla rozwoju amatorskiego ruchu artystycznego oraz zainteresowania wiedzą i sztuką. Budynek Teatru Miejskiego pod adresem Rynek 5 stanowi siedzibę instytucji. Obiekt wyposażony jest w scenę. W ramach działalności Jaworskiego Ośrodka Kultury prowadzone są zajęcia wokalne, teatralne, szachowe, czy plastyczne. Większość z nich jest płatna.

Ośrodek Sportu i Rekreacji w Jaworze – jednostka organizacyjna z siedzibą przy ul. Parkowej 7, która odpowiedzialna jest za zarządzanie obiektami sportowymi i turystycznymi na terenie Miasta. Ponadto OSiR odpowiada za organizację imprez sportowych na terenie Miasta oraz współpracę z działającymi w mieście klubami sportowymi. Celem jednostki jest zaspokajanie oczekiwań i potrzeb mieszkańców Jawora w zakresie sportu, rekreacji, turystyki i wypoczynku.

Muzeum Regionalne w Jaworze – instytucja zlokalizowana przy ul. Klasztornej 6, której zadaniem jest chronienie przed zapomnieniem, dbanie i promowanie jaworskiej historii i tradycji. Zadania te realizowane są poprzez organizację wydarzeń, wystaw stałych i czasowych, prelekcji i wykładów z zakresu historii narodowej, regionalnej i lokalnej w wielu sferach jak np. militaria czy lokalna kuchnia. Muzeum odpowiada również za prowadzenie punktu widokowego na wieży zamkowej.

Miejska Biblioteka Publiczna – instytucja poza wypożyczaniem zbiorów bibliotecznych zajmuje się prowadzeniem dyskusyjnego klubu książki, zajęć edukacyjnych czy czytelni internetowych. Ponadto umożliwia wypożyczenia międzybiblioteczne wraz z dostawą książek do domu, pod hasłem „Książka na telefon” (dedykowaną dla osób z problemami motorycznymi). Biblioteka świadczy usługi kserograficzne. W zakresie rozwoju czytelnictwa wśród najmłodszych organizowane są cykliczne projekty wraz z odwiedzinami jaworskich przedszkoli i szkół. Wspieranie edukacji odbywa się poprzez organizację wielu spotkań i warsztatów edukacyjnych, w tym zajęć dotyczących kompetencji medialnych. Wsparciem objęci są także nauczyciele, m.in. w zakresie nauki kodowania i programowania. Dla seniorów, we współpracy z jaworskim Domem Pomocy Społecznej odbywają się cykliczne spotkania Dyskusyjnych Klubów Książki („Wieża ciśnień” i „Przerwa na kawę”) oraz zajęcia ćwiczące pamięć i koncentrację. Miejska Biblioteka Publiczna w Jaworze pełni również ważną rolę ośrodka informacji o regionie, gromadząc, opracowując i udostępniając materiały na temat Miasta i powiatu. Biblioteka jest także organizatorem wielu spotkań z lokalnymi twórcami, imprez czy wydarzeń których celem jest pielęgnowanie i szerzenie wiedzy o Jaworze i powiecie jaworskim. Siedziba Biblioteki mieści się przy placu Seniora 4 w Jaworze.

Dużym potencjałem w sferze społecznej jest aktywność stowarzyszeń i organizacji pozarządowych funkcjonujących na terenie Miasta Jawora. Ich przedmiotowa działalność najczęściej koncentruje się na zagadnieniach z zakresu pomocy społecznej, aktywizacji seniorów, sportu, kultury, oświaty, rekreacji i edukacji historycznej. Do elementarnych zadań stowarzyszeń i organizacji pozarządowych należy kształtowanie wśród mieszkańców świadomych postaw prospołecznych, działanie na rzecz lokalnej społeczności oraz krzewienie aktywności fizycznej i kulturalnej. Zadania te realizowane są poprzez organizację, współorganizację czy promocję wydarzeń odbywających się w Mieście czy regionie.

Wśród stowarzyszeń i organizacji pozarządowych działających na terenie Miasta można wymienić m.in.: Jaworskie Charytatywne Stowarzyszenie „Damy Radę”, Towarzystwo Aktywności Kulturalnej Jawor, PTTK Oddział Jawor, ZHP Chorągiew Dolnośląska Hufiec Jawor, Jaworskie Stowarzyszenie Miłośników Motoryzacji, Jaworski Klub Sportowy „Spartakus”, Centrum Rekreacyjno-Rahabilitacyjne Ogniska TKKF „PIAST”, Międzyszkolny Klub Sportowy „Tytan”, Klub Sportowy „Victoria” Jawor, Jaworskie Towarzystwo Sportowe „PIAST” Jaworski Klub Sportowy „Vorenius” Jawor, Klub Sportowy „Olimpia” Jawor, Uczniowski Klub Sportowy „Olimpia-Dwójka” Jawor, Charytatywne Stowarzyszenie Niesienia Pomocy Osobom Uzależnionym, Współuzależnionym oraz Ofiarom Przemocy „AZYL”, Jaworski Uniwersytet III Wieku. Część organizacji pozarządowych działa na obszarze rewitalizacji, co stanowi duży potencjał społeczny. Ich wykaz prezentuje tabela poniżej.

Tabela 8 Charakterystyka organizacji pozarządowych funkcjonujących na obszarze rewitalizacji

Nazwa podmiotu	Zakres działalności
Jaworskie Charytatywne Stowarzyszenie „Damy Radę”	Działalność w zakresie niesienia pomocy dzieciom chorym, osobom z niepełnosprawnością i osobom doświadczającym ubóstwa
Towarzystwo Aktywności Kulturalnej Jawor	Działalność w zakresie współorganizacji wydarzeń kulturalnych

Charytatywne Stowarzyszenie Niesienia Pomocy Osobom Uzależnionym, Współuzależnionym oraz Ofiarom Przemocy „AZYL”	Działalność w zakresie niesienia pomocy osobom uzależnionym, współuzależnionym i ofiarom przemocy
Klub Sportowy „Olimpia” Jawor	Działalność w zakresie upowszechniania kultury fizycznej i sportu oraz rozwijanie i propagowanie sportu
Uczniowski Klub Sportowy „Olimpia-Dwójka” Jawor	Działalność w zakresie upowszechniania kultury fizycznej i sportu oraz rozwijanie i propagowanie sportu

Zródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miejskiego w Jaworze.

Gmina Miasto Jawor podejmuje działania z zakresu aktywizacji seniorów, co stanowi odpowiedź samorządu na zmieniającą się strukturę demograficzną społeczeństwa. Jaworski Uniwersytet III Wieku realizuje zajęcia, programy i wycieczki dedykowane dla osób w wieku powyżej 60 lat. Uniwersytet działa na dwóch płaszczyznach. Pierwszą z nich jest aktywizacja i integracja osób starszych oraz włączenie seniorów do systemu kształcenia poprzez stymulowanie rozwoju osobistego oraz sprawności intelektualnej i fizycznej. Posiada on szeroką i różnorodną ofertę, z której każdy znajdzie coś dla siebie. Organizowane są m.in. wycieczki krajowe i zagraniczne, szkolenia z obsługi komputera, znajomości języków, zajęcia usprawniające, plastyczne, czy koncerty. Drugą płaszczyzną, na której działa Jaworski Uniwersytet III Wieku, jest budowanie więzi i relacji między mieszkańcami, co zmniejsza anonimowość i zwiększa otwartość na drugiego człowieka. W Jaworze powołano również Jaworską Radę Seniorów, która pełni funkcję ciała doradczego przy Radzie Miejskiej. To właśnie seniorzy byli wskazywani przez uczestników warsztatów rewitalizacyjnych jako grupa najbardziej zaangażowana społecznie.

Ważnym elementem kształtującym tożsamość lokalną i patriotyzm mieszkańców Jawora jest jego dziedzictwo kulturowe, na które składają się: lokalna historia, a także związane z nią miejsca i zabytki, których większość znajduje się na obszarze rewitalizacji.

Niegdyś Jawor słynął z wielu ciekawych produktów jak jaworska kiełbaska, pierniki czy powozy. Pod koniec XIX wieku powstał nawet wierszyk chwälący jaworskie specjały:

*„Wozy piękne i solidne –
Tych w Jaworze kwiecie,
Zaś Jaworskie pieczone
Znajdziesz w całym świecie!”.*

Podczas, gdy można mówić o zachowaniu tradycji związanej z wyrobem pieczywa i pierników, tak w przypadku kiełbaski jaworskiej dopiero niedawno podjęto próbę przywrócenia tego specjału. Wraz ze wsparciem Muzeum Regionalnego powraca on do menu lokalnych restauracji. Pielęgnowanie tego typu tradycji buduje tożsamość lokalną, a obecne ich przywracanie świadczy o zaangażowaniu i dumie jaworzan ze swojego dorobku kulturowego.

Jawor to również miasto zderzenia kultur i architektury wielu okresów. W swej bogatej historii Jawor znajdował się pod władaniem księstwa piastowskiego, królów czeskich, czy królów pruskich. Wiek XV przyniósł przepędzenie miejscowej gminy żydowskiej. Wiek XVII naznaczony został wojną 30-letnią, między katolickim południem i protestancką północą. Wszystkie te wydarzenia, choć niektóre

niezbyt pochlebne, przyczyniły się do obecnej struktury miejskiej, a różnorodność funkcjonującego tu od wieków społeczeństwa pozwoliła zbudować unikalny charakter Miasta.

Ponadto w granicach obszaru rewitalizacji istnieją przestrzenie i obiekty, które potencjalnie mogą sprzyjać integracji mieszkańców, wzmocnieniu lokalnych więzi społecznych, a także aktywności mieszkańców w różnych grupach wiekowych, jednak obecnie nie są w pełni wykorzystywane. Wśród takich miejsc można wyróżnić:

Rynek Miejski – główna przestrzeń publiczna w Mieście, która jak wykazała diagnoza pogłębiona jest istotnie zdegradowana w sferze społecznej, technicznej i przestrzenno-funkcjonalnej, które oddziałują również na strefę gospodarczą.

Zamek Piastowski – duży kompleks zamkowy zlokalizowany w bezpośrednim sąsiedztwie Rynku Miejskiego, który obecnie pozostaje niezagospodarowany i jest wykorzystywany jedynie w niewielkiej części pogłębiając problemy w sferze technicznej. Zagospodarowanie i wykorzystanie tej przestrzeni w pełni przyczyniłoby się do ożywienia społecznego obszaru, a także mogłoby pozytywnie wpłynąć na sferę gospodarczą.

Zespół Poklasztorny oo. Bernardynów – aktualna siedziba Muzeum Regionalnego jedynie częściowo wykorzystuje tkwiący w niej potencjał. Dostosowanie kościoła do organizacji koncertów umożliwiłoby rozszerzenie działalności kulturalnej instytucji, podobnie jak zagospodarowanie miedzymurza. W Jaworze brakuje miejsca do organizacji wydarzeń plenerowych w okresie wiosenno-letnim.

Sala gimnastyczna „Viktoria” – zabytkowa sala gimnastyczna, którą ze względu na dogodną lokalizację można przywrócić do pełnienia tożsamej funkcji poprzez organizację zajęć sportowych zarówno dla dzieci i młodzieży, osób dorosłych jak i starszych. Zwracając szczególną uwagę na dzieci i młodzież potrzebne jest w Jaworze miejsce oferujące aktywne formy spędzania czasu wolnego i umożliwiające rozładowanie zgromadzonej energii (pozytywnej lub negatywnej) w zdrowy i kontrolowany sposób.

Liczne podwórka sąsiedzkie – obecnie stanowią niewykorzystany potencjał na rozwój systemu zieleni miejskiej wraz z integracyjnymi przestrzeniami dla mieszkańców. Podjęcie działań przyczyniłoby się do rozwoju sfery społecznej i środowiskowej. Działanie stanowiłoby uzupełnienie do prowadzonego projektu tworzenia lub remontu skwerów miejskich, prowadzonego od 2015 roku.

Kolejnym istotnym potencjałem jest funkcjonowanie darmowej komunikacji publicznej w ramach, której zwiększona zostaje dostępność komunikacyjna obszaru rewitalizacji dla mieszkańców z dalszych obszarów Gminy. Przewozy realizowane są w ramach dwóch linii autobusowych. Jedna z nich pozwala również dotrzeć z Gminy do fabryki Mercedesa, który pozostaje kluczowym pracodawcą dla Miasta.

Potencjał gospodarczy Gminy to przede wszystkim funkcjonująca wałbrzyska specjalna strefa ekonomiczna, która na preferencyjnych warunkach pozwala inwestować w Mieście. Przykładem aktywności w dolnośląskiej strefie aktywności gospodarczej (DSAG) jest fabryka Mercedesa, której powstanie stanowiło ogromny bodziec rozwojowy dla Gminy. Ponadto, jest to też przykład społecznej odpowiedzialności biznesu, bowiem Mercedes nawiązuje współpracę z Miastem oraz instytucjami miejskimi oddziałując na Jawor. WSSE stanowi miejską bazę działek uzbrojonych,

gotowych do przyjmowania kolejnych inwestorów. Poza preferencyjnymi warunkami finansowymi prowadzenia działalności w ramach WSSE, Jawor oferuje również pełne wsparcie podczas prowadzenia procesu inwestycyjnego realizowane poprzez Punkt Obsługi Inwestora w Urzędzie Miejskim w Jaworze.

Jawor to także miasto wysoce rozpoznawalne w skali kraju, ze względu na mnogość obecnych tu zabytków, a przede wszystkim Kościoła Pokoju wpisanego na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO. Dziedzictwo materialne i niematerialne Miasta stanowi o jego unikalnym potencjale do rozwoju funkcji turystycznej. Zarówno turystyka poznawcza (kulturowa, kulinarna), jak i biznesowa (organizacja szkoleń, konferencji, imprez firmowych z możliwością zwiedzenia Miasta) mają wszelkie predyspozycje do rozwoju w Jaworze. Właśnie wspomniane dziedzictwo jest bez wątpienia najważniejszym, bowiem unikatowym potencjałem Miasta.

W ramach ochrony środowiska, ale również promocji jego szczególnego charakteru Jawor włączył się do współpracy w ramach Geoparku Kraina Wygasłych Wulkanów. Utworzenie geoparku było oddolną inicjatywą, gdzie unikalne dziedzictwo geologiczne służy jako filar do promocji i rozwoju. Geopark rozwija wiedzę dotyczącą nauk o Ziemi, a także promuje region, jego dziedzictwo przyrodnicze i kulturowe.

3.6. Skala i charakter potrzeb rewitalizacyjnych

Diagnoza pogłębiona obszaru rewitalizacji potwierdza zasadność jego wyznaczenia. Na obszarze tym występuje koncentracja negatywnych zjawisk społecznych, gospodarczych, środowiskowych, przestrzenno-funkcjonalnych oraz technicznych, które znacząco hamują rozwój obszaru rewitalizacji, jak i całej Gminy. Obszar rewitalizacji stanowi centrum Jawora, które odgrywa istotne znaczenie pod względem usługowym, rekreacyjnym, reprezentacyjnym i kulturowym. Pomimo tego zauważalne są problemy dotyczące aktywności społecznej i gospodarczej. Na wyznaczonym obszarze zidentyfikowano w szczególności: niewystarczającą liczbę miejsc integracji dla mieszkańców, w tym dzieci i młodzieży, zły stan techniczny tkanki miejskiej, dużą liczbę barier architektonicznych, niski poziom uczestnictwa mieszkańców w życiu publicznym i korzystania z oferty społeczno-kulturalnej, występujące akty wandalizmu w przestrzeni publicznej, rosnące problemy alkoholizmu i narkomanii, wysoki poziom bezrobocia, ubóstwa, przemocy w rodzinie, niską konkurencyjność gospodarczą i usługową lokalnych przedsiębiorstw, niski udział terenów biologicznie czynnych, niską jakość powietrza atmosferycznego i problemy w składowaniu odpadów.

Potrzeba rewitalizacji wynika z nagromadzenia zjawisk problemowych, ale również z ich wzajemnego powiązania i oddziaływania. Problemy w sferze społecznej (np. akty wandalizmu, brak integracji mieszkańców) wynikają częściowo z innych problemów (np. niedostatecznej liczby miejsc spędzania czasu wolnego oraz miejsc o funkcjach integracyjnych, rekreacyjnych, wypoczynkowych). Brak odpowiedniej oferty społeczno-kulturalnej skutkuje małymi możliwościami zagospodarowania czasu wolnego przez mieszkańców, a w konsekwencji natężeniem zjawisk patologicznych.

Na negatywne zjawiska w sferze społecznej odpowiadać powinny samorządowe instytucje społeczno-kulturalne. Ich działalność wpływa na jakość życia w zakresie zaspokajania potrzeb wyższego rzędu – duchowych, estetycznych, rekreacyjnych, kulturalnych itp. Dzięki zgromadzonym zasobom wiedzy mogą wzmacniać zasoby kapitału ludzkiego swoich użytkowników. Coraz częstszym trendem zauważalnym w działaniach tychże instytucji jest odchodzenie od biernej prezentacji swoich zbiorów na rzecz bardziej aktywnych form edukacyjnych, które służą nie tylko zdobywaniu wiedzy, ale również kompetencji społecznych i obywatelskich. Wśród nich za kluczowe uznać należy umiejętności współdziałania, które łatwiejsze jest tam, gdzie wyższe są zasoby kapitału społecznego, zdefiniowanego jako sieci powiązań społecznych łączących jednostki i grupy społeczne z podobnych lub różnych środowisk, którym towarzyszą normy zaufania i wzajemności.

W zakresie pobudzenia aktywności społecznej istnieje potrzeba stworzenia i stałego rozwijania forum dialogu i współpracy między władzami lokalnymi a zaangażowanymi mieszkańcami i organizacjami pozarządowymi, a także samymi organizacjami. W tym kontekście ważne jest stworzenie przestrzeni, gdzie zarówno organizacje pozarządowe, jak i inne grupy nieformalne mogłyby pracować i realizować swoje pomysły.

Zarówno Jaworski Ośrodek Kultury jak i Muzeum Regionalne odznaczają się potencjałem, by ich oferta kulturalna miała realny wpływ na poprawę kapitału ludzkiego i jakości życia w granicach obszaru rewitalizacji. Obie instytucje mają potencjał by realizować szeroką gamę różnorodnych

przedsięwzięć kulturalnych mających na celu integrację mieszkańców w różnych grupach wiekowych oraz osób posiadających wspólne zainteresowania.

W obliczu ciągłych zmian przestrzenno-demograficznych na obszarach miast, istotnym jest by samorządy potrafiły jednocześnie stworzyć atrakcyjne przestrzenie użytkowe, które mają służyć integracji i rozwojowi rekreacji wśród mieszkańców. Należy jednak pamiętać, że nawet najbardziej starannie zaprojektowane miejsce stworzone w nieodpowiedniej lokalizacji lub przeznaczone dla zbyt wąskiej grupy mieszkańców może pozostać niezauważone, niewykorzystane lub niechciane, dlatego że nie jest odpowiedzią na realne zapotrzebowanie konkretnych użytkowników. Istotnym jest również by dopasować ofertę miejsca do skali potrzeb lokalnych społeczności, szczególnie osób ze szczególnymi potrzebami. Ze względu na ogólne zwiększanie się liczby osób starszych w społeczeństwie oraz potrzebę ich aktywizacji, należy również zadbać o udostępnienie przestrzeni oraz dostosowanie oferty dla tej grupy osób.

Przykładem takich przestrzeni na obszarze Jawora będą kamieniczne podwórka, które mają potencjał, aby stać się miejscami sąsiedzkiej integracji i wypoczynku. W obecnej formie służą jednak głównie jako obszary postojowe pojazdów, składowania odpadów lub pozostają całkowicie nieużytkowane. Zmiana charakteru zagospodarowania tych obszarów służyć będzie rozwojowi integracji międzyludzkiej, a także wsparciu środowiska poprzez uporządkowanie kwestii składowania odpadów i uzupełnienie systemu zieleni miejskiej.

Obszarem szczególnym w strukturze każdego miasta jest jego centrum, które charakteryzuje się zwykle wyższą intensywnością zabudowy i stanowi środowisko całkowicie antropogeniczne. W związku z powyższym jest miejscem częstego występowania problemów społecznych i techniczno-materialnych. Przykładami negatywnych przemian infrastrukturalno-technicznych wpływających na estetykę przestrzeni w granicach obszaru rewitalizacji są zdegradowane kwartały zabudowy mieszkalnej zlokalizowane w śródmieściu Jawora. Silna degradacja infrastruktury mieszkalnej, wpływa negatywnie na poziom życia mieszkańców i jest jedną z przyczyn powstawania negatywnych zjawisk społecznych, takich jak przemoc i uzależnienia. Zdegradowane kwartały zamieszkiwane są najczęściej przez osoby bezrobotne, dotknięte ubóstwem, co obrazuje wysoki poziom pobierania świadczeń społecznych. Problem ten przenosi się również na osoby młode, które poprzez obserwację rodziców uczą się niewłaściwych zachowań, tym samym rodząc problem dziedziczenia ubóstwa, bezrobocia, przemocy i uzależnień. W celu wdrożenia zmian związanych z wielowymiarową poprawą warunków bytowych mieszkańców zdegradowanych obszarów, należy uwzględnić działania związane zarówno z modernizacją infrastrukturalną kwartałów jak i przedsięwzięcia służące rozwiązaniu problemów społecznych (np. warsztaty, terapie, zintegrowane programy służące aktywizacji mieszkańców) i uczenia właściwych postaw, szczególnie wśród dzieci i młodzieży.

Rynek Miejski jest miejscem centralnym miejskiego układu urbanistycznego, które winno pełnić rolę wielofunkcyjnej przestrzeni publicznej. W obliczu występujących problemów społecznych, ograniczenia funkcji handlowej i co za tym idzie integracyjnej jaworski Rynek stał się rzadziej odwiedzanym miejscem. Obecnie centrum Jawora wymaga wprowadzenia niezwłocznych zmian w celu ożywienia przestrzeni. Dodatkowym problemem jest jednak fakt, iż poza Rynkiem obecnie w Mieście nie ma innych ogólnodostępnych przestrzeni mogących posłużyć do organizacji imprez plenerowych, czy wydarzeń kulturalno-rozrywkowych integrujących mieszkańców. Zważając na obserwowane zmiany klimatyczne, należy również brać pod uwagę działania zmierzające do

zwiększania powierzchni biologicznie czynnych w ścisłym centrum Miasta poprzez m.in.: urządzenie podwojek sąsiedzkich czy zwiększenie powierzchni i poprawę zagospodarowania skwerów miejskich.

Na obszarze rewitalizacji zauważa się również spadek aktywności lokalnych przedsiębiorców, czego przyczyną są funkcjonujące supermarkety i centra handlowe w innych częściach Jawora. Głównym problemem dla lokalnych przedsiębiorców jest jednak niska aktywność społeczna w okolicach Rynku Miejskiego, a także obecność osób prezentujących naganne postawy społeczne (będących pod wpływem alkoholu, nagabujących przechodniów czy wyrażających się niecenzuralnie). Przywrócenie aktywności społecznej w okolicach Rynku oraz integracja społeczeństwa pomoże jednak rozwijać również działalność gospodarczą na tym obszarze.

Z kolei w związku z dużym zanieczyszczeniem powietrza na obszarze rewitalizacji należy brać również pod uwagę potrzeby termomodernizacyjne budynków oraz zwiększenie stopnia wykorzystywania alternatywnych źródeł energii przez mieszkańców, przedsiębiorców oraz instytucje publiczne. W tym celu należy także zadbać o utworzenie funkcjonalnego systemu zieleni miejskiej (skwerów, zieleńców), który zdolny będzie do odpowiedniego oczyszczania powietrza, przewietrzania Miasta oraz będzie się cechował wyższym albedo, co choć częściowo zniweluje efekt miejskiej wyspy ciepła.

4. Opis wizji stanu obszaru po przeprowadzeniu rewitalizacji

Wizja stanu obszaru po przeprowadzeniu rewitalizacji stanowi wyraz aspiracji władz samorządowych, mieszkańców oraz pozostałych interesariuszy procesu rewitalizacji. Określa ona opis docelowego stanu obszaru po przeprowadzeniu zaplanowanych w niniejszym dokumencie działań rewitalizacyjnych.

Wizja stanowi odzwierciedlenie celu głównego, nadrzędnego względem celów rewitalizacji wskazanych w dokumencie, jednocześnie zawiera w sobie odniesienie do wszystkich sfer funkcjonowania obszaru, na których planowana jest rewitalizacja. Jest również pewnego rodzaju odpowiedzią na pytanie o powód i zasadność prowadzenia procesu rewitalizacji w danej jednostce.

Istotną rolą wizji jest także zjednoczenie interesariuszy rewitalizacji wokół pewnej idei. Zarówno mieszkańcy obszaru rewitalizacji, jak i funkcjonujące tam stowarzyszenia, przedsiębiorstwa, jednostki administracyjne powinny utożsamiać się z określoną wizją. Wypracowana wizja powinna łączyć różne środowiska, które wspólnie będą pracowały nad jej urzeczywistnieniem.

Przyjmując powyższe założenie, zdefiniowano wizję obszaru rewitalizacji w 2033 r.:

Centrum Jawora to tętniąca życiem przestrzeń sprzyjająca integracji i rozwojowi przedsiębiorczości, zachęcająca walorami zabytkowej, odrestaurowanej zabudowy do podejmowania aktywności społecznych i kulturalnych. Zintegrowane społeczeństwo w pełni korzysta z przywróconych im przestrzeni przyjaznych podwórek czy dziedzińca Zamkowego.

Jawor to miasto pasji i historii tworzące ramy współdziałającego, otwartego i odpowiedzialnego społeczeństwa.

Po przeprowadzeniu działań rewitalizacyjnych mieszkańcy Jawora stanowią odpowiedzialne i współdziałające społeczeństwo oparte na wzajemnym zaufaniu i partnerstwie w działaniu. Przestrzenie i własności wspólne służą wszystkim mieszkańcom. Rynek po przeprowadzeniu działań rewitalizacyjnych stanowi centrum życia społecznego Jawora, będąc miejscem spotkań mieszkańców również spoza obszaru rewitalizacji. Elementy małej architektury służą wypoczynkowi oraz zwiększają ruch w pobliskich punktach małej gastronomii, których otwiera się coraz więcej, dając pracę lokalnej społeczności oraz pozytywnie oddziałując na gospodarkę Gminy. Instytucje publiczne stały się dostępne dla wszystkich osób, także tych ze szczególnymi potrzebami i z niepełnosprawnością. Ich szeroka oferta kulturalna i edukacyjna trafia do licznie zainteresowanych mieszkańców będąc przyczynkiem do dalszego rozwoju. Odrestaurowane zabytki zachęcają do zwiedzania zarówno mieszkańców jak i turystów, którzy coraz chętniej przybywają do Jawora w celach wypoczynkowych i biznesowych. Sąsiedzkie podwórka to z kolei

miejsca zabaw dla dzieci oraz wypoczynku i rozmowy dla dorosłych. Zrewitalizowane przestrzenie stały się nie tylko miejscem do realizacji nowych usług społecznych, ale także spotkań wszystkich grup społecznych i przyczyniają się do powstawania coraz to liczniejszych inicjatyw oddolnych. Czyste powietrze, związane z rozwojem zieleni miejskiej w centrum, a także ograniczeniem tzw. niskiej emisji służy wypoczynkowi i relaksowi na zewnątrz.

5. Cele rewitalizacji i odpowiadające im kierunki działań

Zdefiniowana wizja obszaru rewitalizacji w 2033 roku będzie możliwa do osiągnięcia poprzez realizację celów rewitalizacji i odpowiadających im kierunków działań. Część programowa dokumentu została opracowana na bazie przeprowadzonej diagnozy, a także podczas warsztatów rewitalizacyjnych umożliwiających zaangażowanie zróżnicowanych grup interesariuszy na etapie planowania procesu rewitalizacji.

Wskazane cele i kierunki działań stanowią odpowiedź na zidentyfikowane potrzeby, służące ograniczeniu bądź wyeliminowaniu negatywnych zjawisk w sferze społecznej, ale również w pozostałych sferach (gospodarczej, środowiskowej, przestrzenno-funkcjonalnej i technicznej). Stanowią one również kontynuację celów i kierunków działań określonych w Lokalnym Programie Rewitalizacji Miasta Jawora na lata 2016-2023, co umożliwia zapewnienie spójnego i komplementarnego podejścia do prowadzonego procesu rewitalizacji w Mieście Jaworze.

Cele i kierunki rewitalizacji będą osiągnięte poprzez realizację konkretnych projektów i przedsięwzięć rewitalizacyjnych, wskazanych w rozdziale 7. Poniżej przedstawiono strukturę programowej części procesu rewitalizacji.

Rysunek 11. Struktura części programowej Gminnego Programu Rewitalizacji.

Źródło: opracowanie własne.

Dla obszaru rewitalizacji wyznaczono 14 kierunków działań, których realizacja pozwoli na osiągnięcie 3 założonych celów rewitalizacji.

CEL 1:

„Wszyscy jesteśmy sobie potrzebni. Razem łatwiej, radośniej, mądrzej i bezpieczniej” – Integracja i aktywizacja mieszkańców Jawora

Kierunek 1.1.	Zwiększenie różnorodności zajęć dodatkowych i form aktywności, ze szczególnym uwzględnieniem osób zagrożonych wykluczeniem społecznym.
Kierunek 1.2.	Intensyfikacja działań na rzecz wsparcia rodzin z problemami opiekuńczo-wychowawczymi oraz dzieci i młodzieży w tych rodzinach.
Kierunek 1.3.	Wzmocnienie tożsamości lokalnej w oparciu o materialne i niematerialne elementy dziedzictwa kulturowego.
Kierunek 1.4.	Przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu i stygmatyzacji.
Kierunek 1.5.	Budowa poczucia współodpowiedzialności za przestrzeń wspólną poprzez aktywne włączenie do procesu zarządzania miastem.

CEL 2:

Wzrost poziomu jakości życia poprzez funkcjonalizację przestrzeni miejskich i ożywienie gospodarcze

Kierunek 2.1.	Poprawa wizerunku i funkcjonalności obiektów w centrum Jawora, w tym budynków mieszkalnych, w celu podniesienia atrakcyjności obszaru jako miejsca do zamieszkania i inwestowania.
Kierunek 2.2.	Poprawa dostępności przestrzeni i obiektów publicznych dla osób ze szczególnymi potrzebami, w tym likwidacja barier architektonicznych.
Kierunek 2.3.	Tworzenie warunków (m.in. lokalowych, edukacyjnych, finansowych) pobudzających przedsiębiorczość wśród mieszkańców.
Kierunek 2.4.	Adaptacja istniejących obiektów do pełnienia funkcji społeczno-kulturowych.
Kierunek 2.5.	Poprawa bezpieczeństwa na obszarze rewitalizacji.
Kierunek 2.6.	Poprawa jakości środowiska poprzez wzrost świadomości ekologicznej mieszkańców oraz łagodzenie zmian klimatu.

CEL 3:

Sztuka komunikacji – zacieśnianie współpracy między mieszkańcami a instytucjami miejskimi

Kierunek 3.1.	Organizacja cyklicznych wydarzeń kulturalnych, sportowych, edukacyjnych stanowiących odpowiedź na potrzeby mieszkańców w różnych grupach wiekowych.
Kierunek 3.2.	Wsparcie inicjatyw podejmowanych oddolnie.
Kierunek 3.3.	Wspieranie organizacji pozarządowych i lokalnych liderów w działaniach podejmowanych na rzecz lokalnej integracji społecznej.

6. Opis powiązań Gminnego Programu Rewitalizacji z dokumentami strategicznymi na poziomie krajowym, regionalnym i lokalnym

Gminny Program Rewitalizacji dla Miasta Jawora na lata 2023-2033 ma przede wszystkim wymiar lokalny. Dokument odpowiada na problemy zidentyfikowane na obszarze rewitalizacji, kreując tym samym rozwój na poziomie jednostki samorządu terytorialnego, jaką jest Miasto Jawor. W poniższej tabeli przedstawiono opis powiązań Gminnego Programu Rewitalizacji z dokumentami strategicznymi na poziomie krajowym, regionalnym i lokalnym.

Tabela 9. Opis dokumentów powiązanych z Gminnym Programem Rewitalizacji.

Dokumenty na poziomie krajowym
Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.) – SOR
<p>Głównym celem SOR jest tworzenie warunków dla wzrostu dochodów mieszkańców kraju przy jednoczesnym wzroście spójności w wymiarach: społecznym, ekonomicznym, środowiskowym i terytorialnym. Jednym z kluczowych czynników wpływających na realizację tego celu jest zapewnienie skutecznie działającego państwa i instytucji służących wzrostowi oraz włączeniu społecznemu i gospodarczemu.</p> <p>W SOR przedstawiono nowy model rozwoju – rozwój odpowiedzialny oraz społecznie i terytorialnie zrównoważony. Podejście to opiera się na indywidualnym potencjale terytorialnym, inwestycjach, innowacjach, rozwoju, eksporcie oraz wysoko przetworzonych produktach. Fundamentalnym wyzwaniem jest przebudowanie modelu gospodarczego tak, żeby służył on całemu społeczeństwu.</p> <p>W SOR wyznaczono trzy cele szczegółowe:</p> <p><u>I. Trwały wzrost gospodarczy oparty coraz silniej o wiedzę, dane i doskonałość organizacyjną (obszary: Reindustrializacja, Rozwój innowacyjnych firm, Małe i średnie przedsiębiorstwa, Kapitał dla rozwoju, Ekspansja zagraniczna).</u></p> <p><u>II. Rozwój społecznie wrażliwy i terytorialnie zrównoważony (obszary: Spójność społeczna, Rozwój zrównoważony terytorialnie).</u></p> <p><u>III. Skuteczne państwo i instytucje służące wzrostowi oraz włączeniu społecznemu i gospodarczemu (obszary: Prawo w służbie obywatelom i gospodarce, Instytucje prorozwojowe i strategiczne zarządzanie rozwojem, E-państwo, Finanse publiczne, Efektywność wykorzystania środków UE).</u></p>
Strategia Rozwoju Kapitału Ludzkiego 2030 (SRKL)
<p>Celem głównym Strategii Rozwoju Kapitału Ludzkiego jest wzrost kapitału ludzkiego i spójności społecznej w Polsce. Odpowiada to celowi szczegółowemu II Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju (SOR).</p> <p>Strategia Rozwoju Kapitału Ludzkiego 2030 wyznacza cztery cele szczegółowe:</p> <p><u>Cel szczegółowy 1: Podniesienie poziomu kompetencji oraz kwalifikacji obywateli, w tym cyfrowych.</u></p>

Cel szczegółowy 2: Poprawa zdrowia obywateli oraz efektywności systemu opieki zdrowotnej.
Cel szczegółowy 3: Wzrost i poprawa wykorzystania potencjału kapitału ludzkiego na rynku pracy.
Cel szczegółowy 4: Redukcja ubóstwa i wykluczenia społecznego oraz poprawa dostępu do usług świadczonych w odpowiedzi na wyzwania demograficzne.

Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2030 (SRKS)

Celem głównym SRKS 2030 jest wzrost jakości życia społecznego i kulturalnego Polaków. Odnosi się on bezpośrednio do realizacji celów SOR.

Cel główny SRKS 2030 jest doprecyzowany przez trzy cele szczegółowe:

Cel szczegółowy 1: Zwiększenie zaangażowania obywateli w życie publiczne.

Cel szczegółowy 2: Wzmacnianie roli kultury w budowaniu tożsamości i postaw obywatelskich.

Cel szczegółowy 3: Wzmocnienie rozwoju społeczno-gospodarczego kraju przez sektory kultury i kreatywne.

Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030 (KSRR)

Celem głównym KSRR jest efektywne wykorzystanie wewnętrznych potencjałów terytoriów i ich specjalizacji dla osiągnięcia zrównoważonego rozwoju kraju, co stworzyć będzie warunki do wzrostu dochodów mieszkańców Polski przy jednoczesnym osiągnięciu spójności w wymiarze społecznym, gospodarczym, środowiskowym i przestrzennym.

Cel główny polityki regionalnej do roku 2030 będzie realizowany w oparciu o trzy uzupełniające się cele szczegółowe:

Cel szczegółowy 1. Zwiększenie spójności rozwoju kraju w wymiarze społecznym, gospodarczym, środowiskowym i przestrzennym.

Cel szczegółowy 2. Wzmacnianie regionalnych przewag konkurencyjnych,

Cel szczegółowy 3. Podniesienie jakości zarządzania i wdrażania polityk ukierunkowanych terytorialnie.

Dokumenty na poziomie regionalnym

Strategia Rozwoju Województwa Dolnośląskiego 2030

W świetle diagnozy, strategicznej analizy regionu dolnośląskiego oraz określonej wizji jego stanu w 2030 roku sformułowane zostały cele strategiczne współrealizujące cel nadrzędny strategii rozwoju Dolnego Śląska, który określono jako: Harmonijny rozwój regionu i wysoka jakość życia dolnośląskiej społeczności.

Cele strategiczne są reakcją na zidentyfikowane problemy i przyszłościowe wewnętrzne i zewnętrzne uwarunkowania rozwojowe. Ich konkretyzację stanowią cele operacyjne oraz przyporządkowane im przedsięwzięcia strategiczne. Celami Strategii Rozwoju Województwa Dolnośląskiego 2030 są:

Cel strategiczny 1: Efektywne wykorzystanie gospodarcze potencjału regionu:

1.1. Wspieranie endogenicznych potencjałów gospodarczych subregionów.

1.2. Wzmocnienie krajowej i europejskiej konkurencyjności regionu i jego marki.

1.3. Wzmacnianie innowacyjności, w tym ekoinnowacyjności regionu.

1.4. Wspieranie rozwoju i rewitalizacja zdegradowanych obszarów wiejskich i miejskich.

Cel strategiczny 2: Poprawa jakości i dostępności usług publicznych:

- 2.1. Poprawa stanu i dostępności regionalnej infrastruktury technicznej.
- 2.2. Rozwój i modernizacja regionalnej infrastruktury publicznej z uwzględnieniem potrzeb osób z niepełnosprawnościami i starszych.
- 2.3. Rozwój i doskonalenie usług publicznych.

Cel strategiczny 3: Wzmocnienie regionalnego kapitału ludzkiego i społecznego:

- 3.1. Kształtowanie postaw obywatelskich.
- 3.2. Wzrost społecznej integracji.
- 3.3. Doskonalenie regionalnego i lokalnych rynków pracy.
- 3.4. Poprawa efektywności kształcenia.
- 3.5. Doskonalenie regionalnej polityki wspierania seniorów oraz osób z niepełnosprawnościami.
- 3.6. Kształtowanie postaw prozdrowotnych, prosportowych i proekologicznych.

Cel strategiczny 4: Odpowiedzialne wykorzystanie zasobów i ochrona walorów środowiska naturalnego i dziedzictwa kulturowego:

- 4.1. Poprawa stanu środowiska.
- 4.2. Racjonalne wykorzystanie walorów i zasobów środowiska.
- 4.3. Ochrona przed klęskami żywiołowymi.
- 4.4. Wspieranie produkcji energii ze źródeł odnawialnych oraz wspieranie bezpieczeństwa energetycznego.
- 4.5. Rozwój gospodarki cyrkularnej.

Cel strategiczny 5: Wzmocnienie przestrzennej spójności regionu:

- 5.1. Rozwój regionalnej sieci transportowej.
- 5.2. Wzrost dostępności regionalnej infrastruktury informacyjnej o wysokich standardach funkcjonalno-użytkowych.
- 5.3. Wspieranie współpracy międzyregionalnej i transgranicznej.

Plan zagospodarowania przestrzennego Województwa Dolnośląskiego

W „Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Dolnośląskiego” przyjętym uchwałą nr XIX/482/20 Sejmiku Województwa Dolnośląskiego z dnia 16 czerwca 2020 r. (Dz. Urz. Woj. Dol. z dnia 30 czerwca 2020 r. poz. 4036) Gmina Jawor została zaliczona do:

- Legnicko-Głogowskiego Obszaru Funkcjonalnego (LGOF),
- Przygranicznego Obszaru Funkcjonalnego (POF),
- Sudeckiego Obszaru Funkcjonalnego (SOF).

Gmina Miasto Jawor zostało ujęte w hierarchii ośrodków osadniczych jako ośrodek lokalny II stopnia, zlokalizowany na obszarach zagrożonych marginalizacją. Przynależność do LGOF determinuje potrzebę eliminowania potencjalnych konfliktów przestrzennych w związku z istniejącymi lub planowanymi obiektami infrastruktury przemysłu miedziowego. Gmina zobowiązana jest również do uwzględnienia elementów zielonej infrastruktury wskazanych do

zachowania oraz powiązań systemu zielonej infrastruktury wyznaczonych dla LGOF. SOF opracował własną strategię rozwoju wraz z kierunkami rozwoju.

Plan wskazuje następujące cele i kierunki działań:

Cel 1. Zapewnienie warunków zrównoważonego i równomiernego rozwoju społeczno-gospodarczego poprzez funkcjonalne kształtowanie hierarchicznej sieci osadniczej gwarantującej dostęp do usług i rynku pracy:

- 1.1. Wzmocnienie potencjału ośrodka wojewódzkiego i ośrodków regionalnych poprzez integrację z ich obszarami funkcjonalnymi.
- 1.2. Zapobieganie peryferyzacji ośrodków i obszarów zagrożonych marginalizacją.
- 1.3. Zwiększenie konkurencyjności inwestycyjnej województwa poprzez wyznaczenie obszarów optymalnej lokalizacji nowych inwestycji.
- 1.4. Zwiększenie dostępności przestrzeni i usług publicznych dla osób ze szczególnymi potrzebami.

Cel 2. Racjonalny i zrównoważony sposób wykorzystania zasobów środowiska przyrodniczego, kulturowego i krajobrazu.

- 2.1. Stworzenie spójnego regionalnego systemu ochrony przyrody, funkcjonującego w ramach struktur krajowych i europejskich.
- 2.2. Wykorzystanie zasobów dziedzictwa kulturowego i krajobrazu.
- 2.3. Ochrona i racjonalne wykorzystanie zasobów środowiska.

Cel 3. Zapewnienie bezpieczeństwa mieszkańcom przez struktury przestrzenne odporne na zmiany klimatu, zagrożenia naturalne i pochodzące z działalności człowieka.

- 3.1. Zapewnienie warunków dla rozwoju infrastruktury energetycznej oraz racjonalnego rozwoju energetyki opartej na odnawialnych źródłach energii przy wykorzystaniu naturalnych uwarunkowań regionu.
- 3.2. Zapewnienie warunków dla wyposażenia terenów zurbanizowanych w urządzenia i systemy umożliwiające dostarczanie wody i odbiór ścieków oraz zagospodarowanie odpadów.
- 3.3. Zapewnienie warunków dla rozwoju infrastruktury telekomunikacyjnej.
- 3.4. Zmniejszenie uciążliwości przewozu towarów masowych.
- 3.5. Ograniczenie negatywnych skutków działalności człowieka zagrażających zdrowiu i bezpieczeństwu mieszkańców.

Cel 4. Dobra dostępność transportowa i sprawne systemy infrastruktury transportowej.

- 4.1. Zwiększenie dostępności zewnętrznej w ramach sieci TEN-T.
- 4.2. Integracja działań w ramach głównych korytarzy drogowych o kluczowym i strategicznym znaczeniu z punktu widzenia rozwoju województwa.

Dokumenty na poziomie ponadlokalnym

Strategia Rozwoju Sudety 2030

Strategia rozwoju społeczno-gospodarczego południowej i zachodniej części województwa dolnośląskiego na lata 2020–2030, obejmująca swoim zasięgiem subregiony wałbrzyski i jeleniogórski (NUTS 3). Ukierunkowana jest na budowę spójności terytorialnej w oparciu o specyfikę obszaru oraz wzmocnianie tożsamości poprzez aktywizację społeczności lokalnej. Jej celem głównym jest: Długookresowa współpraca, wysoka jakość życia i środowiska, konkurencyjna i innowacyjna gospodarka. Celami strategicznymi, wraz z kierunkami działań są:

Cel strategiczny 1: Bardziej integralne terytorium:

- 1.1. Wspieranie form integracji regionu.
- 1.2. Tworzenie warunków do inkubacji i zakorzenienia się nowych MŚP.
- 1.3. Wspieranie innowacji w przedsiębiorstwach.
- 1.4. Wspieranie inicjatyw klastrowych i kooperacji biznes-nauka.
- 1.5. Tworzenie atrakcyjnych warunków dla inwestycji.

Cel strategiczny 2: Terytorium bliżej obywateli:

- 2.1. Podnoszenie jakości infrastruktury społecznej i mieszkaniowej.
- 2.2. Podwyższenie poziomu edukacji dzieci i młodzieży oraz dostosowanie do potrzeb rynku.

2.3. Rozwój infrastruktury i usług „srebrnego sektora” (dla osób starszych).

2.4. Aktywizacja społeczna osób starszych.

2.5. Integracja społeczna osób zagrożonych wykluczeniem społecznym.

Cel strategiczny 3: Bardziej integralne terytorium:

3.1. Dobra komunikacja regionu z zewnętrznymi biegunami wzrostu gospodarczego (Wrocław, Warszawa, Aglomeracja Śląska, Praga, Brno, Drezno, Berlin).

3.2. Nowa jakość powiązań wewnętrznych między głównymi miastami i ośrodkami turystyczno-uzdrowiskowymi.

3.3. Upowszechnienie dostępu do Internetu wysokich prędkości.

3.4. Rozwój transportu publicznego (aglomeracyjnego, integrującego region).

Cel strategiczny 4: Terytorium przyjazne dla środowiska, wykorzystujące swój potencjał:

4.1. Ochrona i rewitalizacja walorów przyrodniczych.

4.2. Ochrona, rewitalizacja i udostępnianie walorów kulturowych.

4.3. Wdrażanie strategii niskoemisyjnych i produkcji energii ze źródeł odnawialnych.

4.4. Rozwój infrastruktury turystycznej, rekreacyjnej i uzdrowiskowe.

4.5. Zintegrowany marketing terytorialny.

Strategia Rozwoju Powiatu Jaworskiego na lata 2014-2020 (brak aktualnie obowiązującego dokumentu)

Strategia zawiera i określa wskazanie misji i wizji rozwoju Powiatu Jaworskiego do 2020 r.

Wizja Powiatu Jaworskiego w 2020 r. sformułowana została następująco: „Powiat Jaworski, powiatem o dynamicznie rozwijających się funkcjach wytwórczych i usługowych, w tym turystyczno-rekreacyjnych, w oparciu o wykorzystywane w zrównoważony sposób lokalne zasoby natury, pobudzany kapitał społeczny oraz pozyskiwaną wiedzę, innowacje i inwestycje zewnętrzne, oferujący mieszkańcom dobre warunki pracy i aktywnego rozwoju osobistego, składające się na wysoką jakość ich życia.

Realizacja strategii odbywała się poprzez spełnienie określonych celów strategicznych:

Cel strategiczny 1 – Rozwój gospodarczy Powiatu Jaworskiego.

Cel operacyjny 1.1 Rozwój przedsiębiorczości.

Cel operacyjny 1.2 Rozwój rynku pracy.

Cel operacyjny 1.3 Rozwój funkcji turystyczno-rekreacyjnych.

Cel operacyjny 1.4 Rozwój infrastruktury technicznej.

Cel strategiczny 2 – Podniesienie standardu życia społeczności powiatu

Cel operacyjny 2.1 Rozwój funkcji sportowo-rekreacyjnych.

Cel operacyjny 2.2 Rozwój systemów edukacji.

Cel operacyjny 2.3 Rozwój systemu opieki społecznej.

Cel operacyjny 2.4 Rozwój systemów bezpieczeństwa publicznego.

Cel operacyjny 2.5 Rozwój systemu samorządu i administracji powiatowej.

Cel operacyjny 2.6 Rozwój systemu opieki zdrowotnej.

Cel operacyjny 2.7 Rozwój systemu kultury.

Cel operacyjny 2.8 Rozwój przestrzenny i komunikacji publicznej.

Cel strategiczny 3 – Użytkowanie zasobów lokalnych zgodnie z zasadą ekorozwoju.

Cel operacyjny 3.1 Rozwój systemów ochrony środowiska.

Cel operacyjny 3.2 Rozwój systemów gospodarki odpadami.

Cel operacyjny 3.3 Rozwój systemów zarządzania informacją o środowisku.

Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych w Powiecie Jaworskim na lata 2021-2025

Strategia wyznacza cele strategiczne i operacyjne, które pozwalają na racjonalizację lokalnej polityki społecznej. Wdrożenie przewidzianych działań powinno w znaczny sposób przyczynić się do rozwiązania wielu problemów społecznych lub zminimalizowania ich skutków.

Strategia zawiera cele operacyjne przyporządkowane do celów strategicznych:

Cel strategiczny 1 – Zapewnienie należytej opieki dzieciom, które nie mogą wychowywać się w rodzinach naturalnych, poprzez doskonalenie powiatowego systemu pieczy zastępczej:

- 1.1 Rozwój i doskonalenie systemu pieczy zastępczej nad dzieckiem przebywającym poza naturalnym środowiskiem rodzinnym.
- 1.2 Umożliwienie dzieciom powrotu do rodziny naturalnej poprzez współpracę z jednostkami samorządu terytorialnego oraz instytucjami pracującymi z rodziną i dzieckiem.
- 1.3 Umożliwienie dzieciom wychowywania się w rodzinie adopcyjnej poprzez współpracę z sądem rodzinnym oraz ośrodkami adopcyjnymi.
- 1.4 Integracja ze środowiskiem usamodzielnianych wychowanków pieczy zastępczej.
- 1.5 Doskonalenie umiejętności i kompetencji zawodowych kadry zajmującej się pracą z rodziną i dzieckiem poprzez organizowanie szkoleń, różnego rodzaju spotkań roboczych, zespołów, wymiana informacji.

Cel strategiczny 2 – Działalność na rzecz osób z niepełnosprawnościami, chorych, seniorów oraz rodzin tych grup w celu ich integracji oraz zapobieganiu wykluczeniu społecznemu:

- 2.1 Działania z zakresu rehabilitacji społecznej.
- 2.2 Realizacja zadań z zakresu rehabilitacji zawodowej poprzez stworzenie warunków do aktywnej integracji osób z niepełnosprawnościami.
- 2.3 Rozwój systemu usług wsparcia dla osób niepełnosprawnych i starszych poprzez utrzymanie istniejących instytucji oraz tworzenie nowych, w tym w ramach opieki wytchnieniowej.

Cel strategiczny 3 – Przeciwdziałanie przemocy i sytuacjom kryzysowym w rodzinach.

- 3.1 Zapobieganie występowaniu zjawiska przemocy w rodzinie.
- 3.2 Poprawa sytuacji rodzin dotkniętych zjawiskiem przemocy w rodzinie oraz usuwanie jej skutków.

Cel strategiczny 4 – Wzrost aktywności społecznej i obywatelskiej.

- 4.1 Rozwój kadr pomocy społecznej oraz rozwijanie infrastruktury socjalnej.
- 4.2 Wspieranie instytucji społeczeństwa obywatelskiego.
- 4.3 Rozwój ekonomii społecznej.

Dokumenty na poziomie lokalnym

Strategia Rozwoju Miasta Jawora na lata 2021-2031

Powyższa Strategia jest podstawowym instrumentem długofalowego zarządzania Gminą. Określa strategiczne kierunki rozwoju w perspektywie do 2031 roku oraz pozwala na zapewnienie ciągłości i trwałości działania władz Gminy, niezależnie od zmieniających się uwarunkowań politycznych. Umożliwia efektywne gospodarowanie własnymi zasobami, takimi jak: środowisko przyrodnicze i kulturowe, zasoby ludzkie, infrastrukturalne czy środki finansowe oraz stanowi formalną podstawę do przygotowania wniosków o finansowanie zadań ze źródeł zewnętrznych.

W Strategii wskazano misję:

Jawor nowoczesnym i komfortowym miejscem otwartym na dobrą energię.

oraz wizję Gminy:

Jawor w 2031 roku jest bezpiecznym miastem dobrobytu gospodarczego, gdzie historia łączy się z nowoczesnością i dbałością o środowisko naturalne.

Wielopokoleniowość Miasta stanowi jego atut, który przekłada się na poczucie tolerancji i szacunku, a mieszkańcy Jawora są społecznością zintegrowaną, przedsiębiorczą i gotową do uznania Jawora za miejsce idealne do życia i wypoczynku.

Dokument zawiera następujące cele strategiczne i operacyjne:

CEL I: Atrakcyjna, czysta i uporządkowana przestrzeń miejska podkreślająca walory turystyczne i kulturowe miasta.

- 1.1. Podniesienie estetyki i funkcjonalności przestrzeni publicznych.

1.2. Rozwój turystyki i infrastruktury turystycznej.

1.3. Ochrona i opieka nad dziedzictwem kulturowym.

1.4 Intensyfikacja działań na rzecz promocji Miasta.

CEL II: Rozwinięta, zmodernizowana i przyjazna środowisku infrastruktura techniczna, prowadząca do wzrostu konkurencyjności miasta.

2.1. Rozwój i modernizacja istniejącej infrastruktury technicznej.

2.2. Wsparcie rozwoju przedsiębiorczości poprzez tworzenie sprzyjającego środowiska organizacyjno-prawnego.

2.3. Rozwój techniczny oraz wsparcie działań z zakresu ekologii i odnawialnych źródeł energii.

2.4. Kompleksowe i skuteczne zarządzanie gospodarką odpadami.

CEL III: Spójna i zintegrowana przestrzeń społeczna, oferująca szeroką dostępność usług publicznych, pobudzających aktywność i zaangażowanie mieszkańców.

3.1. Zwiększenie dostępności świadczonych usług społecznych.

3.2. Upowszechnienie działań rekreacyjno-sportowych i kulturalnych służących integracji pokoleniowej i poprawie kondycji psycho-fizycznej mieszkańców Miasta.

3.3. Upowszechnienie i zapewnianie wielowymiarowej profilaktyki zdrowotnej.

3.4. Rozwój istniejącej infrastruktury mieszkaniowej, komunalnej i socjalnej.

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Miasta Jawora

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Miasta Jawora zostało przyjęte uchwałą Nr XIII/70/2015 Rady Miejskiej w Jaworze z dnia 26 sierpnia 2015 roku.

Uwzględniając uwarunkowania wynikające z cech zagospodarowania i zainwestowania terenów, a także warunków naturalnych, odmiennych form i kierunków rozwoju, SUIKZP wprowadza ustalenia ogólne dla całego terenu objętego studium:

- przy sporządzaniu nowych miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego dopuszcza się zachowanie przeznaczenia wskazanego w obowiązujących miejscowych planach lub zachowanie obecnego sposobu użytkowania, niezależnie od przeznaczenia wskazanego w niniejszym Studium,
- granice poszczególnych funkcji, w tym również przebiegi dróg są orientacyjne i mogą być korygowane w ustaleniach miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, pod warunkiem zachowania ciągłości dla elementów liniowych,
- przebieg granic poszczególnych stref mogą być korygowane w ustaleniach miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego po uzgodnieniu i uzyskaniu opinii właściwych organów i instytucji,
- nowe zagospodarowanie terenów i nową zabudowę należy kształtować w sposób harmonijny z otaczającą zabudową istniejącą w zakresie układu urbanistycznego, architektury i gabarytów zabudowy,
- poszczególne tereny mogą być uzupełniane wszelkimi obiektami i urządzeniami towarzyszącymi niezbędnymi przy funkcjonowaniu dopuszczonej na nich zabudowie lub zagospodarowaniu oraz wzbogacającymi podstawową funkcję terenów, a nie wprowadzających potencjalnych zagrożeń i konfliktów przestrzennych,
- należy stosować zabezpieczenia (np. w postaci zieleni) mające na celu eliminację negatywnego oddziaływania terenów produkcyjnych, przemysłowych, usługowych, komunikacyjnych itp.,
- przy lokalizowaniu nowej zabudowy wzdłuż dróg publicznych należy uwzględnić odległości wynikające z przepisów odrębnych oraz potencjalne negatywne oddziaływanie ruchu drogowego (ze względu na emisję hałasu, zanieczyszczeń gazowych i pyłowych),

- dopuszcza się wzdłuż dróg stosowanie zabezpieczeń w postaci np. elementów osłonowo – ekranujących lub zieleni izolacyjnej ograniczających negatywne ich oddziaływanie,
- W zakresie zapewnienia odpowiedniej ilości miejsc postojowych na poszczególnych terenach ustala się:
  - dla zabudowy jednorodzinnej zapewnić minimum 2 miejsca postojowe na jeden lokal mieszkalny,
  - dla zabudowy wielorodzinnej minimum 1 miejsce na jeden lokal mieszkalny,
  - dla obiektów handlowych, usługowych oraz produkcyjnych odpowiednia do wielkości, lokalizacji i charakteru obiektu.

Ponadto wskazuje ono wskaźniki zagospodarowania terenu ze względu na jego przeznaczenie. Bezpośrednio do obszaru rewitalizacji odnoszą się zapisy dotyczące obiektów i obszarów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów, zespołów budowlanych i obszarów o walorach kulturowych, nie wpisanych do rejestru zabytków, ale przewidzianych do ujęcia w gminnej ewidencji zabytków. W stosunku do takowych obiektów stosuje się następujące ustalenia:

- Należy zachować bryłę obiektu,
- Należy zachować kształt i geometrię dachu oraz stosować tradycyjne materiały budowlane,
- Należy zachować detale architektoniczne, a w miejscu zniszczonych dążyć do odtworzenia,
- Należy zachować kształt, rozmiary i rozmieszczenie otworów okiennych zgodne z historycznym wizerunkiem budynku,
- Należy utrzymać lub odtworzyć oryginalną stolarkę okienną i drzwiową,
- W przypadku konieczności przebicia nowych otworów, należy je zharmonizować z zabytkową elewacją budynku,
- Wskazane jest stosowania kolorystyki, nawiązującej do stosowanej w przeszłości,
- Zakazuje się stosowanie na elewacjach budynków okładziny i paneli typu „siding”.

W studium wyznaczono cztery strefy ochrony konserwatorskiej:

- Strefa „A” ścisłej ochrony konserwatorskiej, obejmuje ośrodek historyczny miasta Jawora wpisany do rejestru zabytków pod numerem A/2638/363 decyzją z dnia 25.11.1956 oraz zasadniczą część historycznego układu urbanistycznego ograniczonego ulicami: Zielona, Waleriana Łukasińskiego, Tadeusza Kościuszki, Fryderyka Chopina, Jarosława Dąbrowskiego, 1 Maja.
- Strefa „B” ochrony konserwatorskiej, obejmująca część historycznego układu urbanistycznego ograniczonego ulicami: Zielona, Waleriana Łukasińskiego, Tadeusza Kościuszki, Fryderyka Chopina, Jarosława Dąbrowskiego, 1 Maja wraz z układem urbanistycznym w rejonie ulic: Tadeusza Kościuszki, Szpitalna Piastowska, Armii Krajowej, Wrocławska, Kolejowa, Dworcowa, Kard. Stefana Wyszyńskiego, Starojaworska, Bolesława Limanowskiego, Jarosława Dąbrowskiego, Adama Mickiewicza, wraz z Parkiem Miejskim oraz historyczny układ ruralistyczny Starego Jawora.
- Strefa „K” ochrony konserwatorskiej krajobrazu kulturowego,
- Strefa „OW” obserwacji archeologicznej.

Obszar rewitalizacji znajduje się na obszarze strefy „A” i częściowo strefy „B”.

Objaśnienie: podkreślone cele i kierunki działań wykazują spójność z celami i kierunkami działań określonymi w Gminnym Programie Rewitalizacji.

Źródło: opracowanie własne.

Miasto Jawor z końcem 2022 r. zawarło porozumienie międzygminne tworzące Zintegrowane Inwestycje Terytorialne Aglomeracji Wałbrzyskiej. Na dzień sporządzania Gminnego Programu Rewitalizacji dla Miasta Jawora na lata 2023-2033 ZIT Aglomeracji Wałbrzyskiej jest w trakcie opracowywania Strategii na lata 2021-2027.

Realizacja przedsięwzięć zaplanowanych w ramach Gminnego Programu Rewitalizacji dla Miasta Jawora na lata 2023-2033 wpłynie pozytywnie na osiągnięcie celów operacyjnych i strategicznych wskazanych w powyższych dokumentach. Zapisy Gminnego Programu Rewitalizacji pozostają spójne z zapisami przeanalizowanych dokumentów programowych i strategicznych.

7. Opis przedsięwzięć rewitalizacyjnych

Przedsięwzięcia rewitalizacyjne są zaplanowanymi, długofalowymi działaniami, zmierzającymi do poprawy jakości życia mieszkańców obszaru rewitalizacji. Istotnym ich aspektem jest przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu, wzrost poczucia przynależności lokalnej oraz rozwiązywanie innych problemów sfery społecznej.

Przedsięwzięcia rewitalizacyjne w Jaworze zostały zaplanowane w taki sposób, aby ich realizacja zmierzała do poprawy sytuacji na obszarze rewitalizacji, w szczególności w sferze społecznej, a nie wyłącznie do poprawy estetyki przestrzeni czy modernizacji zdegradowanych obiektów. Zaplanowano szeroki katalog działań, na który składają się cztery podstawowe projekty zintegrowane oraz cztery projekty uzupełniające (pozostałe dopuszczalne przedsięwzięcia rewitalizacyjne). Projekty podstawowe to te, które w zasadniczy sposób przyczynią się do odwrócenia negatywnych trendów na obszarze, natomiast projekty uzupełniające mają charakter głównie infrastrukturalny, niemniej jednak zlokalizowane są na obszarze rewitalizacji, a ich realizacja również przyczyni się do poprawy jakości życia mieszkańców.

Projekty zintegrowane to grupy powiązanych ze sobą tematycznie działań, zarówno infrastrukturalnych jak i nieinfrastrukturalnych, które służą realizacji wspólnego celu. Tworzą one mikroprogramy, w ramach których modernizacja kubatury i przestrzeni stworzy warunki do zapobiegania zanikowi niektórych funkcji, umożliwi wprowadzenie nowych funkcji społecznych, sprzyjać będzie budowaniu więzi społecznych i przywróceniu równowagi życia społecznego. Projekty zintegrowane realizowane będą przez Miasto Jawor we współpracy z interesariuszami rewitalizacji. Na tym etapie zakres projektów, a także katalog potencjalnych partnerów zostały zdefiniowane w sposób generalny. Po zakończeniu procesu konsultacji społecznych projektu Gminnego Programu Rewitalizacji i uwzględnieniu ewentualnych uwag, planuje się przystąpienie do realizacji fazy przygotowawczej projektów zintegrowanych. W szczególności planowane są spotkania z potencjalnymi partnerami projektów, w celu zapewnienia ich udziału w planowaniu, a docelowo w realizacji projektów zintegrowanych. Wówczas zostaną doprecyzowane założenia projektów w taki sposób, żeby były one realizowane dla mieszkańców i z mieszkańcami (przedsiębiorcami, organizacjami społecznymi, lokalnymi liderami, beneficjentami końcowymi procesu rewitalizacji).

7.1. Lista planowanych podstawowych przedsięwzięć rewitalizacyjnych

Tabela 10. Opis projektu zintegrowanego nr 1.

PROJEKT ZINTEGROWANY NR 1	
Zamek Piastowski jako centrum kultury w Jaworze	
<p>Brak zaangażowania społeczności w życie wspólnoty lokalnej sprzyja powstawaniu i rozprzestrzenianiu się problemów społecznych, jako że osoby nimi dotknięte nie otrzymują należytego wsparcia otoczenia. Izolacja ta sprzyja wykluczeniu osób szczególnie na nie narażonych, tj. seniorów, osób ze szczególnymi potrzebami, a także dzieci i młodzież z rodzin dysfunkcyjnych lub patologicznych.</p> <p>Relacje i interakcje przebiegające między mieszkańcami przyczyniają się do budowania lokalnego kapitału społecznego, dzięki któremu możliwe jest skuteczne zaadresowanie wyzwań rewitalizacji. Kapitał ten budują także zinstytucjonalizowane relacje tworzone przez instytucje samorządu lokalnego oraz związki, organizacje i stowarzyszenia obywatelskie.</p> <p>Dla przeprowadzenia działań miękkich w procesie rewitalizacji, często potrzebna jest odpowiednio przystosowana do tego celu przestrzeń. W Jaworze takie przestrzenie oferuje budynek Zamku Piastowskiego, którego początki sięgają XIII wieku. Zamek był wielokrotnie przebudowywany, a obecnie wykorzystywany jest w niewielkim stopniu. Stan techniczny obiektu jest niezadowalający i nie spełnia on wymogów dostępności, czy efektywności energetycznej. W celu przystosowania go do sprawnego pełnienia funkcji społeczno-kulturowych, konieczna będzie jego kompleksowa modernizacja i adaptacja, jak również zagospodarowanie otoczenia poprawiające dostępność i funkcjonalność obiektu.</p>	
Nazwa wnioskodawcy	
Miasto Jawor	
Potencjalni partnerzy	
Jaworski Ośrodek Kultury Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej Europejskie Centrum Młodzieży Euroregionu Nysa Placówki oświatowe Organizacje pozarządowe Lokalni przedsiębiorcy	
Lokalizacja przedsięwzięcia	
Obszar rewitalizacji: Zamek Piastowski w Jaworze, ul. Zamkowa 1	
Opis problemu jaki ma rozwiązać realizacja przedsięwzięcia	
<p>Na obszarze rewitalizacji zdiagnozowano szereg problemów społecznych w zakresie wandalizmu, przestępczości, niskiego poziomu uczestnictwa w życiu publicznym i integracji wśród mieszkańców, bezrobocia długotrwałego, ubóstwa i problemów wśród dzieci i młodzieży.</p> <p>Zjawiska te są często ze sobą powiązane, gdzie jeden problem może prowadzić do powstania kolejnego, np. problemy wychowawcze w rodzinie mogą prowadzić do izolacji społecznej dzieci, co negatywnie wpływa na ich zdrowie psychiczne i wyniki w nauce, prowadząc do pogorszenia perspektyw dalszej edukacji, w efekcie obniżając kwalifikacje i możliwości na rynku pracy, skutkując problemami ze znalezieniem zatrudnienia lub niskim wynagrodzeniem, utrzymując daną osobę w niekorzystnych warunkach życia, prowadząc nawet do ich dziedziczenia.</p>	

Dużym problemem jest także izolacja osób starszych i ze szczególnymi potrzebami, często wynikająca z istniejących barier architektonicznych, ograniczających ich samodzielność. W centrum Jawora zauważalna jest także niewystarczająca oferta usługowa, w tym w zakresie dostępności lokali gastronomicznych, zachęcających mieszkańców do spędzania czasu wolnego w przestrzeniach publicznych.

Bardzo duży potencjał do rozwiązywania tych problemów stanowi budynek Zamku, który obecnie wykorzystywany jest w niewielkim stopniu. Obiekt jest jednak w złym stanie technicznym, wymagającym remontu i dostosowania pomieszczeń do współczesnych standardów dostępności i efektywności energetycznej. Jego obecny stan nie pozwala na realizację pełnego zakresu planowanych działań, a niska efektywność energetyczna wpływa na zwiększone koszty utrzymania i niższy komfort osób korzystających z oferty.

Cel przedsięwzięcia

Celem projektu zintegrowanego nr 1 jest kompleksowa modernizacja Zamku Piastowskiego w Jaworze, w celu poszerzenia oferty społeczno-kulturalnej dla mieszkańców i wzmocnienia potencjału gospodarczego Miasta. Przystosowanie przestrzeni dla różnych grup mieszkańców, uwzględniając wymogi dostępności architektonicznej, pozwoli na organizację cyklicznych spotkań, warsztatów, kursów i imprez, sprzyjających integracji i rozwojowi osobistemu osób z różnych grup społecznych, w szczególności dzieci, młodzieży, rodziców, seniorów oraz osób ze szczególnymi potrzebami. Wielofunkcyjne wykorzystanie obiektu, obejmujące m.in. działalność komercyjną, pozwoli na jego pełne zagospodarowanie, przeciwdziałając degradacji technicznej i czyniąc z Zamku ważne centrum życia lokalnej społeczności, przyciągające mieszkańców i odwiedzających w przestrzenie publiczne centrum Miasta.

Zakres realizowanych zadań

Przedmiotem projektu jest kompleksowa modernizacja obiektu oraz organizowanie zajęć i wydarzeń dla lokalnej społeczności.

Zakres rzeczowy projektu obejmuje dwa moduły:

Moduł I: Prace modernizacyjne/adaptacyjne/rewaloryzacyjne

Zakres prac będzie obejmował działania infrastrukturalne, mające na celu poprawę stanu technicznego obiektu i przyległej infrastruktury. Budynek zostanie poddany termomodernizacji, a pomieszczenia i przestrzenie zewnętrzne dostosowane do pełnienia nowych funkcji, z uwzględnieniem dostępności dla osób ze szczególnymi potrzebami.

Działania inwestycyjne obejmą m.in.:

- Wymianę okien, montaż energooszczędnego oświetlenia, wentylacji i źródeł ogrzewania,
- Wprowadzenie rozwiązań architektonicznych poprawiających dostępność infrastrukturalną dla osób ze szczególnymi potrzebami,
- Remonty pomieszczeń, zakup sprzętu i wyposażenia, w szczególności dla utworzenia sali widowiskowej, sali kinowej, sal konferencyjnych, przestrzeni wystawienniczych, pracowni warsztatowych, a także umożliwienia prowadzenia działalności komercyjnej np. dla kawiarni, restauracji lub hotelu.
- Dostosowanie dziedzińca na potrzeby kina letniego i organizacji koncertów wraz z niezbędnym wyposażeniem.
- Renowację otoczenia zamkowego, w tym ciągów pieszo-jezdnymi.

Przeprowadzone działania inwestycyjne pozwolą na kompleksowe wykorzystanie całego obiektu, umożliwiając efektywną realizację zadań społeczno-kulturalnych, a także komercyjnych, co

znacząco poszerzy ofertę usługową Miasta i pozwoli na jej udostępnienie osobom ze szczególnymi potrzebami.

Ze względu na zabytkowy charakter Zamku, konieczne będzie prowadzenie prac w porozumieniu i pod nadzorem konserwatora zabytków.

Moduł II: Prowadzenie szerokiej oferty dla mieszkańców, turystów i podmiotów zewnętrznych

Działania w zakresie drugiego modułu mają za zadanie wykorzystanie zaadaptowanej przestrzeni na cele społeczno-kulturowe i gospodarcze. Kompleksowa oferta będzie kierowana do różnych grup wiekowych, w tym dzieci, młodzieży i osób starszych

Działania w ramach tego modułu realizowane będą w następujących zakresach:

- Kultura: koncerty, spektakle, wystawy sztuki, spotkania literackie i pokazy filmowe, wycieczki z przewodnikiem;
- Aktywność obywatelska: dyskusje o problemach lokalnej społeczności, warsztaty, konferencje, spotkania NGO's;
- Edukacja: bezpłatne zajęcia dla uczniów, pracowni, spotkania, warsztaty, w tym z zakresu aktywizacji zawodowej, integracji i aktywizacji dzieci, młodzieży i seniorów;
- Biznes: udostępnianie sal dla podmiotów komercyjnych (spotkania, konferencje), wynajem powierzchni biurowych oraz pod działalność kawiarni, restauracji, czy hotelu.

Tak różnorodna oferta pozwoli w pełni wykorzystać przestrzeń Zamku, czyniąc z niego ważne centrum życia lokalnej społeczności, odpowiadając na istniejące problemy we wszystkich sferach rewitalizacji.

Dostosowanie do osób ze szczególnymi potrzebami

Niniejszy projekt zintegrowany łączy w sobie działania infrastrukturalne i nieinfrastrukturalne. Będzie on realizowany w sposób zapewniający dostępność we wszystkich możliwych wymiarach, na płaszczyźnie inwestycyjnej i nieinwestycyjnej. Zastosowane zostanie projektowanie uniwersalne, umożliwiające swobodne korzystanie z obiektu i świadczonych w nim jak największej liczbie osób. Przestrzeń będzie dostępna dla osób dotkniętych różnymi formami niepełnosprawności (ruchowa, sensoryczna, intelektualna, komunikacyjna) oraz dla osób starszych, osób z wózkami dziecięcymi, ciężkim bagażem itp.

Powiązanie przedsięwzięcia z celami rewitalizacji

Realizacja przedsięwzięcia wpłynie na realizację następujących celów i kierunków działań:

Cel 1: „Wszyscy jesteśmy sobie potrzebni. Razem łatwiej, radośniej, mądrzej i bezpieczniej” – integracja i aktywizacja mieszkańców Jawora

Kierunek 1.1. Zwiększenie różnorodności zajęć dodatkowych i form aktywności, ze szczególnym uwzględnieniem osób zagrożonych wykluczeniem społecznym.

Kierunek 1.2. Intensyfikacja działań na rzecz wsparcia rodzin z problemami opiekuńczo-wychowawczymi oraz dzieci i młodzieży w tych rodzinach.

Kierunek 1.3. Wzmocnienie tożsamości lokalnej w oparciu o materialne i niematerialne elementy dziedzictwa kulturowego.

Kierunek 1.4. Przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu i stygmatyzacji.

Cel 2: Wzrost poziomu jakości życia poprzez funkcjonalizację przestrzeni miejskich i ożywienie gospodarcze

Kierunek 2.1. Poprawa wizerunku i funkcjonalności obiektów w centrum Jawora, w tym budynków mieszkalnych, w celu podniesienia atrakcyjności obszaru jako miejsca do zamieszkania i inwestowania.

Kierunek 2.2. Poprawa dostępności przestrzeni i obiektów publicznych dla osób ze szczególnymi potrzebami, w tym likwidacja barier architektonicznych.

Kierunek 2.3. Tworzenie warunków (m.in. lokalowych, edukacyjnych, finansowych) pobudzających przedsiębiorczość wśród mieszkańców.

Kierunek 2.4. Adaptacja istniejących obiektów do pełnienia funkcji społecznych.

Cel 3: Sztuka komunikacji – zacieśnianie współpracy między mieszkańcami a instytucjami miejskimi

Kierunek 3.1. Organizacja cyklicznych wydarzeń kulturalnych, sportowych, edukacyjnych, stanowiących odpowiedź na potrzeby mieszkańców w różnych grupach wiekowych.

Kierunek 3.2. Wsparcie inicjatyw podejmowanych oddolnie.

Kierunek 3.3. Wspieranie organizacji pozarządowych i lokalnych liderów w działaniach podejmowanych na rzecz lokalnej integracji społecznej.

Ramy realizacji przedsięwzięcia		
Szacowana wartość przedsięwzięcia	Możliwe źródła finansowania	Ramy czasowe realizacji przedsięwzięcia
Moduł I: 50.000.000,00 zł Moduł II: 5.000.000,00 zł Łącznie: 55.000.000,00 zł (szczegółowe kwoty podane zostaną na etapie opracowania dokumentacji projektowej)	- Budżet Miasta Jawor - Środki zewnętrzne (w tym m.in.: fundusze europejskie, dotacje krajowe, środki własne partnerów, pożyczki, kredyty, środki WFOŚiGW oraz NFOŚiGW, PPP, środki konserwatora zabytków)	Moduł I: 2023-2030 Moduł II: 2028-2033

Prognozowane rezultaty wraz ze sposobem ich oceny w odniesieniu do celów rewitalizacji

- zwiększenie oferty i poprawa dostępności usług społecznych i kulturalnych,
- pobudzenie aktywności społecznej wśród mieszkańców obszaru rewitalizacji,
- zwiększenie integracji mieszkańców, w tym integracji międzypokoleniowej,
- zwiększenie liczby miejsc i przestrzeni do spotkań mieszkańców,
- poprawa wyglądu, estetyki, trwałości i zachowanie unikatowych elementów dziedzictwa lokalnego i obiektów zabytkowych,
- poprawa stanu środowiska, poprzez zmniejszenie emisji w związku ze zwiększeniem efektywności energetycznej
- wzmocnienie potencjału lokalnej gospodarki.

Wskaźniki produktu	Wartość i jednostka miary	Sposób oceny i źródło danych
Liczba obiektów poddanych termomodernizacji	1 szt.	Protokół odbioru
Liczba zaadaptowanych pomieszczeń do pełnienia nowych funkcji	30 szt.	Protokół odbioru
Liczba cyklicznych imprez, warsztatów, kursów i spotkań zorganizowanych w budynku	25 szt./rok	Informacje od organizatorów

Liczba nowych podmiotów gospodarczych	2 szt.	Informacje od administratora obiektu
Wskaźniki rezultatu	Wartość	Sposób oceny i źródło danych
Poprawa efektywności energetycznej obiektu – zmniejszenie zużycia energii	15%	Dokumentacja projektowa, audyt energetyczny
Liczba osób biorących udział w organizowanych imprezach, warsztatach, kursach i spotkaniach zorganizowanych w budynku	2 000 os./rok	Prowadzona lista uczestników
Liczba dzieci i młodzieży biorących udział w zajęciach edukacyjnych	200 os./rok	Prowadzona lista uczestników
Liczba seniorów biorących udział w spotkaniach integracyjnych	200 os./rok	Prowadzona lista uczestników

Źródło: opracowanie własne na podstawie informacji z prowadzonego naboru przedsięwzięć.

Tabela 11. Opis projektu zintegrowanego nr 2.

PROJEKT ZINTEGROWANY NR 2	
Rewitalizacja tkanki urbanistycznej i społecznej centrum Miasta	
<p>Rynek od wieków pełnił rolę tradycyjnego centrum historycznego miasta jako przestrzeń publiczna, miejsce spotkań mieszkańców i główne wnętrze urbanistyczne. Dla miast średniowiecznych stanowił on główny element całego założenia urbanistycznego i podstawę do wytyczania siatki ulic i kwartałów zabudowy. Centralny plac miejski pełnił istotne funkcje społeczne. Odbywały się tam uroczystości świeckie i religijne, a także handel. Rynek pełnił także funkcje reprezentacyjne.</p> <p>Rynek Miejski w Jaworze jest głównym placem historycznego centrum Miasta. Jest on otoczony zarówno zabudową historyczną, jak i budynkami powstałymi po wojnie w przestrzeniach po zniszczonych obiektach. Centrum Miasta charakteryzuje gęsta zabudowa, często w złym stanie technicznym, a także znaczny udział powierzchni uszczelnionych, sprzyjających zjawisku miejskiej wyspy ciepła i obniżających retencję. Wśród gęstej zabudowy niewiele jest miejsca na tereny zielone, jednak możliwości oferują podwórka miejskie, które mogą stać się oazami zieleni i życia sąsiedzkiego. Bliskość wysokiej jakości przestrzeni wspólnych sprzyja integracji mieszkańców, przeciwdziałając wykluczeniu społecznemu, na które w szczególności narażone są osoby starsze i ze szczególnymi potrzebami. Podwórka zagospodarowane z uwzględnieniem potrzeb wszystkich grup mieszkańców stanowią atrakcyjne miejsce spędzania wolnego czasu, a tereny zielone, kształtując lokalny mikroklimat, dodatkowo pozytywnie wpływają na samopoczucie i stan zdrowia.</p>	
Nazwa wnioskodawcy	
Miasto Jawor	
Potencjalni partnerzy	

Wspólnoty mieszkaniowe: Rynek 3-4, Rynek 6, Rynek 7, Rynek 8, Rynek 10, Rynek 11, Rynek 12, Rynek 13, Rynek 14, Rynek 15, Rynek 16, Rynek 17, Rynek 18, Rynek 21, Rynek 22, Rynek 23, Rynek 24, Rynek 24a, Rynek 25, Rynek 26, Rynek 27, Rynek 28, Rynek 29, Rynek 33, Rynek 34, Rynek 35, Rynek 36, Rynek 37, Rynek 38, Rynek 39, Rynek 40, Rynek 41, Rynek 42, Armii Krajowej 1, Armii Krajowej 8, Armii Krajowej 14, Armii Krajowej 18, Armii Krajowej 22, Armii Krajowej 23, Armii Krajowej 24, Armii Krajowej 24a, Barbary 4, Barbary 5, Barbary 6, Barbary 7, Barbary 9, Barbary 11-11a, Barbary 13, Bolesława Chrobrego 2, Bolesława Chrobrego 3, Bolesława Chrobrego 5, Bolesława Chrobrego 6, Bolesława Chrobrego 7, Bolesława Chrobrego 8, Bolesława Chrobrego 9, Bolesława Chrobrego 10, Bolesława Chrobrego 13, Bolesława Chrobrego 14, Bolesława Chrobrego 15, Bolesława Chrobrego 17, Bolesława Chrobrego 18, Bolesława Chrobrego 19, Bolesława Chrobrego 21, Bolesława Chrobrego 22, Bolesława Chrobrego 23, Bolesława Chrobrego 27, Bolesława Chrobrego 29, Bolesława Chrobrego 30, Bolesława Chrobrego 31, Bolesława Chrobrego 32, Bolesława Chrobrego 33, Bolesława Chrobrego 36, Bolesława Chrobrego 37, Bolesława Chrobrego 38, Bolesława Chrobrego 39, Bolesława Chrobrego 40, Bolesława Chrobrego 41, Bolesława Chrobrego 42, Bolesława Chrobrego 43, Chopina 5, Chopina 6, Chopina 7-7a, Chopina 8, Chopina 9, Cicha 1, Cicha 2, Czarnieckiego 1, Czarnieckiego 3, Czarnieckiego 9, Czarnieckiego 17, Dąbrowskiego 1, Dąbrowskiego 2, Dąbrowskiego 8, Dąbrowskiego 10, Dąbrowskiego 17, Dąbrowskiego 20, Dąbrowskiego 21, Dąbrowskiego 21a, Dąbrowskiego 21b, Grunwaldzka 1-4, Grunwaldzka 5, Grunwaldzka 6, Grunwaldzka 17, Grunwaldzka 17a-b, Grunwaldzka 18, Grunwaldzka 21, Grunwaldzka 21a, Grunwaldzka 24, Grunwaldzka 27, Grunwaldzka 32-33, Grunwaldzka 34, Grunwaldzka 35, Klasztorna 8, Klasztorna 8a, Kościelna 3, Kościelna 4, Kościelna 6, Kościelna 7, Kościelna 8, Kościelna 9, Kościelna 10, Kościelna 11, Kościelna 12, Kościelna 13, Krótka 1, Krótka 3, Krótka 4, Legnicka 1, Legnicka 2, Legnicka 3-3a, Legnicka 5, Legnicka 7, Legnicka 8, Legnicka 9a, Legnicka 10, Legnicka 11, Legnicka 12, Legnicka 13, Legnicka 14, Legnicka 14a, Legnicka 17-17a, Legnicka 20, Legnicka 21, Legnicka 22, Legnicka 22a, Legnicka 23, Legnicka 26, Limanowskiego 2, Limanowskiego 3, Limanowskiego 4, Limanowskiego 4a, Limanowskiego 5, Limanowskiego 7, Limanowskiego 32, Limanowskiego 33, Limanowskiego 33a, Limanowskiego 34, Limanowskiego 35, Limanowskiego 36, Limanowskiego 37, Limanowskiego 37a, Lipowa 3, Lipowa 4, Lipowa 5, Lipowa 9, Lipowa 10, Lipowa 11, Łukasińskiego 1, Łukasińskiego 1b, Łukasińskiego 1c, Łukasińskiego 1d, Łukasińskiego 2, Łukasińskiego 6, 1 Maja 1, 1 Maja 2, 1 Maja 3, 1 Maja 4, 1 Maja 4a, 1 Maja 4b, 1 Maja 6, 1 Maja 11, Park Pokoju 3, Piłsudskiego 1, Piłsudskiego 3, Piłsudskiego 4, Piłsudskiego 16, Piłsudskiego 17, Piłsudskiego 20, Piłsudskiego 20a, Piłsudskiego 20b, Piłsudskiego 21, Piłsudskiego 21a, Piłsudskiego 24, Piłsudskiego 25, Piłsudskiego 26, Piwna 2, Plac Seniora 5, Plac Seniora 6, Plac Seniora 7, Plac Wolności 1, Plac Wolności 2, Plac Wolności 3, Plac Wolności 4, Plac Wolności 5, Plac Wolności 6, Plac Wolności 7, Plac Wolności 8, Plac Wolności 9, Plac Wolności 10, Plac Wolności 11, Plac Wolności 12, Plac Wolności 13, Plac Wolności 14, Plac Wolności 15, Plac Wolności 16, Plac Wolności 17, Plac Wolności 19, Plac Wolności 20, Plac Wolności 22, Plac Wolności 23, Plac Wolności 24, Plac Wolności 25, Plac Wolności 26, Plac Wolności 27, Plac Wolności 29, Plac Wolności 30, Poniatowskiego 6, Poniatowskiego 8, Poniatowskiego 9, Poniatowskiego 10, Poniatowskiego 11, Poniatowskiego 28, Poniatowskiego 29, Poniatowskiego 30, Poniatowskiego 31, Poniatowskiego 32, Poniatowskiego 33, Mikołaja Reja 2, Mikołaja Reja 3, Mikołaja Reja 3a, Mikołaja Reja 3c, Mikołaja Reja 6, Mikołaja Reja 8, Roosevelta 1, Roosevelta 3, Roosevelta 4, Roosevelta 5, Roosevelta 5a, Staromiejska 6, Staromiejska 8, Staromiejska 9, Staromiejska 10, Staromiejska 11, Staromiejska 12, Staromiejska 16, Staromiejska 16a, Staromiejska 18, Staromiejska 21, Staromiejska 22, Staromiejska 23, Staromiejska 24, Staromiejska 26, Staszica 1, Staszica 2, Staszica 3, Staszica 4, Staszica 5, Staszica 7, Staszica 8, Staszica 9, Staszica 12, Staszica 14, Staszica 15, Staszica 16, Staszica 17, Staszica 18, Staszica 19, Staszica 20, Staszica 21, Staszica 22, Staszica 24, Strzegomska 1, Strzegomska 2, Strzegomska 2a, Strzegomska 2b, Strzegomska 3, Strzegomska 4, Strzegomska 6, Strzegomska 6a, Strzegomska 7, Strzegomska 8, Strzegomska 8a, Strzegomska 10, Strzegomska 12, Szkolna 9, Szkolna 10, Wyszyńskiego

[dawniej: Rapackiego] 3, Wyszyńskiego 6, Wyszyńskiego 7, Wyszyńskiego 9, Wyszyńskiego 11, Wyszyńskiego 12, Wyszyńskiego 13, Wyszyńskiego 25, Wyszyńskiego 27, Wyszyńskiego 28, Wyszyńskiego 30, Wyszyńskiego 30a, Wyszyńskiego 31, Wyszyńskiego 32, Wyszyńskiego 34, Wyszyńskiego 34a, Wyszyńskiego 35, Wyszyńskiego 36, Wyszyńskiego 36a, Wyszyńskiego 37, Wyszyńskiego 37a, Wyszyńskiego 37b, Wyszyńskiego 38, Wyszyńskiego 39, Zamkowa 1, Zamkowa 2, Zamkowa 4, Zamkowa 5, Zamkowa 5a, Zamkowa 5b, Zamkowa 6, Zamkowa 7, Zamkowa 7a, Zamkowa 8, Zamkowa 9, Zamkowa 13, Zamkowa 14, Zamkowa 15, Zamkowa 15a, Zielona 1, Zielona 2, Żeromskiego 1, Żeromskiego 2, Żeromskiego 3, Żeromskiego 4, Żeromskiego 6, Żeromskiego 7, Żeromskiego 8, Żeromskiego 9, Żeromskiego 10, Żeromskiego 12, Żeromskiego 15, Żeromskiego 16, Żeromskiego 17, Żeromskiego 19

Miejski Ośrodek pomocy Społecznej

Organizacje pozarządowe

Lokalni przedsiębiorcy

Lokalizacja przedsięwzięcia

Obszar rewitalizacji: kamienice przy ulicach: Rynek, Armii Krajowej, Barbary, Bolesława Chrobrego, Fryderyka Chopina, Cicha, Stefana Czarnieckiego, Jarosława Dąbrowskiego, Grunwaldzka, Klasztorna, Kościelna, Krótka, Legnicka, Bolesława Limanowskiego, Lipowa, Waleriana Łukasińskiego, 1 Maja, Park Pokoju, Józefa Piłsudskiego, Piwna, Plac Seniora, Plac Wolności, Poniatowskiego, Mikołaja Reja, Franklina Roosevelta, Staromiejska, Stanisława Staszica, Strzegomska, Szkolna, Kard. Stefana Wyszyńskiego, Zamkowa, Zielona, Stefana Żeromskiego

Opis problemu jaki ma rozwiązać realizacja przedsięwzięcia

Historyczna zabudowa kamieniczna pozostaje silnie zdegradowana, co wiąże się z licznymi uszkodzeniami elewacji, poszycia dachowego, ale również części wspólnych nieruchomości, do których zaliczane są podwórza między poszczególnymi budynkami. Szczególne nagromadzenie występujących na tych obszarach negatywnych zjawisk społecznych, tj. ubóstwo, przestępczość, czy przemoc w rodzinie determinuje postrzeganie własności wspólnej jako niczyjej i brak poszanowania jej. Naznaczenie towarzyszące społeczności zamieszkującej owe kamienice powoduje brak podjęcia jakichkolwiek inicjatyw oddolnych. Lokale użytkowe zlokalizowane w kamienicach pozostają z kolei mało atrakcyjne dla potencjalnych przedsiębiorców, co wiąże się z odpięciem funkcji gospodarczych obszaru.

Ponadto problemem jest także niski udział terenów zielonych, trudnych do wydzielenia wśród gęstej zabudowy, gdzie większość powierzchni ma charakter uszczelniony. Generuje to szereg problemów natury środowiskowej, takich jak wzmocnienie efektu miejskiej wyspy ciepła, oraz większy spływ powierzchniowy, prowadzący do lokalnych podtopień i uniemożliwiający gromadzenie wilgoci na okresy suche. Te problemy środowiskowe będą się nasilać wraz z postępującymi zmianami klimatycznymi, a ich skutki będą bezpośrednio wpływać na pogorszenie stanu zdrowia ludności, poprzez m.in. wzrost stężeń zanieczyszczeń pyłowych, czy zagrożenie udarami w związku z przegrzaniem organizmu.

Istotnym aspektem jest także gospodarka odpadami komunalnymi. W związku z brakiem wydzielenia miejsc gromadzenia odpadów dla mieszkańców kamienic, pojemniki na nie przeznaczone zajmują znaczną część podwórek. Odpady gromadzone są także wokół kontenerów, co negatywnie wpływa na stan środowiska oraz estetykę przestrzeni.

W centrum Jawora brakuje również miejsc umożliwiających spotkania, integracje rówieśniczą i zagospodarowanie czasu wolnego dla dzieci i młodzieży, szczególnie tej z rodzin ubogich, czy doświadczających problemów wychowawczych.

Cel przedsięwzięcia

Celem przedsięwzięcia jest utworzenie przestrzeni dla integracji sąsiedzkiej, poprzez projekt zagospodarowania podwórek kamienic i poprawę stanu technicznego zabudowy w centrum

Jawora poprzez poddanie jej gruntownym pracom remontowo-konserwacyjnym. Planowane działania przyczynią się do podniesienia jakości przestrzeni wspólnej i dostosowania jej dla osób ze szczególnymi potrzebami, a także zwiększenia atrakcyjności lokali użytkowych dla potencjalnych najemców. Utworzenie dostępnego dla wszystkich mieszkańców miejsca spotkań i wypoczynku będzie z kolei sprzyjało podejmowaniu działań integracyjnych i przeciwdziało wykluczeniu społecznemu. Utworzone zostanie atrakcyjne miejsce spędzania wolnego czasu oraz podejmowania aktywności fizycznej i społecznej dla wszystkich grup wiekowych. Zagospodarowanie zieleni przyczyni się do poprawy mikroklimatu, co wpłynie pozytywnie na zdrowie mieszkańców. Zaangażowanie mieszkańców w proces tworzenia przestrzeni wspólnej, zwiększy poczucie odpowiedzialności za tę przestrzeń, inspirując do dalszych działań na rzecz lokalnej społeczności.

Dodatkowo przewiduje się, przeznaczenie przestrzeni przy Rynku, dedykowanej integracji rówieśniczej i zagospodarowaniu czasu wolnego dla dzieci i młodzieży, w szczególności pochodzących z rodzin ubogich i doświadczających problemów wychowawczych, w celu ich włączenia w życie lokalnej społeczności.

Zakres realizowanych zadań

Przedmiotem projektu jest kompleksowy remont zdekapitalizowanej historycznej tkanki miasta i przywrócenie funkcji społecznych przestrzeni publicznych i półpublicznych, jak również podniesienie jakości środowiska w centrum Miasta oraz utworzenie świetlicy środowiskowej.

Zakres rzeczowy projektu obejmuje pięć modułów:

Moduł I: Modernizacja kamienic w centrum Jawora

Pierwszy moduł zakłada współpracę Urzędu Miejskiego w Jaworze ze wspólnotami mieszkaniowymi i realizację projektu partnerskiego, którego celem głównym będzie estetyzacja centralnej części miasta. Współpraca dotyczyć będzie w szczególności obiektów wysoce zdegradowanych, w szczególności przy ulicach: Rynek, Chrobrego, Chopina, Grunwaldzka, Limanowskiego, Plac Seniora, Plac Wolności, Poniatowskiego, Staromiejska, Zamkowa, Żeromskiego. W ramach przedsięwzięcia przewiduje się realizację następujących zadań:

- docieplenie dachów i stropów,
- wymianę stolarki okiennej i drzwiowej,
- sprawdzenie i w razie konieczności poprawę izolację fundamentów,
- nałożenie tynku ciepłochronnego na elewację (tam, gdzie jest to możliwe i dopuszczalne),
- wymianę źródeł ciepła,
- zastosowanie rozwiązań wykorzystujących odnawialne źródła energii, o ile nie będzie to kolidowało z zabytkowym otoczeniem,
- przeprowadzenie remontów pozostałych części wspólnych (głównie klatek schodowych).

Zrealizowane działania pozwolą podnieść efektywność energetyczną budynków, co przełoży się na większy komfort życia mieszkańców, obniżone koszty eksploatacji i poprawę jakości powietrza.

Moduł II: Uporządkowanie niezagospodarowanych podwórek w centrum Jawora

W ramach modułu drugiego przeprowadzone zostaną prace porządkowe i infrastrukturalne, mające na celu zagospodarowanie zaniedbanych podwórek w okolicy Rynku. Obecnie podwórka nie są utwardzone, nie są wytyczone ciągi piesze, miejsca parkingowe oraz inne miejsca sprzyjające integracji lokalnej społeczności. Realizacja przedsięwzięcia poskutkuje poprawą bezpieczeństwa mieszkańców obszaru rewitalizacji, dostosowaniu miejsc publicznych dla osób

ze szczególnymi potrzebami, a także zwiększeniem estetyki i funkcjonalności podwórek. Przewidziane do realizacji są również rozwiązania sprzyjające środowisku, w tym retencjonowaniu wód opadowych.

Planowane przedsięwzięcie będzie obejmowało:

- częściowe utwardzenie i odwodnienie terenu podwórek,
- wytyczenie przestrzeni dla poszczególnych funkcji (chodniki dostosowane dla osób ze szczególnymi potrzebami, miejsca parkingowe, miejsca dla odpoczynku i integracji, miejsca przeznaczone dla dzieci),
- zamontowanie rozwiązań sprzyjających ochronie środowiska, w tym elementów małej retencji,
- zamontowanie energooszczędnego oświetlenia,
- wprowadzenie elementów małej architektury oraz zieleni,
- zakres przestrzenny prowadzonych prac będzie obejmował podwórka zlokalizowane przy ulicach: Środkowej, Waleriana Łukasińskiego/Cichej, Waleriana Łukasińskiego (dz. ewid. nr 336), Legnickiej (zaplecze MOPS), Rynek 39-42.

Moduł III: Uporządkowanie systemu gospodarki odpadami

Moduł trzeci stanowi odpowiedź na problem segregacji i usuwania odpadów, w szczególności wielkogabarytowych, w centrum Miasta. Wykonane zostaną utwardzenia i boksy na odpady, jak również zakupione dodatkowe pojemniki na pięć frakcji odpadów. Działanie pozwoli podnieść estetykę przestrzeni publicznych i półpublicznych, zwiększając komfort ich użytkowania, jak również przyczyni się do poprawy stanu środowiska na obszarze rewitalizacji.

Moduł IV: Podwórka sąsiedzkie jako element integrujący mieszkańców

Zakres modułu czwartego obejmuje przygotowanie i wdrożenie kompleksowego programu, dotyczącego wsparcia mieszkańców w podejmowaniu działań na rzecz najbliższego otoczenia, przestrzeni wspólnych oraz integracji międzysąsiedzkiej. Program działań obejmie:

- organizację warsztatów dla mieszkańców w zakresie tworzenia i pielęgnacji przydomowych ogródków,
- organizację konkursów w zakresie przydomowych ogródków,
- wyłonienie lokalnych liderów, chętnie podejmujących działania w zakresie pielęgnacji zieleni na podwórkach,
- organizację wspólnych wydarzeń, inicjatyw poprawiających estetykę miejsca zamieszkania przez wspólnoty,
- promocję, informowanie i zachęcanie mieszkańców do dbania o przestrzeń wspólną i środowisko.

W ramach projektu mieszkańcy otrzymają narzędzia i możliwości do oddolnych działań na rzecz utrzymania zrewitalizowanych podwórek.

Moduł V: Utworzenie świetlicy środowiskowej przy Rynku

W ramach modułu piątego, w jednej z kamienic zlokalizowanej przy Rynku (wstępnie proponowany adres to Rynek 17 lub Rynek 18) zostanie wydzielone pomieszczenie w celu utworzenia świetlicy środowiskowej, stanowiącej miejsce spotkań dla dzieci i młodzieży z rodzin dysfunkcyjnych lub patologicznych. Pomieszczenia zostaną wyposażone w celu skutecznej realizacji projektowanej funkcji.

Dostosowanie do osób ze szczególnymi potrzebami

Realizacja projektu przyczyni się do zwiększenia dostępności przestrzeni publicznych i półpublicznych dla osób ze szczególnymi potrzebami poprzez likwidację barier architektonicznych, takich jak wysokie krawężniki, stopnie, ubytki w nawierzchni, a także dostosowanie elementów małej architektury poprzez zastosowanie m.in. profilowanych siedzisk, oparc i podłokietników ułatwiających siadanie i wstawanie. Realizacja projektów międzysąsiedzkich pozwoli na włączenie wszystkich mieszkańców w życie społeczne wspólnoty.

Powiązanie przedsięwzięcia z celami rewitalizacji

Realizacja przedsięwzięcia wpłynie na realizację następujących celów i kierunków działań:

Cel 1: „Wszyscy jesteśmy sobie potrzebni. Razem łatwiej, radośniej, mądrzej i bezpieczniej” – integracja i aktywizacja mieszkańców Jawora

Kierunek 1.1. Zwiększenie różnorodności zajęć dodatkowych i form aktywności, ze szczególnym uwzględnieniem osób zagrożonych wykluczeniem społecznym.

Kierunek 1.2. Intensyfikacja działań na rzecz wsparcia rodzin z problemami opiekuńczo-wychowawczymi oraz dzieci i młodzieży w tych rodzinach.

Kierunek 1.3. Wzmocnienie tożsamości lokalnej w oparciu o materialne i niematerialne elementy dziedzictwa kulturowego.

Kierunek 1.4. Przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu i stygmatyzacji.

Kierunek 1.5. Budowa poczucia współodpowiedzialności za przestrzeń wspólną poprzez aktywne włączenie do procesu zarządzania miastem.

Cel 2: Wzrost poziomu jakości życia poprzez funkcjonalizację przestrzeni miejskich i ożywienie gospodarcze

Kierunek 2.1. Poprawa wizerunku i funkcjonalności obiektów w centrum Jawora, w tym budynków mieszkalnych, w celu podniesienia atrakcyjności obszaru jako miejsca do zamieszkania i inwestowania.

Kierunek 2.2. Poprawa dostępności przestrzeni i obiektów publicznych dla osób ze szczególnymi potrzebami, w tym likwidacja barier architektonicznych.

Kierunek 2.3. Tworzenie warunków (m.in. lokalowych, edukacyjnych, finansowych) pobudzających przedsiębiorczość wśród mieszkańców.

Kierunek 2.4. Adaptacja istniejących obiektów do pełnienia funkcji społecznych.

Kierunek 2.5. Poprawa bezpieczeństwa na obszarze rewitalizacji.

Kierunek 2.6. Poprawa jakości środowiska poprzez wzrost świadomości ekologicznej mieszkańców oraz łagodzenie zmian klimatu.

Cel 3: Sztuka komunikacji – zacieśnianie współpracy między mieszkańcami a instytucjami miejskimi

Kierunek 3.2. Wsparcie inicjatyw podejmowanych oddolnie.

Kierunek 3.3. Wspieranie organizacji pozarządowych i lokalnych liderów w działaniach podejmowanych na rzecz lokalnej integracji społecznej.

Ramy realizacji przedsięwzięcia

Szacowana wartość przedsięwzięcia	Możliwe źródła finansowania	Ramy czasowe realizacji przedsięwzięcia
Moduł I: 300 000.000,00 zł Moduł II: 820.000,00 zł Moduł III: 500.000,00 zł Moduł IV: 300.000,00 zł	- Budżet Miasta Jawor - Środki zewnętrzne (w tym m.in.: fundusze europejskie, dotacje krajowe, środki	Moduł I: 2023-2033 Moduł II: 2023-2033 Moduł III: 2023-2027 Moduł IV: 2026-2033

<p>Moduł V: 500.000,00 zł</p> <p>Łącznie: 302 120.000,00 zł (szczegółowe kwoty podane zostaną na etapie opracowania dokumentacji projektowej)</p>	<p>własne partnerów, pożyczki, kredyty, środki WFOŚiGW oraz NFOŚiGW, środki konserwatora zabytków)</p>	<p>Moduł V: 2026-2033</p>
<p>Prognozowane rezultaty wraz ze sposobem ich oceny w odniesieniu do celów rewitalizacji</p>		
<ul style="list-style-type: none"> poprawa wyglądu, estetyki, trwałości i zachowanie unikatowych elementów dziedzictwa lokalnego i obiektów zabytkowych, poprawa bezpieczeństwa i jakości życia na obszarze rewitalizacji, poprawa stanu środowiska, w tym jakości powietrza i mikroklimatu, pobudzenie aktywności społecznej wśród mieszkańców obszaru rewitalizacji, budowanie poczucia współodpowiedzialności za utrzymanie przestrzeni publicznych i półpublicznych, zwiększenie integracji mieszkańców poprzez inicjatywy oddolne, zwiększenie liczby miejsc i przestrzeni do spotkań mieszkańców, poprawa stanu technicznego lokali użytkowych w centrum Miasta, wsparcie dzieci z rodzin ubogich i dysfunkcyjnych, zwiększenie atrakcyjności obszaru Rynku do prowadzenia działalności gospodarczej. 		
Wskaźniki produktu	Wartość i jednostka miary	Sposób oceny i źródło danych
Liczba wyremontowanych kamienic	100 szt.	Protokół odbioru
Liczba przebudowanych podwórek	5 szt.	Protokół odbioru
Udział powierzchni biologicznie czynnej w nowo zagospodarowanej przestrzeni	min. 20%	Protokół odbioru
Liczba lokali zaadaptowanych do pełnienia nowych funkcji społecznych (świetlica środowiskowa)	1 szt.	Protokół odbioru
Wskaźniki rezultatu	Wartość	Sposób oceny i źródło danych
Poprawa efektywności energetycznej termomodernizowaniach obiektów – zmniejszenie zużycia energii	min. 20%	Dokumentacja projektowa, audyt energetyczny
Liczba wspólnot biorących udział w projekcie podwórek sąsiedzkich	6 szt.	Ewidencja organizatora
Liczba dzieci korzystających ze świetlicy środowiskowej	20 os./rok	Ewidencja organizatora

Źródło: opracowanie własne na podstawie informacji z prowadzonego naboru przedsięwzięć.

Tabela 12. Opis projektu zintegrowanego nr 3.

PROJEKT ZINTEGROWANY NR 3	
Rozszerzenie działalności kulturowej w zespole poklasztorным oo. Bernardynów	
<p>Na przestrzeni dziejów, w związku z przemianami społeczno-gospodarczymi, wiele obiektów traci swoje pierwotne funkcje. Szczególny przypadek stanowią budowle sakralne, których sama struktura kształtowana była z myślą o pełnieniu konkretnej funkcji i wyrażała symbolikę wierzeń religijnych. Specyficzny układ przestrzenny, znaczna kubatura i duchowy charakter kościołów, stanowią wyjątkowe wyzwanie przy ich zagospodarowywaniu w przypadku utraty pierwotnej funkcji sakralnej. Z drugiej strony, ich dogodnie położenie i charakter dominanty kompozycyjnej w przestrzeni, mogą przyczynić się do odpowiedzi na problemy rewitalizacji, stanowiąc punkt charakterystyczny, symbolizujący cały proces odnowy społecznej i kulturalnej.</p> <p>W Jaworze, na obszarze rewitalizacji, obiektem który utracił funkcje sakralne jest zespół poklasztorный oo. Benedyktynów, pochodzący z drugiej połowy XV w. W 1810 r. w wyniku kasacji zakonu, zabudowa przeszła pod własność Królestwa Prus i wykorzystywano ją na potrzeby arsenału wojskowego i urzędu śledczego. Obiekty ulegały degradacji aż do roku 1964, kiedy przekazano je Muzeum Regionalnemu, które w latach 1964-1986 przeprowadziło remont generalny. Od tego czasu w zespole mieszczą się wystawy muzealne, jednak nie jest on w pełni wykorzystywany. W budynku dawnego kościoła okazjonalnie organizowane są koncerty, ale na ich potrzeby konieczna jest poprawa akustyki obiektu i montaż wyposażenia. Podobnie niezagospodarowane pozostają tereny międzymurza.</p>	
Nazwa wnioskodawcy	
Miasto Jawor	
Potencjalni partnerzy	
Muzeum Regionalne w Jaworze Jaworski Ośrodek Kultury Placówki oświatowe Organizacje pozarządowe Lokalni twórcy	
Lokalizacja przedsięwzięcia	
Obszar rewitalizacji: poklasztorный zespół oo. Bernardynów, ul. Klasztorна 6	
Opis problemu jaki ma rozwiązać realizacja przedsięwzięcia	
<p>Wiele ze zidentyfikowanych problemów społecznych na obszarze rewitalizacji bezpośrednio dotyczy dzieci i młodzieży. Należą do nich m.in. izolacja społeczna, problemy opiekuńczo-wychowawcze, ubóstwo, czy wandalizm. Są one ze sobą wzajemnie powiązane, ponieważ problemy rodzinne wpływają na stan zdrowia psychicznego dziecka, co przekłada się na pogorszenie wyników w nauce, czy dodatkową izolację w obawie przed napiętnowaniem przez grupę rówieśniczą. Z kolei słabe wyniki w nauce pogarszają perspektywy dalszej edukacji i podnoszenia kwalifikacji, co skutkuje redukcją możliwości podjęcia zatrudnienia i utrzymaniem niekorzystnej sytuacji materialnej oraz społecznej. Ubóstwo ogranicza także dostęp do oferty społeczno-kulturalnej dotkniętych nim osób. Młodzież z rodzin dysfunkcyjnych lub patologicznych, próbując samodzielnie zagospodarować swój czas wolny, nie posiadając alternatyw i ulegając presji rówieśniczej, może uciekać się do podejmowania zachowań ryzykownych, w tym wandalizmu, czy spożywania alkoholu.</p> <p>Alternatywą spędzania czasu wolnego może być uczestnictwo w wydarzeniach kulturalnych, czy zajęciach integracyjnych, jednak oferta w centrum Jawora jest niewystarczająca. Brakuje</p>	

przestrzeni w centrum Miasta do organizacji imprez kulturalnych, czy integracyjnych dla mieszkańców: dzieci, młodzieży, dorosłych i seniorów. Jakkolwiek w obiektach zespołu poklasztornego oo. Bernardynów działa Muzeum Regionalne, to dla poszerzenia jego oferty, m.in. o regularną organizację koncertów, czy zajęć plenerowych, konieczne jest jego doposażenie i zagospodarowanie terenów zewnętrznych, w tym międzymurza.

Cel przedsięwzięcia

Celem projektu jest zwiększenie różnorodności i poprawa dostępności oferty kulturalnej na obszarze rewitalizacji. Wykorzystanie do tego celu zabytkowych obiektów, poprawi racjonalność gospodarowania substancją materialną miasta i będzie przeciwdziało ich degradacji. Obiekty te mając charakter reprezentacyjny, przyczyniają się również do zwiększenia poczucia lokalnej tożsamości. Poszerzenie oferty kulturalnej, kierowanej do różnych grup wiekowych, wpłynie na poprawę atrakcyjności spędzania czasu wolnego i będzie sprzyjać integracji międzypokoleniowej. Zagospodarowanie czasu wolnego, szczególnie korzystnie wpłynie na rozwiązanie problemów młodzieży, zwłaszcza pochodzącej z rodzin ubogich, czy doświadczających problemów wychowawczych. Organizowane zajęcia i wydarzenia będą wspierać integrację rówieśniczą, sprzyjając włączeniu społecznemu i kształtowaniu postaw prospołecznych. Integracja rówieśnicza i włączenie społeczne na wczesnych etapach rozwoju psychofizycznego, pozwoli na wykształcenie postaw sprzyjających większemu zaangażowaniu na rzecz lokalnej społeczności w dorosłym życiu, co wpłynie na redukcję negatywnych zjawisk społecznych, takich jak izolacja, wandalizm oraz spożywanie alkoholu, pełniąc funkcje prewencyjne względem zjawiska dziedziczenia problemów społecznych.

Zakres realizowanych zadań

W ramach projektu planowane jest zagospodarowanie techniczne i organizacyjne budynku kościoła, jak i międzymurza klasztornego.

Na projekt zintegrowany składają się dwa moduły:

Moduł I: Dostosowanie kościoła p.w. Wniebowzięcia NM Panny do organizacji koncertów

Zakres prac w ramach modułu pierwszego będzie obejmował działania inwestycyjne, obejmujące zakup niezbędnego wyposażenia dla poprawy akustyki kościoła, obejmującego m.in. system nagłośnienia, scenę dla wykonawców i miejsca dla słuchaczy.

W ramach modułu, po przeprowadzeniu prac modernizacyjnych, organizowane będą koncerty dostosowane do charakteru miejsca, m.in.: muzyki klasycznej, sakralnej, czy też koncerty w ramach obchodów świąt państwowych i religijnych.

Działania te nadadzą obiektowi nową funkcjonalność, poszerzając dostępność przestrzenną i funkcjonalną oferty kulturalnej w centrum Jawora, wzbogacając zakres możliwości spędzania wolnego czasu różnych grup mieszkańców.

Moduł II: Zagospodarowanie międzymurza przyklasztornego do funkcji kulturowej

Moduł drugi obejmuje remont i zagospodarowanie obecnie niewykorzystywanego terenu międzymurza na potrzeby organizacji wydarzeń plenerowych. Organizowane będą koncerty na świeżym powietrzu, a także zajęcia i spotkania integracyjne mieszkańców, umożliwiające integrację wewnątrz i międzypokoleniową. Przewiduje się ścisłą współpracę z okolicznymi placówkami oświatowymi, w celu szczególnej aktywizacji społecznej dzieci i młodzieży z obszaru

rewitalizacji, w tym budowania relacji rówieśniczych i promowania postaw prospołecznych, włączających osoby z rodzin doświadczających problemów wychowawczych.

Dostosowanie do osób ze szczególnymi potrzebami

Niniejszy projekt zintegrowany łączy w sobie działania infrastrukturalne i nieinfrastrukturalne. Będzie on realizowany w sposób zapewniający dostępność we wszystkich możliwych wymiarach, na płaszczyźnie inwestycyjnej i nieinwestycyjnej. Zastosowane zostanie projektowanie uniwersalne, umożliwiające swobodne korzystanie z obiektu i świadczonych w nim jak największej liczbie osób. Przestrzeń będzie dostępna dla osób dotkniętych różnymi formami niepełnosprawności (ruchowa, sensoryczna, intelektualna, komunikacyjna) oraz dla osób starszych, osób z wózkami dziecięcymi, ciężkim bagażem itp.

Powiązanie przedsięwzięcia z celami rewitalizacji

Realizacja przedsięwzięcia wpłynie na realizację następujących celów i kierunków działań:

Cel 1: „Wszyscy jesteśmy sobie potrzebni. Razem łatwiej, radośniej, mądrzej i bezpieczniej” – integracja i aktywizacja mieszkańców Jawora

Kierunek 1.1. Zwiększenie różnorodności zajęć dodatkowych i form aktywności, ze szczególnym uwzględnieniem osób zagrożonych wykluczeniem społecznym.

Kierunek 1.3. Wzmocnienie tożsamości lokalnej w oparciu o materialne i niematerialne elementy dziedzictwa kulturowego.

Kierunek 1.4. Przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu i stygmatyzacji.

Cel 2: Wzrost poziomu jakości życia poprzez funkcjonalizację przestrzeni miejskich i ożywienie gospodarcze

Kierunek 2.1. Poprawa wizerunku i funkcjonalności obiektów w centrum Jawora, w tym budynków mieszkalnych, w celu podniesienia atrakcyjności obszaru jako miejsca do zamieszkania i inwestowania.

Kierunek 2.2. Poprawa dostępności przestrzeni i obiektów publicznych dla osób ze szczególnymi potrzebami, w tym likwidacja barier architektonicznych.

Kierunek 2.4. Adaptacja istniejących obiektów do pełnienia funkcji społecznych.

Cel 3: Sztuka komunikacji – zacieśnianie współpracy między mieszkańcami a instytucjami miejskimi

Kierunek 3.1. Organizacja cyklicznych wydarzeń kulturalnych, sportowych, edukacyjnych, stanowiących odpowiedź na potrzeby mieszkańców w różnych grupach wiekowych.

Kierunek 3.3. Wspieranie organizacji pozarządowych i lokalnych liderów w działaniach podejmowanych na rzecz lokalnej integracji społecznej.

Ramy realizacji przedsięwzięcia

Szacowana wartość przedsięwzięcia	Możliwe źródła finansowania	Ramy czasowe realizacji przedsięwzięcia
Moduł I: 3 500.000,00 zł Moduł II: 10 000.000,00 zł Łącznie: 13 500.000,00 zł (szczegółowe kwoty podane zostaną na etapie)	- Budżet Miasta Jawor - Środki zewnętrzne (w tym m.in.: fundusze europejskie, dotacje krajowe, środki własne partnerów, pożyczki,	Moduł I: 2023-2033 Moduł II: 2026-2033

opracowania dokumentacji projektowej)	kredyty, środki konserwatora zabytków)	
Prognozowane rezultaty wraz ze sposobem ich oceny w odniesieniu do celów rewitalizacji		
<ul style="list-style-type: none"> • zwiększenie liczby miejsc i przestrzeni do spotkań mieszkańców, • zwiększenie oferty i poprawa dostępności usług społecznych i kulturalnych, • wzrost integracji rówieśniczej i międzypokoleniowej społeczności lokalnej, • poprawa wyglądu, estetyki, trwałości i zachowanie unikatowych elementów dziedzictwa lokalnego i obiektów zabytkowych, • wzrost poczucia tożsamości lokalnej. 		
Wskaźniki produktu	Wartość	Sposób oceny i źródło danych
Liczba zmodernizowanych obiektów	1 szt.	Protokoły odbioru
Powierzchnia zagospodarowanych terenów	250 m ²	Protokoły odbioru
Liczba organizowanych wydarzeń plenerowych	12 szt./rok	Dane organizatora
Liczba organizowanych koncertów	6 szt./rok	Dane organizatora
Wskaźniki rezultatu	Wartość	Sposób oceny i źródło danych
Liczba osób biorących udział w wydarzeniach kulturalnych	1 000 os./rok	Ewidencja organizatorów, ankietyzacja mieszkańców
Liczba osób biorących udział w wydarzeniach plenerowych	600 os./rok	Ewidencja organizatorów, ankietyzacja mieszkańców
Liczba dzieci biorących udział w zajęciach i spotkaniach integracyjnych	100 os./rok	Ewidencja organizatorów, ankietyzacja mieszkańców

Źródło: opracowanie własne na podstawie informacji z prowadzonego naboru przedsięwzięć.

Tabela 13. Opis projektu zintegrowanego nr 4.

PROJEKT ZINTEGROWANY NR 4
<h3>Przywrócenie dawnej funkcji sali gimnastycznej Viktoria</h3>
<p>Aktywność fizyczna ma potwierdzony pozytywny wpływ na zdrowie człowieka. Podejmowana regularnie wzmacnia odporność i wydolność organizmu, kształtuje zdolności motoryczne, poprawia jakość snu, redukuje stres, zwiększa siłę mięśni, pomaga kontrolować uzależnienia, dodaje pewności siebie, obniża ryzyko demencji oraz zwiększa zdolność uczenia się. Zalecenie ograniczania siedzącego trybu życia i podejmowanie różnorodnej aktywności fizycznej kierowane jest do wszystkich grup wiekowych. W przypadku dzieci i młodzieży, Światowa Organizacja Zdrowia (WHO) rekomenduje minimum 60 minut aktywności fizycznej odbywanej 3 razy w tygodniu. Rekomendacje te jednak nie są wypełniane przez znaczną część społeczeństwa, co często jest tłumaczone brakiem miejsca czy umiejętności. W przypadku Jawora, miejscem które pomogłoby rozwiązać ten problem, jest zabytkowa hala sportowa Viktoria. Budynek powstał w 1884 roku, a po II Wojnie Światowej stał się miejscem treningów Miejskiego Klubu Sportowego „Victoria”. W 1955 roku zorganizowano w nim pierwsze w Polsce mistrzostwa w akrobatyce sportowej. Obecnie budynek znajduje się w złym stanie technicznym, uniemożliwiającym jego bezpieczne wykorzystanie. Jego remont, wraz z organizacją zajęć prowadzonych przez</p>

wykwalifikowane do tego osoby znacząco podniesie jakość i dostępność oferty spędzania wolnego czasu, kierowaną w szczególności do dzieci i młodzieży, wspierając ich rozwój psychofizyczny, zapobiegając tym samym szeregowi problemów społecznych.

Nazwa wnioskodawcy

Miasto Jawor

Potencjalni partnerzy

Ośrodek Sportu i Rekreacji
Miejski Klub Sportowy „Victoria”
Placówki oświatowe
Organizacje pozarządowe

Lokalizacja przedsięwzięcia

Obszar rewitalizacji: zabytkowa sala gimnastyczna, ul. Józefa Piłsudskiego 15

Opis problemu jaki ma rozwiązać realizacja przedsięwzięcia

Znaczna część problemów społecznych, zidentyfikowanych na obszarze rewitalizacji, dotyczy młodzieży, która obecnie nie posiada miejsc spotkań i aktywnego spędzania wolnego czasu. Szczególnie dotyka to osób z rodzin ubogich, których nie stać na płatne zajęcia dodatkowe. Brak możliwości twórczego spędzania czasu i realizowania własnych pasji powoduje izolację społeczną, spadek poczucia własnej wartości i skłania do podejmowania czynności aspołecznych, takich jak spożywanie alkoholu, czy akty wandalizmu, które często mają miejsce pod presją rówieśniczą. Problemy wandalizmu i spożywania alkoholu w miejscach publicznych, z kolei powodują, że mieszkańcy zaczynają ich unikać, co może w dłuższej perspektywie czasu prowadzić do stygmatyzacji danych ulic, czy osiedli, potęgując izolację ich mieszkańców. Alternatywą spędzania czasu wolnego może być aktywność fizyczna, która wymaga jednak odpowiedniej infrastruktury technicznej, jak i kadry instruktorskiej. Na obszarze rewitalizacji znajduje się ważny z punktu widzenia lokalnej tożsamości budynek hali sportowej Viktoria, świadczący o sportowym dziedzictwie Miasta. Obiekt znajduje się w złym stanie technicznym, uniemożliwiającym jego wykorzystywanie w sposób bezpieczny i komfortowy dla użytkowników. Ze względu na swoją historię, przywrócenie funkcjonalności obiektu mogłoby dodatkowo zachęcić mieszkańców Jawora do podejmowania aktywności sportowej, dodatkowo wzmacniając lokalną tożsamość.

Cel przedsięwzięcia

Celem projektu jest poprawa dostępności i warunków aktywnego wypoczynku dzieci i młodzieży z obszaru rewitalizacji, ze szczególnym uwzględnieniem osób z rodzin dysfunkcyjnych lub patologicznych i z niepełnosprawnościami, poprzez remont i zagospodarowanie zabytkowej Sali sportowej Viktoria. Pozwoli to na zagospodarowanie czasu wolnego grup docelowych, wspierając integrację rówieśniczą. Organizowane zajęcia oraz zawody sportowe będą wspierać kształtowanie postaw takich jak samodyscyplina, dążenie do wyznaczonych celów i samorozwoju, które będą miały przełożenie na pozostałe aspekty życia, w tym poprawę wyników w nauce. Dzięki zwiększeniu aktywności fizycznej poprawie ulegnie także stan zdrowia dzieci i młodzieży, pełniąc funkcje prewencyjne względem chorób m.in. układu ruchu, układu krążenia, czy psychicznych. Poprzez darmowe udostępnienie usług sportowo-rekreacyjnych, szczególnie dla dzieci i młodzieży z rodzin ubogich, podatnych na wykluczenie społeczne i doświadczających problemów opiekuńczo-wychowawczych, przewiduje się redukcję negatywnych zjawisk społecznych, takich jak izolacja, wandalizm oraz spożywanie

alkoholu. Udostępnienie Sali sportowej dla wszystkich mieszkańców wpłynie na poprawę ogólnego stanu zdrowia i będzie sprzyjać integracji rówieśniczej oraz międzypokoleniowej.

Zakres realizowanych zadań

W ramach projektu przewiduje się remont zabytkowego budynku hali sportowej Viktoria, który pozwoli na organizację zajęć i wydarzeń sportowych, kierowanych do różnych grup wiekowych, w szczególności dzieci i młodzieży.

Projekt zintegrowany obejmuje dwa moduły:

Moduł I: Remont budynku hali sportowej

Pierwszy moduł przedsięwzięcia obejmuje renowację budynku, w ramach której zostaną wykonane następujące prace:

- inwentaryzacja stolarki okiennej i drzwiowej (drzwi zewnętrzne) oraz okratowania okien i nadświetla portalu głównego;
- prace konserwatorskie i restauratorskie elewacji obiektu (oczyszczenie lica cegły, odtworzenie pierwotnej kolorystyki, impregnacja preparatami hydrofobizującymi);
- odtworzenie uszkodzonych detali architektonicznych elewacji w tym fryzu arkadkowego i wejścia głównego;
- konserwacja stolarki okiennej oraz zabytkowego okratowania;
- rekonstrukcja stolarki drzwiowej portalu drewnianych drzwi;
- wymiana poszycia dachu na nowe, ceramiczne;
- konserwacja i impregnacja więźby dachowej oraz naprawa ogniomuru i pękniętego komina;
- wymiana i uzupełnienie rynien i obróbek blacharskich;
- wykonanie nowej instalacji odgromowej i odwodnienia;
- rekonstrukcja zdewastowanych schodów i muru z balustradą od strony wejścia głównego.

Działania te, wraz z zakupem wyposażenia, pozwolą na przywrócenie funkcjonalności zabytku i zapobiegą jego dalszej degradacji technicznej.

Moduł II: Organizacja zajęć

Wyremontowany obiekt będzie ogólnodostępnym, służącym celom rekreacyjno-sportowym całej społeczności lokalnej. W celu dodatkowego przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu dzieci i młodzieży z rodzin dysfunkcyjnych lub patologicznych oraz ze szczególnymi potrzebami planuje się organizację darmowych zajęć prowadzonych przez specjalistę do spraw rekreacji ruchowej z Ośrodka Sportu i Rekreacji. Pozwoli to na aktywne zagospodarowanie czasu wolnego, wspierając integrację rówieśniczą, co przełoży się na poprawę zdrowia fizycznego i psychicznego uczestników. Obiekt będzie mógł być także udostępniany placówkom oświatowym i organizacjom pozarządowym dla realizacji podobnych celów. Dodatkowo przewiduje się organizację zawodów sportowych dla dzieci i młodzieży, sprzyjające wyznaczaniu osobistych celów, doskonaleniu umiejętności i kształtujące samodyscyplinę.

Dostosowanie do osób ze szczególnymi potrzebami

Niniejszy projekt zintegrowany łączy w sobie działania infrastrukturalne i nieinfrastrukturalne. Będzie on realizowany w sposób zapewniający dostępność we wszystkich możliwych wymiarach, na płaszczyźnie inwestycyjnej i nieinwestycyjnej. Zastosowane zostanie projektowanie

uniwersalne, umożliwiające swobodne korzystanie z obiektu i świadczonych usług jak największej liczbie osób:

- projekt będzie atrakcyjny i użyteczny dla osób o różnych możliwościach i umiejętnościach,
- uwzględni szeroki zakres indywidualnych preferencji i możliwości odbiorców,
- zastosowane rozwiązania będą łatwe do zrozumienia niezależnie od doświadczenia, wiedzy, zdolności czy aktualnej koncentracji odbiorców,
- przestrzeń będzie dostępna dla osób dotkniętych różnymi formami niepełnosprawności (ruchowa, sensoryczna, intelektualna, komunikacyjna).

Powiązanie przedsięwzięcia z celami rewitalizacji

Realizacja przedsięwzięcia wpłynie na realizację następujących celów i kierunków działań:

Cel 1: „Wszyscy jesteśmy sobie potrzebni. Razem łatwiej, radośniej, mądrzej i bezpieczniej” – integracja i aktywizacja mieszkańców Jawora

Kierunek 1.1. Zwiększenie różnorodności zajęć dodatkowych i form aktywności, ze szczególnym uwzględnieniem osób zagrożonych wykluczeniem społecznym.

Kierunek 1.2. Intensyfikacja działań na rzecz wsparcia rodzin z problemami opiekuńczo-wychowawczymi oraz dzieci i młodzieży w tych rodzinach.

Kierunek 1.3. Wzmocnienie tożsamości lokalnej w oparciu o materialne i niematerialne elementy dziedzictwa kulturowego.

Kierunek 1.4. Przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu i stygmatyzacji.

Cel 2: Wzrost poziomu jakości życia poprzez funkcjonalizację przestrzeni miejskich i ożywienie gospodarcze

Kierunek 2.1. Poprawa wizerunku i funkcjonalności obiektów w centrum Jawora, w tym budynków mieszkalnych, w celu podniesienia atrakcyjności obszaru jako miejsca do zamieszkania i inwestowania.

Kierunek 2.2. Poprawa dostępności przestrzeni i obiektów publicznych dla osób ze szczególnymi potrzebami, w tym likwidacja barier architektonicznych.

Kierunek 2.4. Adaptacja istniejących obiektów do pełnienia funkcji społecznych.

Cel 3: Sztuka komunikacji – zacieśnianie współpracy między mieszkańcami a instytucjami miejskimi

Kierunek 3.1. Organizacja cyklicznych wydarzeń kulturalnych, sportowych, edukacyjnych, stanowiących odpowiedź na potrzeby mieszkańców w różnych grupach wiekowych.

Kierunek 3.3. Wspieranie organizacji pozarządowych i lokalnych liderów w działaniach podejmowanych na rzecz lokalnej integracji społecznej.

Ramy realizacji przedsięwzięcia

Szacowana wartość przedsięwzięcia	Możliwe źródła finansowania	Ramy czasowe realizacji przedsięwzięcia
Moduł I: 3 500.000,00 zł Moduł II: 250.000,00 zł Łącznie: 3.750.000,00 zł (szczegółowe kwoty podane zostaną na etapie)	- Budżet Miasta Jawor - Środki zewnętrzne (w tym m.in.: fundusze europejskie, dotacje krajowe, środki własne partnerów, pożyczki, kredyty, środki konserwatora zabytków)	Moduł I: 2023-2026 Moduł II: 2026-2033

opracowania dokumentacji projektowej)		
Prognozowane rezultaty wraz ze sposobem ich oceny w odniesieniu do celów rewitalizacji		
<ul style="list-style-type: none"> wzrost integracji rówieśniczej społeczności lokalnej, zapewnienie miejsc aktywnego spędzania wolnego czasu dla dzieci i młodzieży, w tym z rodzin ubogich i ze szczególnymi potrzebami, przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu dzieci i młodzieży z rodzin dysfunkcyjnych lub patologicznych, i ze szczególnymi potrzebami, poprawa wyglądu, estetyki i trwałości zabytku i jego najbliższego otoczenia. 		
Wskaźniki produktu	Wartość i jednostka miary	Sposób oceny i źródło danych
Liczba wyremontowanych obiektów	1 szt.	Protokoły odbioru
Liczba zorganizowanych wydarzeń sportowych	4 szt./rok	Informacje od organizatorów
Liczba zorganizowanych zajęć dla dzieci i młodzieży	26 szt./rok.	Informacje od organizatorów
Wskaźniki rezultatu	Wartość	Sposób oceny i źródło danych
Liczba osób korzystających z hali sportowej	1 000 os./rok	Informacje od organizatorów, Ankiety wśród mieszkańców
Liczba dzieci i młodzieży biorących udział w organizowanych zajęciach	300 os./rok	Informacje od organizatorów

Źródło: opracowanie własne na podstawie informacji z prowadzonego naboru przedsięwzięć.

7.2. Charakterystyka pozostałych przedsięwzięć rewitalizacyjnych

Tabela 14. Charakterystyka pozostałych dopuszczalnych przedsięwzięć rewitalizacyjnych.

PRZEDSIĘWZIĘCIE UZUPEŁNIAJĄCE NR 1	
Termomodernizacja budynków użyteczności publicznej	
Podmiot realizujący	
Miasto Jawor	
Lokalizacja	
Obszar rewitalizacji: Ratusz, u. Rynek1 , Urząd Miejski, ul. Zamkowa 2, zespół klasztorny bernardynów w Jaworze – siedziba Muzeum Regionalnego w Jaworze, ul. Klasztorna 6, Zamek Piastowski, ul. Zamkowa 1, Przedszkole Publiczne nr 2 w Jaworze, ul. Józefa Piłsudskiego 14	
Charakterystyka przedsięwzięcia	
<p>Przedsięwzięcie obejmuje termomodernizację budynków użyteczności publicznej, w szczególności budynku Ratusza, Urzędu Miejskiego na ul. Zamkowej, siedziby Muzeum Regionalnego w Jaworze, Zamku Piastowskiego oraz Przedszkola Publicznego nr 2. W ramach potrzeb i możliwości technicznych występujących dla poszczególnych budynków, szczególnie że większość z nich ma charakter zabytkowy. Przewiduje się docieplenie ścian i stropów, wymianę stolarki drzwiowej i okiennej wymianę źródeł ciepła na ekologiczne, czy zastosowanie systemów wentylacji z odzyskiem ciepła.</p>	

Projekt przyczyni się do poprawy estetyki budynków użyteczności publicznej, poprawi komfort ich użytkowania i zmniejszy zużycie energii, obniżając tym samym koszty eksploatacji oraz emisję substancji pyłowych i gazów cieplarnianych do atmosfery, przyczyniając się do poprawy zdrowia mieszkańców, a także realizacji celów klimatycznych. Projekt zapobiegnie także dalszej degradacji technicznej objętych nim budynków.

Powiązanie przedsięwzięcia z celami rewitalizacji i kierunkami działań

Cel 1: „Wszyscy jesteśmy sobie potrzebni. Razem łatwiej, radośniej, mądrzej i bezpieczniej” – integracja i aktywizacja mieszkańców Jawora

Kierunek 1.3. Wzmocnienie tożsamości lokalnej w oparciu o materialne i niematerialne elementy dziedzictwa kulturowego.

Cel 2: Wzrost poziomu jakości życia poprzez funkcjonalizację przestrzeni miejskich i ożywienie gospodarcze

Kierunek 2.1. Poprawa wizerunku i funkcjonalności obiektów w centrum Jawora, w tym budynków mieszkalnych, w celu podniesienia atrakcyjności obszaru jako miejsca do zamieszkania i inwestowania.

Kierunek 2.6. Poprawa jakości środowiska poprzez wzrost świadomości ekologicznej mieszkańców oraz łagodzenie zmian klimatu.

PRZEDSIĘWZIĘCIE UZUPEŁNIAJĄCE NR 2

Gmina Jawor i związki wyznaniowe dla ratowania dziedzictwa kultury

Podmiot realizujący

Miasto Jawor

Lokalizacja

Obszar rewitalizacji: kaplica św. Wojciecha, ul. Stefana Czarnieckiego 4, kaplica św. Barbary, ul. Lipowa 11A, Kościół Zielonoświątkowy, ul. Stefana Żeromskiego 11

Charakterystyka przedsięwzięcia

Projekt zakłada podjęcie wspólnych działań ze związkami wyznaniowymi działającymi na terenie Jawora, w celu przeciwdziałania degradacji technicznej obiektów sakralnych o charakterze zabytkowym, przede wszystkim kaplicy św. Wojciecha, kaplicy św. Barbary i Kościoła Zielonoświątkowego. Obecnie obiekty te są w złym stanie technicznym, wymagającym remontu dla zapewnienia komfortowego użytkowania przez odwiedzających.

Projekt zakłada współpracę Miasta i związków wyznaniowych w zakresie przeprowadzenia prac remontowych. Współpraca ta ze strony miasta będzie obejmować, m.in. pomoc w pozyskaniu dotacji, wsparcie administracyjne, czy bezpośrednie dofinansowanie prac remontowych obiektów zabytkowych.

Podniesienie parametrów technicznych obiektów, poza remontami elewacji podnoszącymi estetykę, powinno obejmować dostosowanie ich dla osób ze szczególnymi potrzebami, m.in. poprzez niwelację progów, czy wprowadzenie oznaczeń w alfabecie Braille'a. W miarę możliwości technicznych, powinna zostać podniesiona również ich efektywność energetyczna, czy to przez działania termomodernizacyjne, czy choćby zastosowanie energooszczędnych opraw oświetleniowych.

Remont obiektów pozwoli na przywrócenie ich funkcji reprezentacyjnych, podniesie estetykę przestrzeni publicznych, a także ich dostępność dla osób ze szczególnymi potrzebami. W przypadku możliwości podniesienia efektywności energetycznej, zmniejszą się także koszty eksploatacji i emisja gazów cieplarnianych.

Powiązanie przedsięwzięcia z celami rewitalizacji i kierunkami działań

Cel 1: „Wszyscy jesteśmy sobie potrzebni. Razem łatwiej, radośniej, mądrzej i bezpieczniej” – integracja i aktywizacja mieszkańców Jawora

Kierunek 1.3. Wzmocnienie tożsamości lokalnej w oparciu o materialne i niematerialne elementy dziedzictwa kulturowego.

Kierunek 1.5. Budowa poczucia współodpowiedzialności za przestrzeń wspólną poprzez aktywne włączenie do procesu zarządzania miastem.

Cel 2: Wzrost poziomu jakości życia poprzez funkcjonalizację przestrzeni miejskich i ożywienie gospodarcze

Kierunek 2.1. Poprawa wizerunku i funkcjonalności obiektów w centrum Jawora, w tym budynków mieszkalnych, w celu podniesienia atrakcyjności obszaru jako miejsca do zamieszkania i inwestowania.

Kierunek 2.2. Poprawa dostępności przestrzeni i obiektów publicznych dla osób ze szczególnymi potrzebami, w tym likwidacja barier architektonicznych.

Kierunek 2.6. Poprawa jakości środowiska poprzez wzrost świadomości ekologicznej mieszkańców oraz łagodzenie zmian klimatu.

Cel 3: Sztuka komunikacji – zacieśnianie współpracy między mieszkańcami a instytucjami miejskimi

Kierunek 3.2. Wsparcie inicjatyw podejmowanych oddolnie.

PRZEDSIĘWZIĘCIE UZUPEŁNIAJĄCE NR 3

Modernizacja oświetlenia miejskiego

Podmiot realizujący

Miasto Jawor

Lokalizacja

Obszar rewitalizacji

Charakterystyka przedsięwzięcia

Na obszarze rewitalizacji odnotowano wysoki poziom przestępczości, wandalizmu, jak i znaczną w skali Miasta ilość wypadków drogowych. W celu poprawy bezpieczeństwa planowane jest doświetlanie przejść dla pieszych oraz modernizacja oświetlenia miejskiego. Działania te nie tylko poprawią bezpieczeństwo mieszkańców, ale także zmniejszą koszty utrzymania i emisję zanieczyszczeń związanych z produkcją energii elektrycznej oraz obniżą ślad węglowy Miasta. Tam, gdzie warunki techniczne będą na to pozwalały, przewiduje się montaż oświetlenia zasilanego odnawialnymi źródłami energii, dodatkowo redukując zużycie energii z paliw kopalnych i zwiększając autonomię systemu oświetlenia.

Przedsięwzięcie zakłada wprowadzenie inteligentnego systemu zdalnego sterowania ruchem ulicznym z zakresu rozwiązań smart city oraz nawiązanie współpracy z instytucjami w zakresie poprawy bezpieczeństwa w ruchu drogowym wśród pieszych i kierowców.

Powiązanie przedsięwzięcia z celami rewitalizacji i kierunkami działań

Cel 2: Wzrost poziomu jakości życia poprzez funkcjonalizację przestrzeni miejskich i ożywienie gospodarcze

Kierunek 2.5. Poprawa bezpieczeństwa na obszarze rewitalizacji.

Kierunek 2.6. Poprawa jakości środowiska poprzez wzrost świadomości ekologicznej mieszkańców oraz łagodzenie zmian klimatu.

PRZEDSIĘWZIĘCIE UZUPEŁNIAJĄCE NR 4

Rozwój błękitno-zielonej infrastruktury na obszarze rewitalizacji

Podmiot realizujący

Miasto Jawor

Lokalizacja

Obszar rewitalizacji: wnętrze osiedlowe przy ul. Zamkowej, Park Miejski, wnętrze osiedlowe przy ul. Plac Wolności, ciąg pieszy ul. Plac Wolności do ul. Jarosława Dąbrowskiego, przystanek autobusowy przy ul. Jarosława Dąbrowskiego, targowisko przy ul. Zamkowej 2, parking targowiska przy ul. Zamkowej, wnętrze osiedlowe przy ul. Zamkowej 4, tereny zieleni przy ul. Grunwaldzkiej, Franklina Roosevelta i Plac Wolności, skwer przy ul. Grunwaldzkiej, tereny zieleni przy ul. Kościelnej, tereny zieleni przy ul. Rynek

Charakterystyka przedsięwzięcia

Historyczne centrum Miasta charakteryzuje się gęstą zabudową i znacznym udziałem powierzchni uszczelnionych. Prowadzi to do powstawania zjawiska miejskiej wyspy ciepła, polegającego na szybszym nagrzewaniu się tych powierzchni. Zjawisko to jest szczególnie niebezpieczne dla osób wrażliwych, w tym seniorów, osób przewlekle chorych i dzieci, mogąc prowadzić do przegrzania organizmu i zwiększonego ryzyka udarów. Dodatkowe ryzyko związane jest z obniżoną retencją wód opadowych, co może prowadzić do lokalnych podtopień w sytuacji wystąpienia deszczy nawalnych. Wraz z postępującymi zmianami klimatu, częstotliwość dni upalnych i opadów nawalnych będzie się zwiększać. Gęsta zabudowa centrum utrudnia również wprowadzenie terenów zielonych, mogących służyć mieszkańcom jako miejsce spotkań i wypoczynku.

Projekt stanowi odpowiedź na wyzwania stojące przed miastem w obliczu zmian klimatycznych. Obejmuje on poprawę jakości istniejących terenów zielonych, m.in. przez zastosowanie dodatkowych nasadzeń, jak i tworzenie nowych. Szczególny potencjał związany jest z wnętrzami osiedlowymi, które obecnie często pozostają niezagospodarowane. Dodatkowo przewiduje się zwiększanie udziału nawierzchni przepuszczalnych, zakładanie ogrodów deszczowych, czy wprowadzenie zieleni towarzyszącej na przystankach autobusowych. Szczególnej uwagi wymagać będą inwestycje realizowane w obrębie wałów przeciwpowodziowych oraz na obszarze zagrożenia powodziowego. Wszelkie prace na tych terenach wymagają zgodności z przepisami odrębnymi.

Projekt zwiększy odporność klimatyczną miasta, poprawiając retencję wód opadowych, redukując efekt miejskiej wyspy ciepła i zwiększając bioróżnorodność. Dodatkowym efektem będzie stworzenie atrakcyjnych przestrzeni publicznych i półpublicznych służących mieszkańcom do wypoczynku i integracji.

Projekt zakłada budowę zielono-niebieskiej infrastruktury lub jej rewitalizację w ramach działań prowadzonych na 12 obszarach:

- Obszar A: Wnętrze osiedlowe przy ul. Zamkowej,
- Obszar B: Rewitalizacja zieleni Parku Miejskiego,
- Obszar C: Rewitalizacja zieleni we wnętrzu osiedlowym, ul. Plac Wolności,

- Obszar D: Przebudowa ciągu pieszego ul. Plac Wolności do ul. Jarosława Dąbrowskiego,
- Obszar E: Rewitalizacja zieleni „Zielony Przystanek Autobusowy” przy ul. Jarosława Dąbrowskiego,
- Obszar F: Odnowa zieleni poprzez zagospodarowanie ogrodu deszczowego i zadaszenia przy targowisku przy ul. Zamkowej 2,
- Obszar G: Odnowa terenów zieleni oraz przebudowa zielonych tarasów przy parkingu targowiska przy ul. Zamkowej,
- Obszar H: Rewitalizacja terenów zieleni poprzez instalację drewnianej przestony we wnętrzu osiedlowym przy ul. Zamkowej 4,
- Obszar I: Odnowa terenów zieleni przy ul. Grunwaldzkiej, Franklina Roosevelta, Plac Wolności,
- Obszar J: Odnowa zieleni na skwerze przy ul. Grunwaldzkiej,
- Obszar K: Odnowa terenów zielonych „Zielona przestona” przy ul. Kościelnej,
- Obszar L: Modernizacja terenów zielonych przy ul. Rynek.

Powiązanie przedsięwzięcia z celami rewitalizacji i kierunkami działań

Cel 2: Wzrost poziomu jakości życia poprzez funkcjonalizację przestrzeni miejskich i ożywienie gospodarcze

Kierunek 2.1. Poprawa wizerunku i funkcjonalności obiektów w centrum Jawora, w tym budynków mieszkalnych, w celu podniesienia atrakcyjności obszaru jako miejsca do zamieszkania i inwestowania.

Kierunek 2.5. Poprawa bezpieczeństwa na obszarze rewitalizacji.

Kierunek 2.6. Poprawa jakości środowiska poprzez wzrost świadomości ekologicznej mieszkańców oraz łagodzenie zmian klimatu.

Źródło: opracowanie własne na podstawie informacji z prowadzonego naboru przedsięwzięć.

Wnioski dotyczące realizacji przedsięwzięć rewitalizacyjnych wynikające z przeprowadzonych opinii i uzgodnień.

1. Ze względu na występowanie na obszarze rewitalizacji obszarów szczególnego zagrożenia powodzią, podczas realizacji przedsięwzięć rewitalizacyjnych należy uwzględniać przepisy odrębne w tym zakresie. W granicach obszaru szczególnego zagrożenia powodzią należy realizować poszczególne zadania przewidziane w ramach projektów w technologii uwzględniającej możliwość zalania wodami powodziowymi w celu zminimalizowania strat powodziowych tj. m. in. przy zastosowaniu materiałów budowlanych o ograniczonej nasiąkliwości i odpornych na działanie wody.
2. Wszelkie działania, w tym roboty budowlane wykonywane w obrębie budynków wpisanych do rejestru zabytków i na terenach wpisanych do rejestru zabytków, zgodnie z art. 36 ust 1 ww. ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, mogą być prowadzone dopiero po uzyskaniu pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków; remont lub przebudowa związana z przystosowaniem do nowej funkcji budynków wpisanych do rejestru zabytków nie może powodować utraty wartości historycznych, naukowych i artystycznych obiektów zabytkowych; zachowanie wartości zabytkowych obszarów i obiektów objętych wpisem do rejestru mają pierwszeństwo przed innymi działaniami o znaczeniu społecznym; zabytki są żywym świadectwem wiekowych tradycji, które jest dziedzictwem wspólnym do zachowania wobec przyszłych pokoleń;

3. Powyższe dotyczy również planowanych szczegółowych rozwiązań wśród których należy wymienić m. in. ewentualną wymianę stolarki okiennej i drzwiowej oraz wykonanie docieplenia ścian, stropów i dachów budynków ochroną konserwatorską. Działania takie wymagają uprzedniego uzgodnienia z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków oraz zbadania stopnia zachowania oryginału i możliwości jego konserwacji i restauracji. Na terenach ukształtowanych historycznie jako tereny zielone, należy zachować ich charakter.
4. Zabudowania przewidziane do prac polegających na remontach i modernizacji budynków mogą stanowić schronienie ptaków i nietoperzy, chronionych na mocy rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 16 grudnia 2016 r. w sprawie ochrony gatunkowej zwierząt (t. j. Dz. U. z 2022 r., poz. 2380). Zatem w przypadku przystępowania do ww. prac przed ich rozpoczęciem należy, we współpracy ze specjalistą ornitologiem i chiropterologiem, dokonać przeglądu budynków pod kątem występowania schronień obu ww. grup zwierząt. W przypadku potwierdzenia ich obecności, prace należy prowadzić w terminach i w sposób określony przez ww. specjalistów. Ponadto gdy konieczne byłoby zniszczenie stanowisk ptaków lub nietoperzy, należy uzyskać zezwolenie na czynności zakazane w stosunku do chronionych gatunków zwierząt, zgodnie z zapisami art. 56 ustawy o ochronie przyrody oraz przewidzieć właściwe działania kompensujące np. instalacja budek lęgowych dla ptaków lub schronień dla nietoperzy.
5. Obiekty ujęte w Gminnym Programie Rewitalizacji, w szczególności: Zamek Piastowski (projekt zintegrowany nr 1), kamienice w centrum Jawora (projekt zintegrowany nr 2), kościół p.w. Wniebowzięcia NM Panny (projekt zintegrowany nr 3), hala sportowa Viktoria (projekt zintegrowany nr 4), należy dostosować do wymogów ochrony przeciwpożarowej wynikających w szczególności z przepisów: ustawy z dnia 24 sierpnia 1991 r. o ochronie, rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 7 czerwca 2010 r. w sprawie ochrony przeciwpożarowej budynków, innych obiektów budowlanych i terenów, rozporządzenia MSWiA z dnia 24 lipca 2009 r. w sprawie przeciwpożarowego zaopatrzenia w wodę oraz dróg pożarowych, rozp. Ministra Infrastruktury z dnia 12 kwietnia 2002 r. w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać budynki i ich usytuowanie.
6. Zabrania się wykonywania nasadzeń zieleni oraz posadawiania elementów małej architektury oraz innych tego typu elementów na miejskiej sieci wodociągowej, sieci kanalizacji sanitarnej i ich elementach oraz w bliskiej odległości od ww. sieci.

8. Mechanizmy integrowania działań oraz przedsięwzięć rewitalizacyjnych

8.1. Kompleksowość programu

Przez rewitalizację należy rozumieć proces wyprowadzania ze stanu kryzysowego obszarów zdegradowanych, **prowadzony w sposób kompleksowy**, poprzez zintegrowane działania szczególnie na rzecz lokalnej społeczności, przestrzeni i gospodarki. Proces ten jest skoncentrowany terytorialnie oraz prowadzony przez interesariuszy rewitalizacji zgodnie

z przyjętym programem rewitalizacji. Założeniami procesu rewitalizacji są: interdyscyplinarność, kompleksowość, partnerstwo oraz reakcja na kryzys.

Kompleksowo prowadzone działania uwzględniają projekty rewitalizacyjne współfinansowane ze środków unijnych oraz innych publicznych lub prywatnych, które skupione są na **aspekcie społecznym z uwzględnieniem rozwoju gospodarczego, przestrzenno-funkcjonalnego, technicznego lub środowiskowego**. Planowane przedsięwzięcia uwzględniają najpilniejsze potrzeby obszaru rewitalizacji i ich długofalowe oddziaływanie warunkujące osiągnięcie kompleksowości interwencji. W trakcie wdrażania programu rewitalizacji nie dopuszcza się możliwości planowania i realizacji tylko wybiórczych inwestycji, nastawionych jedynie na szybki efekt poprawy estetyki przestrzeni, skupionych tylko na działaniach remontowych czy modernizacyjnych, które nie skutkują zmianami strukturalnymi na obszarze rewitalizacji.

8.2. Koncentracja programu

Na etapie delimitacji obszaru zdegradowanego na wyznaczonym obszarze rewitalizacji Miasta Jawor zdiagnozowano koncentrację negatywnych zjawisk, w szczególności w sferze społecznej, ale również w sferze technicznej. Z kolei diagnoza pogłębiona obszaru rewitalizacji pozwoliła na identyfikację negatywnych zjawisk również w sferach: gospodarczej, przestrzenno-funkcjonalnej i środowiskowej.

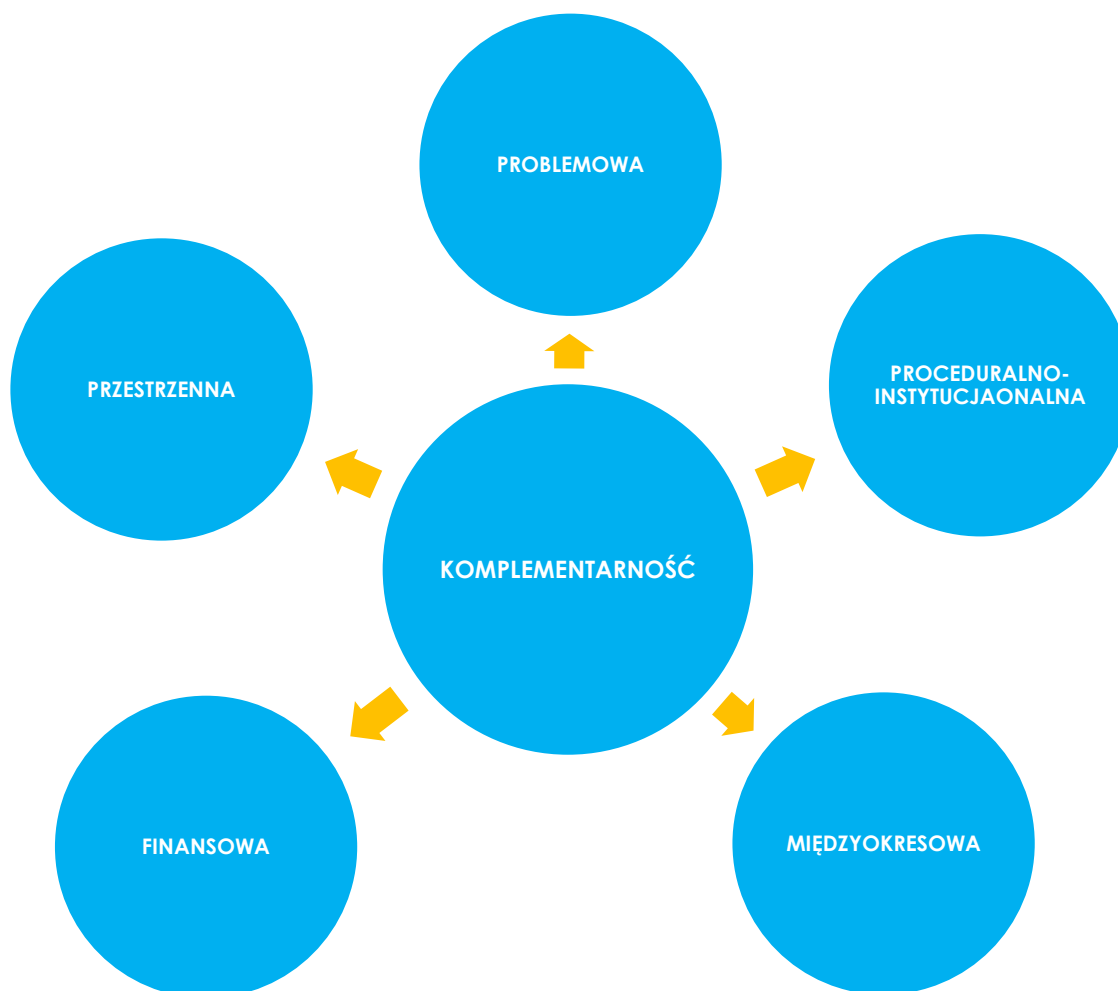
Wszystkie podstawowe przedsięwzięcia rewitalizacyjne będą prowadzone na wyznaczonym obszarze rewitalizacji. W celu wsparcia prowadzonego procesu, realizację pozostałych przedsięwzięć rewitalizacyjnych dopuszcza się również tylko na wyznaczonym obszarze rewitalizacji.

8.3. Komplementarność przedsięwzięć rewitalizacyjnych

Działania zaplanowane w Gminnym Programie Rewitalizacji dla Miasta Jawora na lata 2023-2033 wspierają proces rewitalizacji w sposób zaplanowany, skoordynowany, komplementarny oraz zintegrowany wewnątrz i zewnątrz. Komplementarność przedsięwzięć rewitalizacyjnych jest widoczna w obecnie wdrażanych działaniach o charakterze rewitalizacyjnym lub planowanych do realizacji.

Zaplanowane w programie rewitalizacji przedsięwzięcia są komplementarne w następujących wymiarach: przestrzennym, problemowym, proceduralno-instytucjonalnym, międzyokresowym oraz w zakresie źródeł finansowania.

8.3.1. Komplementarność przestrzenna

Komplementarność przestrzenna oznacza konieczność wzięcia pod uwagę podczas tworzenia i realizacji programu rewitalizacji wzajemnych powiązań pomiędzy projektami/przedsięwzięciami rewitalizacyjnymi zarówno realizowanymi na obszarze rewitalizacji, jak i znajdującymi się poza nim, ale oddziałującymi na obszar rewitalizacji.

Planowane do realizacji przedsięwzięcia rewitalizacyjne zlokalizowane są wyłącznie w granicach wyznaczonego obszaru rewitalizacji. Pomimo, iż działania są prowadzone w różnych częściach obszaru, to znacząco oddziałują pomiędzy sobą prowadząc do efektu synergii.

Zapewnienie komplementarności przestrzennej powinno wiązać się z wprowadzeniem mechanizmów analizy następstw decyzji przestrzennych w skali Miasta i otoczenia dla skuteczności Programu Rewitalizacji. Warto zaznaczyć, że realizowane projekty będą oddziaływały na cały obszar dotknięty kryzysem, a nie wyłącznie punktowo. Zakładają one możliwość korzystania z nowej infrastruktury publicznej nie tylko przez mieszkańców obszaru rewitalizacji, ale i całego Miasta. Należy również zaznaczyć, że realizacja zaplanowanych przedsięwzięć nie będzie skutkować

przenoszeniem się problemów na inne obszary, co mogłoby prowadzić do niepożądanych efektów społecznych, takich jak segregacja społeczna, czy marginalizacja.

Lokalizacja przedsięwzięć rewitalizacyjnych zobrazowana została w załączniku nr 1 do Gminnego Programu Rewitalizacji.

8.3.2. Komplementarność problemowa

Prowadzone działania rewitalizacyjne w ramach Gminnego Programu Rewitalizacji dla Miasta Jawora na lata 2023-2033 mają dążyć do założonej w Programie wizji oraz przyczynić się do realizacji celów rewitalizacji. Powiązania podstawowych przedsięwzięć rewitalizacyjnych z celami rewitalizacji, a także ich pożądane rezultaty wraz ze sposobem ich oceny przedstawiono w rozdziale 7.1. Z kolei spójność pozostałych dopuszczalnych przedsięwzięć rewitalizacyjnych (uzupełniających) z kierunkami działań, które realizują, została przedstawiona w rozdziale 7.2. Komplementarność problemową przedsięwzięć powinno się również zapewniać stosując mechanizm powiązania działań rewitalizacyjnych ze strategicznymi decyzjami Miasta Jawor w innych sferach, co wpłynie na lepszą koordynację tematyczną oraz sprawną organizację działań.

Przedsięwzięcia rewitalizacyjne zostały również opracowane w myśl wzajemnego oddziaływania i dopełnienia tematycznego. W rezultacie będą one stanowiły odpowiedź na występujące problemy w sferze społecznej, gospodarczej, środowiskowej, technicznej oraz przestrzenno-funkcjonalnej.

Tabela 15. Komplementarność problemowa przedsięwzięć rewitalizacyjnych.

Nr	Nazwa przedsięwzięcia	Oddziaływanie na problemy w sferze:				
		społecznej	gospodarczej	przestrzenno-funkcjonalnej	technicznej	środowiskowej
PZ nr 1	Zamek Piastowski jako centrum kultury w Jaworze					
PZ nr 2	Rewitalizacja tkanki urbanistycznej i społecznej centrum Miasta					
PZ nr 3	Rozszerzenie działalności kulturowej w zespole poklasztornym oo. Bernardynów					
PZ nr 4	Przywrócenie dawnej funkcji Sali gimnastycznej Viktoria					
PU nr 1	Termomodernizacja budynków użyteczności publicznej					
PU nr 2	Gmina Jawor i związki wyznaniowe dla ratowania dziedzictwa kultury					

PU nr 3	Modernizacja oświetlenia miejskiego				
PU nr 4	Rozwój błękitno-zielonej infrastruktury na obszarze rewitalizacji				

Źródło: opracowanie własne.

Przedsięwzięcia zintegrowane składają się z kilku powiązanych ze sobą działań (modułów) mających charakter zarówno infrastrukturalny, jak i miękki. Ma to przeciwdziałać fragmentacji działań tj. tzw. „rewitalizacji technicznej” lub „rewitalizacji społecznej”, które to pojęcia są błędnie stosowane, ponieważ rewitalizacja jest zawsze kompleksowa.

Poszczególne przedsięwzięcia podstawowe są również powiązane pomiędzy sobą, co zwiększa komplementarność zaplanowanych do realizacji działań. Niniejszy dokument zakłada również realizację pozostałych przedsięwzięć rewitalizacyjnych (uzupełniających), które mają na celu wsparcie i dopełnienie projektów podstawowych, bezpośrednio ukierunkowanych na osiągnięcie celów strategicznych. Ma to prowadzić do osiągnięcia efektu synergii i zachowania kompleksowości podejmowanej interwencji. Powiązania pomiędzy przedsięwzięciami podstawowymi oraz ich zależność z pozostałymi przedsięwzięciami przedstawia poniższa tabela.

Tabela 16. Powiązania między przedsięwzięciami rewitalizacyjnymi.

Nr	Nazwa przedsięwzięcia	PZ nr 1	PZ nr 2	PZ nr 3	PZ nr 4
PZ nr 1	Zamek Piastowski jako centrum kultury w Jaworze				
PZ nr 2	Rewitalizacja tkanki urbanistycznej i społecznej centrum Miasta				
PZ nr 3	Rozszerzenie działalności kulturowej w zespole poklasztornym oo. Bernardynów				
PZ nr 4	Przywrócenie dawnej funkcji Sali gimnastycznej Viktoria				
PU nr 1	Termomodernizacja budynków użyteczności publicznej				
PU nr 2	Gmina Jawor i związki wyznaniowe dla ratowania dziedzictwa kultury				
PU nr 3	Modernizacja oświetlenia miejskiego				

PU nr 4	Rozwój błękitno-zielonej infrastruktury na obszarze rewitalizacji				
---------	---	--	--	--	--

Źródło: opracowanie własne.

8.3.3. Komplementarność proceduralno-instytucjonalna

Komplementarność proceduralno-instytucjonalna oznacza konieczność takiego zaprojektowania systemu zarządzania programem rewitalizacji, który pozwoli na efektywne współdziałanie na jego rzecz różnych instytucji oraz wzajemne uzupełnianie się i spójność procedur.

Zakłada się połączenie systemu wdrażania, zarządzania i monitoringu Gminnego Programu Rewitalizacji dla Miasta Jawora na lata 2023-2033 z procedurami wynikającymi ze Strategii Rozwoju Miasta Jawora na lata 2021-2031. Wspólnymi organami w realizacji obu wymienionych dokumentów będzie Burmistrz Miasta Jawor odpowiedzialny za stymulowanie i koordynację działań, a także odpowiednie Wydziały Urzędu Miasta w Jaworze, jednostki organizacyjne i partnerzy Gminy, którym zadania wynikające z Programu będą zlecane w taki sposób, aby wykonywały je podmioty mające do tego najlepsze kompetencje.

Realizacja poszczególnych przedsięwzięć rewitalizacyjnych, obejmujących działania budowlane prowadzone na terenie wpisanym do rejestru zabytków lub w obiektach indywidualnych wpisanych do rejestru zabytków, będzie poprzedzona uzyskaniem pozwolenia Dolnośląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Komplementarność proceduralno-instytucjonalna zostanie zapewniona nie tylko na etapie programowania, ale również na etapie wdrażania, dzięki współpracy i działaniu osób odpowiedzialnych za poszczególne elementy programu w ramach Komitetu Rewitalizacji, na którego czele będzie stał Przewodniczący.

Szczegółowy opis systemu zarządzania, monitorowania i oceny efektywności wdrażanych działań przedstawiony został w rozdziale 10 i 12.

8.3.4. Komplementarność międzyokresowa

Zachowanie ciągłości programowej (polegającej na kontynuacji lub rozwijaniu wsparcia z polityki spójności) ma w procesach rewitalizacji kluczowe znaczenie, stąd działania rewitalizacyjne zaplanowane w niniejszym Programie są komplementarne z działaniami prowadzonymi w perspektywach finansowych Unii Europejskiej w latach 2004-2006, 2007-2013 oraz 2014-2020 oraz kolejnej perspektywie. Stanowią one kontynuację i uzupełnienie wcześniejszych projektów. Ponadto wnioski wyciągnięte z realizacji poprzednich projektów pozwolą na bardziej efektywne wykorzystanie środków, co wzmocni efektywność i skuteczność podejmowanych działań.

Tabela 17. Wykaz wybranych projektów zrealizowanych w poprzednich latach przy wsparciu środków pochodzących z funduszy europejskich.

Perspektywa finansowa 2004-2006				
Lp.	Nazwa zrealizowanego projektu	Wartość projektu	Dofinansowanie UE	Beneficjent
1.	Likwidacja barier architektonicznych w obiekcie przychodni przy ul. Moniuszki 6 w Jaworze	103 135,48 zł	63 513,21 zł	Gmina Jawor
Perspektywa finansowa 2007-2013				
Lp.	Nazwa zrealizowanego projektu	Wartość projektu	Dofinansowanie UE	Beneficjent
1.	Rewaloryzacja Parku Miejskiego w Jaworze	2 320 161,13 zł	1 605 133,14 zł	Gmina Jawor
2.	Docieplenie, wymiana stolarki okiennej i drzwiowej wraz z wykonaniem instalacji wentylacyjnej i budową windy dla osób niepełnosprawnych w obiekcie przy pl. Bankowym nr 1 w Jaworze	2 146 977,66 zł	1 455 870,30 zł	Gmina Jawor
3.	Poprawa infrastruktury drogowej Rynku w Jaworze w ramach zadania inwestycyjnego „Wymiana nawierzchni płyty Rynku wraz z wymianą sieci wodno-kanalizacyjnej i przyłączami”	4 989 372,51 zł	1 166 007,56 zł	Gmina Jawor
4.	Wymiana nawierzchni ul. Chrobrego wraz z wymianą sieci wodno-kanalizacyjnej i przyłączami	2 133 674,46 zł	760 248,96 zł	Gmina Jawor
5.	Termomodernizacja, przebudowa z rozbudową budynku przy ul. Parkowej 5 w Jaworze na potrzeby Europejskiego Centrum Młodzieży Euroregionu Nysa	2 707 414,54 zł	755 365,36 zł	Gmina Jawor
6.	Wymiana nawierzchni ul. Zamkowej wraz z wymianą sieci wodno-kanalizacyjnej i przyłączami w Jaworze	1 876 602,62 zł	695 310,24 zł	Gmina Jawor
7.	Wymiana nawierzchni ul. Staromiejskiej wraz z wymianą sieci wodno-kanalizacyjnej i przyłączami	1 551 466,34 zł	631 998,61 zł	Gmina Jawor
8.	Wymiana nawierzchni ul. Legnickiej wraz z wymianą sieci wodno-kanalizacyjnej i przyłączami	1 556 787,77 zł	577 017,74 zł	Gmina Jawor
9.	Termomodernizacja budynków mieszkalnych w Jaworze	911 331,72 zł	491 159,34 zł	Gmina Jawor
10.	Zagospodarowanie Parku Pokoju	506 048,24 zł	354 183,17 zł	Gmina Jawor
11.	Udostępnienie wieży widokowej Zamku Piastowskiego w Jaworze	464 986,67 zł	325 490,67 zł	Gmina Jawor
12.	Monitoring Miasta	366 841,60 zł	256 580,27 zł	Gmina Jawor

13.	Modernizacja pomieszczeń po byłej drukarni z przeznaczeniem na cele społeczne, na potrzeby Miejskiej Biblioteki Publicznej w Jaworze dla seniorów, osób niepełnosprawnych i spotkań międzypokoleniowych	269 956,45 zł	229 435,99 zł	Gmina Jawor
Perspektywa finansowa 2014-2020				
Lp.	Nazwa zrealizowanego projektu	Wartość projektu	Dofinansowanie UE	Beneficjent
1.	Rozwój zielonych terenów Jawora jako element systemu wymiany i regeneracji powietrza w gminie	918 970,67 zł	624 607,17 zł	Gmina Jawor
2.	Termomodernizacja obiektów użyteczności publicznej na terenie Gminy Jawor	3 590 795,35 zł	1 891 237,21 zł	Gmina Jawor
3.	Podniesienie efektywności kształcenia w zakresie kompetencji kluczowych i wsparcie uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi w szkołach podstawowych gminy Jawor	372 074,06 zł	316 262,95 zł	Gmina Jawor
4.	Rozwój e-usług Gmin z terenu Powiatu Jaworskiego	3 537 180,22 zł	2 872 755,60 zł	Gmina Jawor
5.	Nowa grupa przedszkolna i rozszerzona oferta edukacyjna w Gminie Jawor	426 013,21 zł	362 111,22 zł	Gmina Jawor
6.	Promocja oferty inwestycyjnej Dolnośląskiej Strefy Aktywności Gospodarczej S3 – Jawor oraz Gminy Jawor na rynkach krajowych i międzynarodowych	686 706,80 zł	583 178,03 zł	Gmina Jawor
7.	Modernizacja systemów grzewczych oraz zastosowanie odnawialnych źródeł energii w celu zwalczania emisji kominowej na terenie Gminy Jawor	3 621 843,56 zł	2 945 146,94 zł	Gmina Jawor
8.	Poprawa bezpieczeństwa ruchu drogowego na terenie Miasta Jawora	340 374,65 zł	289 318,45 zł	Gmina Jawor
9.	Szkolenie uczniów, doskonalenie nauczycieli – sukcesem szkół w Gminie Jawor	1 113 544,73 zł	946 513,02 zł	Gmina Jawor
10.	Modernizacja gospodarki wodno-ściekowej na terenie aglomeracji jaworskiej	108 255 643,07 zł	56 167 711,34 zł	Gmina Jawor

Źródło: opracowanie własne na podstawie www.mapadotacji.gov.pl.

8.3.5. Komplementarność źródeł finansowania

Działania rewitalizacyjne, zaplanowane do wdrożenia w niniejszym Programie, mają na celu wyprowadzenie obszaru rewitalizacji ze stanu kryzysowego. Nagromadzenie się negatywnych zjawisk zarówno w sferze społecznej, jak i gospodarczej, środowiskowej, przestrzenno-funkcjonalnej i technicznej koreluje z koniecznością zwiększenia nakładów finansowych na realizację działań w wyznaczonym obszarze. Projekty o charakterze rewitalizacyjnym łączące środki prywatne i publiczne, mogą być wspomagane środkami zewnętrznymi, pochodzącymi z:

- funduszy unijnych;
- funduszy publicznych krajowych;
- programów jednostek samorządu terytorialnego wyższego szczebla, w tym zwłaszcza programów finansowanych ze środków Samorządu Województwa Dolnośląskiego;
- innych funduszy międzynarodowych, w tym m.in. funduszy EOG i funduszy Norweskich;
- innych zwrotnych i bezzwrotnych źródeł finansowania, dystrybuowanych przez podmioty publiczne i prywatne.

Warto jest zauważyć, że w ramach perspektywy finansowej 2021-2027 samorząd będzie miał możliwość korzystania z nowej puli dofinansowań. Polityka spójności na lata 2021-2027 docelowo obejmie fundusze takie jak: Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego (EFRR), Fundusz Spójności (FS), Europejski Fundusz Społeczny+ (EFS+). Do krajowych programów w ramach Umowy Partnerstwa w nowej perspektywie finansowej 2021-2027 należą:

- Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat, Środowisko (FENIKS),
- Fundusze Europejskie dla Nowoczesnej Gospodarki (FENG),
- Fundusze Europejskie dla Rozwoju Społecznego 2021-2027 (FERS),
- Fundusze Europejskie na Rozwój Cyfrowy (FERC),
- Pomoc Techniczna dla Funduszy Europejskich (PTFE),
- Fundusze Europejskie Pomoc Żywnościowa (FEPŻ),
- programy Europejskiej Współpracy Terytorialnej.

Gmina może korzystać także z funduszy dedykowanych dla województwa dolnośląskiego w ramach Funduszy Europejskich dla Dolnego Śląska na lata 2021-2027. Kolejnymi możliwościami finansowania działań rewitalizacyjnych z uwzględnieniem udziału interesariuszy procesu jest finansowanie w ramach formuły partnerstwa publiczno-prywatnego oraz zaangażowanie do działań organizacji pozarządowych.

Zakłada się możliwość uzupełniania i łączenia finansowania projektów/przedsięwzięć rewitalizacyjnych ze środków EFS, EFRR i FS z wykluczeniem ryzyka podwójnego finansowania oraz prywatnych i publicznych źródeł finansowania.

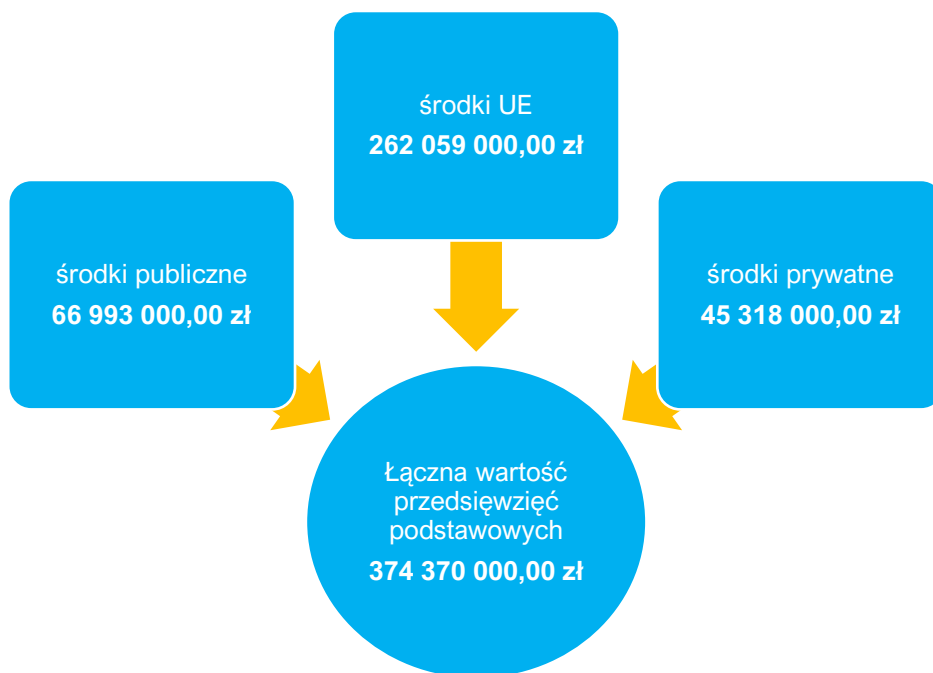
Szczegółowe informacje dotyczące potencjalnych źródeł finansowania poszczególnych projektów znajdują się w rozdziale 9.

9. Ramy finansowe Gminnego Programu Rewitalizacji

W niniejszym rozdziale przedstawione zostały ramy finansowe zaplanowanych projektów zintegrowanych wraz z szacunkowymi nakładami finansowymi w podziale na środki publiczne (krajowe oraz środki własne z budżetu Miasta Jawora), środki UE oraz środki prywatne. Łączna wartość przedsięwzięć rewitalizacyjnych szacowana jest na poziomie 374,37 mln zł, z czego 67,311 mln zł wydatkowana zostanie ze środków publicznych, 262,059 mln zł finansowana będzie ze środków Unii Europejskiej (zakładając 70% dofinansowania), a pozostała kwota ze środków prywatnych.

Rysunek 12. Szacunkowe zestawienie wartości podstawowych przedsięwzięć rewitalizacyjnych.

Źródło: opracowanie własne.

Zaznaczyć należy, iż podane kwoty stanowią wartości szacunkowe, a kwota rzeczywista określana będzie na podstawie dokumentacji projektowej i uwzględniana w Wieloletniej Prognozie Finansowej Miasta Jawora. Założono również maksymalne wartości dofinansowań ze środków Unii Europejskiej, jednak przy braku takich możliwości realizacja przedsięwzięć będzie odbywała się w miarę możliwości przy wykorzystaniu środków z innych źródeł. Dopuszcza się również możliwość realizacji przedsięwzięć etapami (modułami), jeśli zaistnieje możliwość pozyskania funduszy na dany moduł. W poniższej tabeli przedstawiono podział źródeł finansowania dla poszczególnych projektów zintegrowanych.

Tabela 18. Szacunkowe ramy finansowe podstawowych przedsięwzięć rewitalizacyjnych.

Numer projektu	Nazwa przedsięwzięcia rewitalizacyjnego	Podmiot realizujący przedsięwzięcie	Szacowana wartość przedsięwzięcia (zł)	Szacunkowe nakłady finansowe (zł)			Źródła finansowania
				Środki publiczne	Środki UE	Środki prywatne	
PZ nr 1	Zamek Piastowski jako centrum kultury w Jaworze	Miasto Jawor	55 000 000,00	16 500 000,00	38 500 000,00	-	- Budżet Miasta Jawor - Środki zewnętrzne (w tym m.in.: fundusze europejskie, dotacje krajowe, środki własne partnerów, pożyczki, kredyty, środki WFOŚiGW oraz NFOŚiGW, PPP, środki Konserwatora Zabytków)
PZ nr 2	Rewitalizacja tkanki urbanistycznej i społecznej centrum Miasta	Miasto Jawor	302 120 000,00	45 318 000,00	211 484 00,00	45 318 000,00	- Budżet Miasta Jawor - Środki zewnętrzne (w tym m.in.: fundusze europejskie, dotacje krajowe, środki własne partnerów, pożyczki, kredyty, środki WFOŚiGW oraz NFOŚiGW, środki Konserwatora Zabytków)
PZ nr 3	Rozszerzenie działalności kulturowej w zespole poklasztornym oo. Bernardynów	Miasto Jawor	13 500 000,00	4 050 000,00	9 450 000,00	-	- Budżet Miasta Jawor - Środki zewnętrzne (w tym m.in.: fundusze europejskie, dotacje krajowe, środki własne partnerów, pożyczki, kredyty, środki Konserwatora Zabytków)
PZ nr 4	Przywrócenie dawnej funkcji Sali gimnastycznej Viktoria	Miasto Jawor	3 750 000,00	1 125 000,00	2 625 000,00	-	- Budżet Miasta Jawor - Środki zewnętrzne (w tym m.in.: fundusze europejskie, dotacje krajowe, środki własne partnerów, pożyczki, kredyty, środki Konserwatora Zabytków)
PU nr 1	Termomodernizacja budynków użyteczności publicznej	Miasto Jawor	22 500 000,00	6 750 000,00	15 750 000,00	-	- Budżet Miasta Jawor - Środki zewnętrzne (w tym m.in.: fundusze europejskie, dotacje krajowe, kredyty, pożyczki)
PU nr 2	Gmina Jawor i związki wyznaniowe dla ratowania dziedzictwa kultury	Miasto Jawor	3 000 000,00	900 000,00	2 100 000,00	-	- Budżet Miasta Jawor - Środki zewnętrzne (w tym m.in.: fundusze europejskie, dotacje krajowe, kredyty, pożyczki, środki WFOŚiGW oraz NFOŚiGW)

GMINNY PROGRAM REWITALIZACJI DLA MIASTA JAWORA NA LATA 2023-2033

PU nr 3	Modernizacja oświetlenia miejskiego	Miasto Jawor	500 000,00	75 000,00	425 000,00	-	- Budżet Miasta Jawor - Środki zewnętrzne (w tym m.in.: fundusze europejskie, dotacje krajowe, kredyty, pożyczki)
PU nr 4	Rozwój błękitno-zielonej infrastruktury na obszarze rewitalizacji	Miasto Jawor	3 000 000,00	900 000,00	2 100 000,00	-	- Budżet Miasta Jawor - Środki zewnętrzne (w tym m.in.: fundusze europejskie, dotacje krajowe, kredyty, pożyczki, środki WFOŚiGW oraz NFOŚiGW)
Ogółem			403 370 000,00	75 618 000,00	282 434 000,00	45 318 000,00	-

Źródło: opracowanie własne.

10. Wdrażanie Gminnego Programu Rewitalizacji

10.1. Struktura zarządzania realizacją Gminnego Programu Rewitalizacji

Gminny Program Rewitalizacji dla Miasta Jawora na lata 2023-2033 to dokument operacyjny, oddziałujący na różne obszary funkcjonowania Gminy, realizowany w różnym czasie, we współpracy z różnymi podmiotami, zarówno w trakcie jego przygotowania, jak również podczas realizacji, monitoringu i ewaluacji. Z tego względu wymaga on zaplanowania odpowiedniego systemu zarządzania. Właściwa realizacja Programu zakłada aktywną współpracę ze wszystkimi interesariuszami rewitalizacji oraz przyporządkowanie poszczególnym jednostkom konkretnych zadań tak, aby przyniosła ona jak najlepsze efekty.

Za zarządzanie i wdrażanie Gminnego Programu Rewitalizacji oraz przedstawianie okresowych ocen z postępu jego realizacji, odpowiedzialny jest Burmistrz Miasta Jawora. Będzie on pełnił rolę nadzorcą nad całym procesem rewitalizacji, a jego zadania wykonywane będą we współpracy z Wydziałem Funduszy Europejskich odpowiedzialnym za koordynację procesu wdrażania Gminnego Programu Rewitalizacji. Ponadto do zadań Wydziału należeć będzie:

- współpraca z komórkami organizacyjnymi Urzędu, jednostkami organizacyjnymi oraz partnerami społecznymi,
- sporządzanie raportów z wdrażania Gminnego Programu Rewitalizacji i przekazywanie ich Komitetowi Rewitalizacji,
- organizacja systemu oceny i monitoringu Gminnego Programu Rewitalizacji, w szczególności opracowanie wzoru formularza sprawozdań z realizacji poszczególnych przedsięwzięć rewitalizacyjnych,
- identyfikowanie potencjalnych zagrożeń i problemów związanych z realizacją Programu,
- bieżące informowanie mieszkańców nt. wdrażania Gminnego Programu Rewitalizacji i realizacji przedsięwzięć rewitalizacyjnych,
- zbieranie propozycji zmian do Programu zgłaszanych przez pozostałych interesariuszy rewitalizacji,
- aktualizacja założeń Programu na skutek przeprowadzonej oceny skuteczności i bieżącego monitoringu Programu.

Istotnym wymiarem pracy Wydziału będzie zapewnienie właściwej koordynacji między przedsięwzięciami „twardymi” a „miękkimi” (służyć ona będzie wykorzystaniu w maksymalnym stopniu infrastruktury wzniesionej lub zmodernizowanej dla działań dążących do zmian społecznych) oraz należyte kierunkowanie i definiowanie priorytetów dla przedsięwzięć „miękkich” (co do zasady otwartych dla wszystkich mieszkańców Miasta Jawora, jednak działania Wydziału we współpracy z innymi jednostkami w pierwszej kolejności mają zapewnić realizację zidentyfikowanych potrzeb w odniesieniu do osób z obszaru rewitalizacji, aby dążyć do pełnego zaspokojenia tych potrzeb).

Zgodnie z art. 7 ust. 4 ustawy z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji, w terminie nie dłuższym niż 3 miesiące od dnia uchwalenia Gminnego Programu Rewitalizacji, Rada Miejska zobowiązana jest podjąć uchwałę w sprawie określenia zasad wyznaczania składu oraz zasad działania Komitetu

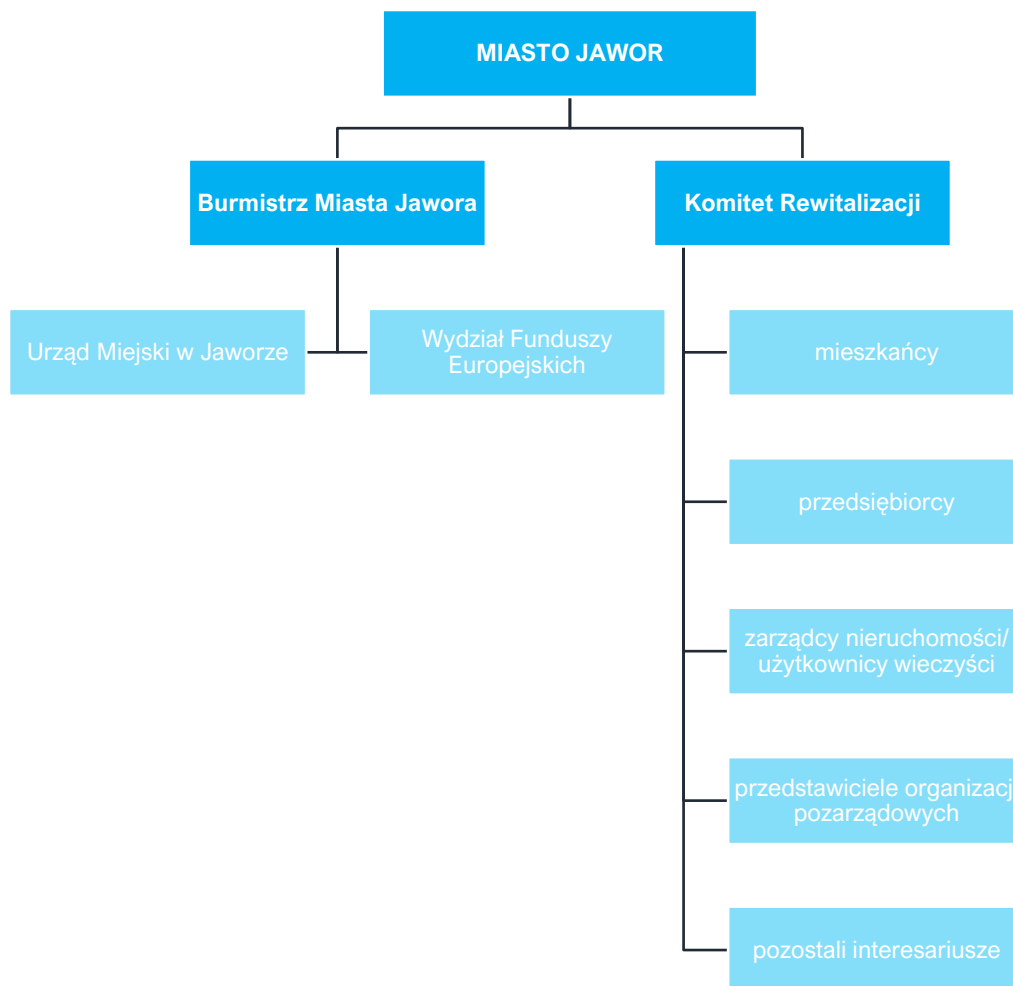

Rewitalizacji. Komitet ten stanowi forum współpracy i dialogu interesariuszy z organami Miasta oraz sprawuje funkcję opiniotwórczo-doradczą w sprawach związanych z wdrażaniem Gminnego Programu Rewitalizacji. Tworzą go osoby reprezentujące wszystkich interesariuszy rewitalizacji przed organami władz Miasta Jawora. Do minimalnego zakresu uprawnień i zadań Komitetu należy zaopiniowanie, sporządzonej przez Burmistrza, oceny aktualności i stopnia realizacji Gminnego Programu Rewitalizacji. Do pozostałych zadań Komitetu należy m.in.: podejmowanie działań mających wpływ na proces rewitalizacji na każdym etapie i poziomie prac nad Programem, sprawowanie nadzoru, monitorowanie i ewaluacja działań rewitalizacyjnych. Dodatkowo, Komitet, stanowiący swego rodzaju łącznik między Urzędem Miasta a mieszkańcami obszaru rewitalizacji, wypracowywać będzie sposoby i modele zwiększania efektywności działań oraz proponować idee nowych projektów w ramach postępu realizacji Gminnego Programu Rewitalizacji. Szczegółowe zasady funkcjonowania Komitetu określa się w regulaminie Komitetu.

Na poniższym schemacie przedstawiono strukturę zarządzania Gminnym Programem Rewitalizacji dla Miasta Jawora na lata 2023-2033.

Rysunek 13. Struktura zarządzania realizacją Gminnego Programu Rewitalizacji dla Miasta Jawora.

Źródło: opracowanie własne.

10.2. Koszty zarządzania

Koszty związane z zarządzaniem procesem rewitalizacji w Mieście Jawor ujęte zostaną w bieżących kosztach funkcjonowania Urzędu Miasta i stanowiąc będą wydatki na wynagrodzenia pracowników zajmujących się wdrażaniem Gminnego Programu Rewitalizacji wraz z pochodnymi od wynagrodzeń. Średnie miesięczne wynagrodzenie brutto pracowników Urzędu Miejskiego w Jaworze w 2021 roku wyniosło 5 079,25 zł, co stanowiło ponad 73 tys. zł całkowitych wydatków na pracownika w skali roku. Osobami najbardziej zaangażowanymi w proces zarządzania Programem będą pracownicy Wydziału Funduszy Europejskich (około 3 osoby). Wynika z tego, że roczne koszty zarządzania Programem wyniosą około 220 tys. zł. Należy jednak zwrócić uwagę, że zadania dotyczące rewitalizacji będą wykonywane w części etatu (w ramach swoich dotychczasowych obowiązków służbowych), co pozwala wnioskować, że koszty zarządzania Gminnym Programem Rewitalizacji będą nieco niższe.

10.3. Ramowy harmonogram realizacji programu

Gminny Program Rewitalizacji dla Miasta Jawora jest programem wieloletnim. Jego okres realizacji wynosi 10 lat. Rok 2023 jest rokiem kończącym prace nad przygotowaniem dokumentu oraz rozpoczynającym realizację przedsięwzięć rewitalizacyjnych. W tym roku planuje się również powołanie Komitetu Rewitalizacji. Z uwagi na fakt, iż ustawa o rewitalizacji obliuguje do przygotowywania oceny skuteczności działań rewitalizacyjnych przynajmniej raz na 3 lata, został zaproponowany podział realizacji Programu na 3 letnie okresy. Rok 2033 jest rokiem kończącym Program, w którym zostanie przeprowadzona ewaluacja Gminnego Programu Rewitalizacji.

Tabela 19. Ramowy harmonogram realizacji procesu rewitalizacji.

2023	2023-2025	2026-2028	2029-2031	2032-2033
Prace nad GPR:	Pierwszy okres realizacji GPR:	Drugi okres realizacji GPR:	Trzeci okres realizacji GPR:	Czwarty okres realizacji GPR:
Uchwalenie GPR	Realizacja przedsięwzięć rewitalizacyjnych przewidzianych na lata 2023-2025	Realizacja przedsięwzięć rewitalizacyjnych przewidzianych na lata 2026-2028	Realizacja przedsięwzięć rewitalizacyjnych przewidzianych na lata 2029-2031	Realizacja przedsięwzięć rewitalizacyjnych przewidzianych na lata 2032-2033

Powołanie Komitetu Rewitalizacji	Opracowanie rocznych raportów monitoringowych za rok 2023 (do 24 maja 2024 r.), 2024 (do 24 maja 2025 r.), 2025 (do 24 maja 2026 r.)	Opracowanie rocznych raportów monitoringowych za rok 2026 (do 24 maja 2027 r.), 2027 (do 24 maja 2028 r.), 2028 (do 24 maja 2029 r.)	Opracowanie rocznych raportów monitoringowych za rok 2029 (do 24 maja 2030 r.), 2031 (do 24 maja 2032 r.)	Opracowanie rocznych raportów monitoringowych za rok 2032 (do 24 maja 2033 r.), 2033 (do 24 maja 2034 r.)
	Opracowanie oceny skuteczności działań rewitalizacyjnych za okres 2023-2025 (do 30 kwietnia 2026 r.)	Opracowanie oceny skuteczności działań rewitalizacyjnych za okres 2026-2028 (do 30 kwietnia 2029 r.)	Opracowanie oceny skuteczności działań rewitalizacyjnych za okres 2029-2031 (do 30 kwietnia 2032 r.)	Opracowanie oceny skuteczności działań rewitalizacyjnych za okres 2032-2033 (do 30 kwietnia 2034 r.)

Źródło: opracowanie własne.

11. Partycypacja społeczna w procesie rewitalizacji

Partycypacja społeczna jest wyrazem aktywnego uczestnictwa obywateli i podejmowania przez nich decyzji, które są znaczące dla danej społeczności. Może przybierać różnego rodzaju formy i odnosić się do różnych grup społecznych. W przypadku partycypacji w procesie rewitalizacji, mówimy o relacji między władzami samorządowymi a obywatelami, którą charakteryzuje angażowanie jednostek w sprawy je dotyczące poprzez konsultowanie i wypracowywanie konkretnych rozwiązań w dążeniu do osiągnięcia wspólnego celu. W ustawie o rewitalizacji partycypacja odnosi się do aktywnego udziału interesariuszy w kształtowaniu całego procesu rewitalizacji.

Z uwagi na to, iż Gminny Program Rewitalizacji jest dokumentem o charakterze operacyjnym, wdrożenie całego programu, w tym zawartych w nim działań i przedsięwzięć, angażuje wszystkie podmioty zlokalizowane na obszarze rewitalizacji. Uczestnictwo różnych grup interesariuszy należy umożliwić na wszystkich etapach prac nad Programem (diagnozowania, programowania, wdrażania i monitorowania).

Na etapie diagnozowania i programowania wykorzystano następujące formy partycypacji społecznej:

- zbieranie uwag w formie elektronicznej i papierowej,
- ankiety/formularze,
- warsztaty,
- spotkania,
- spacer studyjne,
- wywiady.

Aktywną partycypację na etapie diagnozowania i programowania umożliwiono:

- mieszkańcom Miasta Jawora,
- przedstawicielom instytucji funkcjonujących na terenie Miasta Jawora,
- przedsiębiorcom z obszaru rewitalizacji,
- organizacjom pozarządowym działającym na terenie Miasta Jawora,
- samorządowi gminnemu,
- pozostałym interesariuszom np. przyszłym inwestorom, przyszłym mieszkańcom.

Zapewnienie udziału interesariuszy rozpoczęło się od możliwości udziału w sympozjum „Dziedzictwo kulturowe w rewitalizacji Jawora” zorganizowanego przez Narodowy Instytut Dziedzictwa i Gminę Jawor. Spotkanie odbyło się 12 października 2022 r. w Europejskim Centrum Młodzieży Euroregionu Nysa w Jaworze. Głównym celem sympozjum była prezentacja procesu tworzenia gminnego programu rewitalizacji oraz stopnia zaawansowania prac, a także możliwości wykorzystania szczególnie cennego dziedzictwa kulturowego w procesie rewitalizacji na przykładzie Miasta Jawora. W spotkaniu uczestniczyli liczni eksperci oraz przedstawiciele instytucji tj.: Narodowy Instytut Dziedzictwa Oddział Terenowy we Wrocławiu, Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków we Wrocławiu, delegatura w Legnicy, Powiatowy Inspektorat Nadzoru Budowlanego, a także przedstawiciele Urzędu Miejskiego w Jaworze wraz z Burmistrzem Emilianem Berą.

Rysunek 14 Symposium „Dziedzictwo kulturowe w rewitalizacji Jawora”.

Źródło: Dokumentacja fotograficzna z symposium „Dziedzictwo kulturowe w rewitalizacji Jawora” przeprowadzonego w dniu 12 października 2022 r. (<https://samorzad.nid.pl/rewitalizacja/not-residences/dziedzictwo-kulturowe-w-rewitalizacji-jawora/>; dostęp na dzień 20 czerwca 2023 roku)

Udział interesariuszy na etapie diagnozowania zapewniony był również podczas konsultacji społecznych dotyczących wyznaczenia obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji na terenie Miasta Jawora. Od 30 grudnia 2022 roku do 30 stycznia 2023 roku wszyscy zainteresowani mogli bowiem zgłaszać swoje uwagi oraz wnioski do projektu uchwały w sprawie wyznaczenia obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji na terenie Miasta Jawora.

Zgodnie z art. 6 ust. 2 ustawy o rewitalizacji, informację o konsultacjach społecznych projektu uchwały wraz z załącznikami, zamieszczono minimum 7 dni kalendarzowych przed rozpoczęciem konsultacji, tj. 21 grudnia 2022 roku w następujących formach:

- na stronie podmiotowej Gminy w Biuletynie Informacji Publicznej (<https://jawor.bip.net.pl/>),
- na stronie internetowej Gminy (<https://jawor.pl/>),
- na tablicach ogłoszeń w Urzędzie Miejskim w Jaworze, Rynek 1, 59-400 Jawor,
- w mediach społecznościowych.

Formularz zgłaszania uwag oraz projekt uchwały wraz z załącznikami oraz Diagnozą służącą wyznaczeniu obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji na terenie Miasta Jawora, dostępne były na stronie internetowej Miasta Jawora, na stronie podmiotowej Miasta w Biuletynie Informacji Publicznej oraz w formie papierowej w Urzędzie Miejskim w Jaworze. Wypełnione formularze można było dostarczyć w postaci papierowej lub elektronicznej.

Kolejną formą konsultacji była ankieta oraz spotkanie konsultacyjne, na którym omówiono główne założenia rewitalizacji oraz metodykę wyznaczenia obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji na terenie Miasta Jawora. Uczestnicy mieli możliwość przedstawienia własnych wniosków, a także swobodny udział w dyskusji nad określeniem granic obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji. Podczas konsultacji społecznych nie zgłoszono uwag i propozycji zmian projektu.

Na etapie diagnozy pogłębionej obszaru rewitalizacji oraz programowania Gminnego Programu Rewitalizacji, w dniu 12 maja 2023 roku odbyła się wizja lokalna, podczas której przedstawiciel Urzędu Miejskiego w Jaworze oprowadził zainteresowane osoby po miejscach i obiektach, które planowane były do poddania działaniom rewitalizacyjnym, bądź w których widoczne były zjawiska kryzysowe. W trakcie spaceru omówiono pomysły na przedsięwzięcia rewitalizacyjne oraz wykonano dokumentację fotograficzną wykorzystaną w niniejszym dokumencie.

W dniu 12 maja 2023 roku odbyły się warsztaty z interesariuszami rewitalizacji m.in. przedstawicielami Urzędu Miejskiego w Jaworze, radnych, jednostek organizacyjnych w tym jednostek oświatowych Miasta Jawora, a także przedstawicielami różnych grup społecznych, w tym seniorów. Na początku uczestnicy warsztatów zapoznali się z głównymi założeniami rewitalizacji oraz wnioskami, jakie płynęły z diagnozy służącej wyznaczeniu obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji. Część warsztatowa składała się z trzech modułów pn.: „Gdzie leży problem i co można z tym zrobić?”, „Mamy potencjał!” oraz „To jest nasz cel!”. Zadaniem uczestników było zidentyfikowanie negatywnych zjawisk występujących na obszarze rewitalizacji, wskazanie przyczyn tych zjawisk oraz znalezienie rozwiązań na wyprowadzenie obszaru ze stanu kryzysowego. W dalszej części warsztatów uczestnicy wskazali lokalne potencjały obszaru rewitalizacji, a następnie zaproponowali propozycje działań rewitalizacyjnych.

Na etapie programowania zaproszono interesariuszy rewitalizacji do zgłaszania pomysłów i przedsięwzięć rewitalizacyjnych. Pomysły zbierano za pomocą uproszczonych fiszek projektowych, udostępnionych w trakcie trwania naboru. Propozycje mogły być zgłaszane zarówno przez osoby fizyczne, jak i instytucje publiczne, organizacje pozarządowe, koła, kluby, podmioty gospodarcze i inne.

Ostatnią formą partycypacji społecznej na etapie przygotowania Gminnego Programu Rewitalizacji były konsultacje społeczne projektu dokumentu. Przeprowadzono je w trzech formach: zbierania

uwag w postaci wypełnionego papierowego lub elektronicznego formularza uwag, wypełnienia ankiety on-line oraz spotkania konsultacyjnego o charakterze otwartym.

W trakcie prac nad dokumentem, działania partycypacyjne były realizowane w sposób otwarty, umożliwiając udział wszystkim partnerów społeczno-gospodarczych, podmiotów reprezentujących społeczeństwo obywatelskie, podmiotów działających na rzecz ochrony środowiska oraz podmiotów odpowiedzialnych za promowanie włączenia społecznego, praw podstawowych, praw osób niepełnosprawnych, równości płci i niedyskryminacji. Chęć zaangażowania partnerów w proces prac nad projektem wyrażała się m.in. poprzez otwarte zaproszenia na warsztaty rewitalizacyjne, otwarty nabór przedsięwzięć oraz możliwość udziału w konsultacjach społecznych.

Rysunek 15. Warsztaty diagnostyczne przeprowadzone w ramach opracowania Gminnego Programu Rewitalizacji.

Źródło: dokumentacja fotograficzna warsztatów przeprowadzonych z interesariuszami w dniu 12 maja 2023 roku.

Przejawem partycypacji społecznej na etapie wdrażania Programu będzie również udział mieszkańców, przedsiębiorców, organizacji pozarządowych, wspólnot mieszkaniowych i innych zainteresowanych osób w realizację poszczególnych przedsięwzięć rewitalizacyjnych. Projekty adaptacji obiektów do pełnienia nowych funkcji, tworzenia nowych przestrzeni i ich wyposażenia, będą odbywały się wspólnie z jednostkami odpowiedzialnymi za wdrażanie poszczególnych działań oraz grupami odbiorców, którzy będą z nich korzystać.

Wszelkie informacje i raporty o prowadzonych działaniach rewitalizacyjnych, będą przekazywane mieszkańcom we wszelkich możliwych formach, zakładających dotarcie do wszystkich mieszkańców, bez względu na wiek, status społeczny, poglądy czy stopień i rodzaj niepełnosprawności m.in. na stronie internetowej Gminy, mediach społecznościowych, lokalnej prasie. Sprzyjać to będzie większej partycypacji społecznej w proces rewitalizacji oraz wpływać na większe zaangażowanie mieszkańców w życie Gminy. Istotne będzie również edukowanie interesariuszy rewitalizacji na temat zasad funkcjonowania procesów rozwoju lokalnego oraz możliwości włączenia się w dyskusję o kierunkach rozwoju Miasta Jawora.

12. System monitorowania i oceny Gminnego Programu Rewitalizacji

12.1. Monitoring programu

System monitorowania procesu rewitalizacji prowadzony będzie przez powołany Wydział Funduszy Europejskich we współpracy z Komitetem Rewitalizacji i obejmował będzie zarówno monitoring częściowy przeprowadzany rokrocznie oraz końcową ewaluację założeń Programu. Monitoring procesu rewitalizacji polega na systematycznym gromadzeniu danych pozwalających określić stopień realizacji poszczególnych przedsięwzięć rewitalizacyjnych, a także wpływ realizacji tych przedsięwzięć na sytuację społeczno-gospodarczą obszaru rewitalizacji.

Prowadzony on będzie w trzech płaszczyznach:

1. monitorowanie podstawowych parametrów Gminnego Programu Rewitalizacji na etapie przyjęcia Programu oraz późniejszych jego aktualizacji (listy przedsięwzięć rewitalizacyjnych, nakładów finansowych, przewidywanych rezultatów);
2. bieżący monitoring poziomu wdrażania Programu poprzez ocenę stopnia realizacji poszczególnych projektów za pomocą karty oceny projektu/przedsięwzięcia stanowiącej załącznik nr 2 do niniejszego Programu;
3. monitorowanie stopnia realizacji celów oraz skutków realizacji Programu za pomocą wskaźników produktu i rezultatu dotyczących przedsięwzięć podstawowych zaplanowanych do realizacji w ramach niniejszego dokumentu oraz wskaźników oddziaływania.

Analiza wartości wskaźników produktu i rezultatu pozwoli na uzyskanie informacji o stopniu realizacji danego przedsięwzięcia, natomiast wskaźniki oddziaływania wskażą w jakim stopniu przeprowadzony proces rewitalizacji wpłynął na poprawę sytuacji mieszkańców obszaru rewitalizacji. Do wskaźników oddziaływania zaliczono część wskaźników wykorzystanych w procesie delimitacji obszarów zdegradowanych na terenie Miasta Jawora oraz wskaźniki identyfikujące kluczowe problemy na obszarze rewitalizacji. Monitoring realizacji celów Programu przedstawia poniższa tabela.

Tabela 20. Monitoring realizacji celów Gminnego Programu Rewitalizacji.

Cel operacyjny	Nazwa wskaźnika	Wartość wskaźnika w roku bazowym	Wartość docelowa na koniec roku 2030
1. „Wszyscy jesteśmy sobie potrzebni. Razem łatwiej, radośniej, mądrzej i bezpieczniej” – integracja i aktywizacja mieszkańców Jawora	Odsetek osób korzystających z pomocy społecznej z tytułu bezrobocia w ogólnej liczbie korzystających z pomocy społecznej	1,3%	0,4%
	Udział osób korzystających z pomocy społecznej w ogólnej liczbie mieszkańców	5,6%	2,19%
	Odsetek osób korzystających z pomocy społecznej z tytułu ubóstwa w ogólnej liczbie mieszkańców	1,7%	0,7%
	Kwota wypłaconych zasiłków w przeliczeniu na 100 mieszkańców	219 732,70 zł	36 745,78 zł
	Liczba osób objętych procedurą „niebieskiej karty” w przeliczeniu na 100 mieszkańców	0,47	0,3
	Liczba nowopowstałych przestrzeni służących zaspokajaniu aktywności mieszkańców	0	3
	Liczba dzieci i młodzieży biorących udział w spotkaniach i zajęciach integracyjnych, edukacyjnych i sportowych	0	600
	Liczba seniorów biorących udział w spotkaniach integracyjnych	0	200
	Liczba dzieci korzystających ze świetlicy środowiskowej	0	20
2. Wzrost poziomu jakości życia poprzez funkcjonalizację przestrzeni miejskich i ożywienie gospodarcze	Liczba budynków i obiektów technicznych zmodernizowanych w procesie rewitalizacji	0	352
	Liczba budynków użyteczności publicznej poddanych termomodernizacji w procesie rewitalizacji	0	9
	Liczba miejsc, w których wdrożono rozwiązania z zakresu zielono-błękitnej infrastruktury na obszarze rewitalizacji	0	16
	Roczna liczba stwierdzonych przestępstw na obszarze rewitalizacji	257	180
	Liczba zarejestrowanych podmiotów gospodarczych ogółem	412	425
3. Sztuka komunikacji – zacieśnianie współpracy między mieszkańcami a instytucjami miejskimi	Liczba fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych na 100 mieszkańców	0,26	0,50
	Liczba osób biorących udział w wydarzeniach organizowanych w wyremontowanych obiektach	0	4 600
	Liczba partycypacyjnych podwórek odnowionych przy czynnym udziale mieszkańców	0	6

	Liczba imprez, warsztatów, kursów, spotkań, wydarzeń sportowych, w tym cyklicznych zorganizowanych w przywróconych do użytku budynkach	0	70
--	--	---	----

Źródło: opracowanie własne.

12.2. Ocena skuteczności działań rewitalizacyjnych

Stałe monitorowanie procesów zachodzących w przestrzeni obszaru zdegradowanego daje możliwość rozpoznania kierunków oraz bieżących potrzeb interesariuszy rewitalizacji.

Skuteczność procesu rewitalizacji jest możliwa do zweryfikowania dzięki prowadzonemu corocznemu monitoringowi Gminnego Programu Rewitalizacji, a także ocenie skuteczności działań rewitalizacyjnych dokonywanej raz na 3 lata przez Burmistrza Miasta Jawora przy pomocy Wydziału Funduszy Europejskich. Dokument ten podlegać będzie zaopiniowaniu przez Komitet Rewitalizacji, a następnie ogłaszany będzie na stronie podmiotowej Gminy w Biuletynie Informacji Publicznej, zgodnie z art. 22 ust. 1 i 2 ustawy o rewitalizacji.

Analiza zachodzących zmian pozwoli stwierdzić, czy skutecznie zostało wyeliminowane zjawisko degradacji i jego negatywne konsekwencje oraz czy w wyniku prowadzonego procesu nie zaistniała konieczność skupienia się na problemach wcześniej niewystępujących.

12.3. System wprowadzania modyfikacji do programu

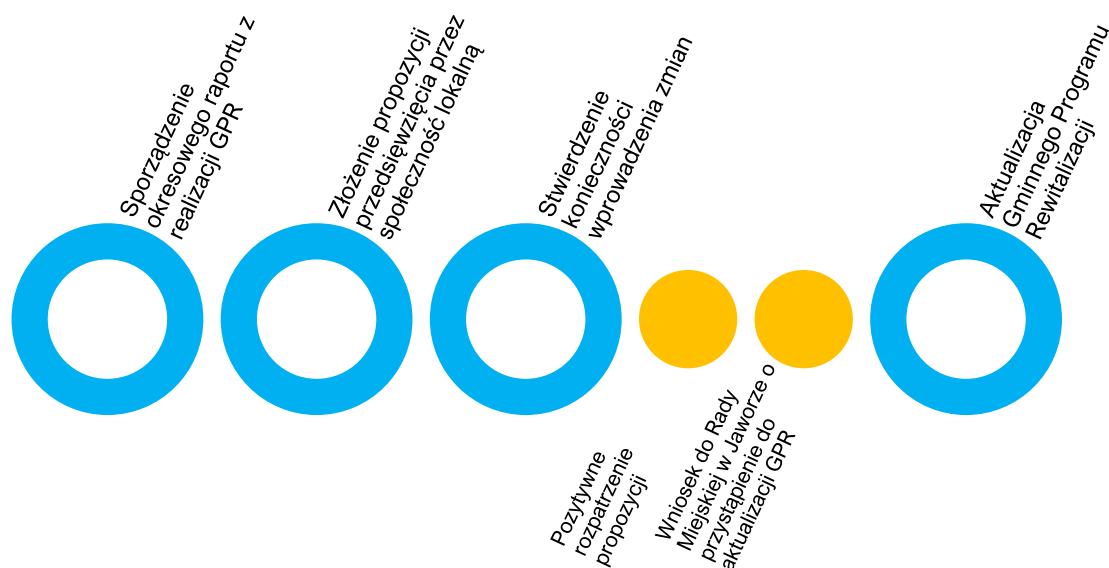
Bieżące monitorowanie i ocena skuteczności działań Gminnego Programu Rewitalizacji dla Miasta Jawora na lata 2023-2033 będzie przesłanką do zareagowania, a tym samym wprowadzenia zmian w Programie, w przypadkach uzasadnionych.

W momencie, gdy Burmistrz Miasta Jawora wraz z Wydziałem Funduszy Europejskich w porozumieniu z Komitetem Rewitalizacji zidentyfikują konieczność modyfikacji Gminnego Programu Rewitalizacji dla Miasta Jawora na lata 2023-2033, Burmistrz występuje do Rady Miejskiej z wnioskiem o jego zmianę. Do wniosku należy załączyć opinię, że Gminny Program Rewitalizacji dla Miasta Jawora wymaga aktualizacji wraz z oceną aktualności i stopnia realizacji Gminnego Programu Rewitalizacji.

Ponadto Wydział Funduszy Europejskich odpowiedzialny będzie za przyjmowanie propozycji przedsięwzięć od interesariuszy procesu rewitalizacji według zasad ustalonych przez Wydział. Na podstawie zebranych wniosków, Wydział będzie mógł wnioskować do Burmistrza Miasta Jawora i Rady Miejskiej w Jaworze o wprowadzenie zmian w treści dokumentu.

Rysunek 16. Schemat wprowadzania zmian do Gminnego Programu Rewitalizacji dla Miasta Jawora.

Źródło: opracowanie własne.

Ewentualna zmiana Gminnego Programu Rewitalizacji następuje w trybie, w jakim został on przewidziany w ustawie o rewitalizacji.

13. Określenie zmian w uchwałach, o których mowa w art. 21 ust. 1 ustawy z dnia 21 czerwca 2001 r. o ochronie praw lokatorów, mieszkaniowym zasobie gminy i o zmianie kodeksu cywilnego

Zgodnie z art. 21 ust. 1 ustawy z dnia 21 czerwca 2001 r. o ochronie praw lokatorów, mieszkaniowym zasobie gminy i o zmianie Kodeksu cywilnego implementacja Gminnego Programu Rewitalizacji prowadzi ze sobą szereg zmian podejmowanych uchwałami dotyczącymi:

1. Wieloletnich programów gospodarowania mieszkaniowym zasobem gminy.
2. Zasad wynajmowania lokali wchodzących w skład mieszkaniowego zasobu gminy, w tym zasad i kryteriów wynajmowania lokali, których najem jest związany ze stosunkiem pracy, jeżeli w mieszkaniowym zasobie gminy wydzielono lokale przeznaczone na ten cel.

Dla Miasta Jawor są to:

- Uchwała nr XXII/191/2021 Rady Miejskiej w Jaworze z dnia 27 stycznia 2021 r. w sprawie Wieloletniego Programu Gospodarowania Mieszkaniowym Zasobem Gminy Jawor na lata 2021-2026;
- Uchwała nr XLIX/377/23 Rady Miejskiej w Jaworze z dnia 28 lutego 2023 r. zmieniająca uchwałę w sprawie zasad wynajmowania lokali wchodzących w skład mieszkaniowego zasobu Gminy Jawor.

Z uwagi na zakres planowanych przedsięwzięć nie przewiduje się zmian w powyższych uchwałach w przypadku wdrożenia Gminnego Programu Rewitalizacji dla Miasta Jawora na lata 2023-2033.

14. Określenie niezbędnych zmian w uchwale dot. Komitetu Rewitalizacji

Zasady wyznaczania składu oraz zasady działania Komitetu Rewitalizacji uchwali Rada Miejska w Jaworze w terminie nie dłuższym niż 3 miesiące, licząc od dnia uchwalenia Gminnego Programu Rewitalizacji. Komitet Rewitalizacji stanowić będzie forum współpracy i dialogu interesariuszy z organami Miasta w sprawach dotyczących przygotowania, prowadzenia i oceny rewitalizacji oraz pełnił będzie funkcję opiniodawczo-doradczą.

Zakłada się, że w strukturach Komitetu Rewitalizacji znajdą się m.in. przedstawiciele mieszkańców obszaru rewitalizacji, organizacji pozarządowych, instytucji publicznych, w tym instytucji kultury i oświaty czy przedsiębiorców działających w obszarze rewitalizacji.

Przewiduje się ewentualną możliwość dokonania zmian w Uchwale regulującej zasady wyboru członków Komitetu Rewitalizacji w celu włączenia przedstawicieli terenu objętego rewitalizacją. Liczebność Komitetu Rewitalizacji może zostać przedyskutowana w przypadku podjęcia zmian w powyższej Uchwale w drodze konsultacji społecznych.

15. Specjalna Strefa Rewitalizacji

Zgodnie z art. 25 ust. 1 ustawy z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji istnieje możliwość ustanowienia Specjalnej Strefy Rewitalizacji w celu zapewnienia sprawnej realizacji przedsięwzięć rewitalizacyjnych. Takie rozwiązanie można wprowadzić na wniosek wójta, burmistrza lub prezydenta miasta za pomocą odrębnej uchwały przyjmowanej przez radę gminy. Uchwała ta stanowi akt prawa miejscowego. Specjalna Strefa Rewitalizacji może zostać wyznaczona w granicach obszaru rewitalizacji, na okres nie dłuższy niż 10 lat, bez możliwości przedłużenia.

W celu zapewnienia sprawnej realizacji przedsięwzięć rewitalizacyjnych, na całym obszarze rewitalizacji przewiduje się ustanowienie na okres 10 lat Specjalnej Strefy Rewitalizacji, o której mowa w art. 25 ustawy z dnia 9 października 2015 o rewitalizacji. Ustanowienie Strefy oraz dokładny zakres jej regulacji będzie przedmiotem odrębnej uchwały Rady Miejskiej w Jaworze.

Rada Miejska w Jaworze uchwałą nr XLIX/378/2023 z dnia 28 lutego 2023 r. wyznaczyła obszar zdegradowany i obszar rewitalizacji na terenie Miasta Jawora. W § 2 niniejszej uchwały ustanowiono na rzecz Miasta Jawora prawo pierwokupu wszystkich nieruchomości położonych na obszarze rewitalizacji. Zgodnie z zapisami art. 11 ust. 6 ustawy z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji, w przypadku gdy w terminie 2 lat od dnia wejścia w życie uchwały dot. wyznaczenia obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji z zastosowaniem prawa pierwokupu, nie weszła życie uchwała dot. Specjalnej Strefy Rewitalizacji, ww. uprawnienia tracą moc. Z tego względu konieczne

będzie podjęcie wspomnianej uchwały przed terminem 17 marca 2025 r., kiedy to wygasa zapis o prawie pierwokupu z uchwały delimitacyjnej (uchwała w sprawie wyznaczenia obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji weszła w życie po 14 dniach od daty jej publikacji w Dzienniku Urzędowym Województwa Dolnośląskiego, która miała miejsce w dniu 3 marca 2023 r.).

16. Realizacja Gminnego Programu Rewitalizacji w zakresie planowania i zagospodarowania przestrzennego

16.1. Wskazanie zakresu zmian w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy

Obszar rewitalizacji, jak i całego Miasta Jawor objęty jest Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Jawora, przyjętym Uchwałą Nr XIII/70/2015 Rady Miejskiej w Jaworze z dnia 26 sierpnia 2015 r. Na podstawie analizy dokumentu, stwierdzono, iż nie wystąpi konieczność wprowadzenia zmian w Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego wynikających z realizacji Gminnego Programu Rewitalizacji dla Miasta Jawora na lata 2023-2033, gdyż projektowane przedsięwzięcia są zgodne z polityką przestrzenną przedstawioną w Studium. W wyniku realizacji przedsięwzięć rewitalizacyjnych nie nastąpi zmiana funkcji obszarów wskazanych w ww. dokumencie.

16.2. Wskazanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego koniecznych do uchwalenia albo zmiany

W granicach obszaru rewitalizacji obowiązują miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego przyjęte na podstawie poniższych uchwał:

- Uchwała nr XXXIV/201/04 Rady Miejskiej w Jaworze z dnia 27 października 2004 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta Jawora dla zespołu w rejonie ul. Piastowskiej i ul. Tadeusza Kościuszki;
- Uchwała nr LXIV/327/06 Rady Miejskiej w Jaworze z dnia 29 marca 2006 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta Jawora w obrębie ulic: Rynek – Stare Miasto, Plac Wolności, Park Pokoju do ulicy Gabriela Narutowicza;
- Uchwała nr L/342/2018 Rady Miejskiej w Jaworze z dnia 5 września 2018 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta Jawora w obrębie ulic Kuzienniczej, Juliusza Słowackiego, Księcia Józefa Poniatowskiego, Piastowskiej do granic miasta Jawora.

Realizacja projektów rewitalizacyjnych nie wymaga uchwalenia bądź zmiany powyższych miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. W wyniku realizacji Gminnego Programu Rewitalizacji nie zmieni się przeznaczenie terenów określonych w obowiązujących miejscowych

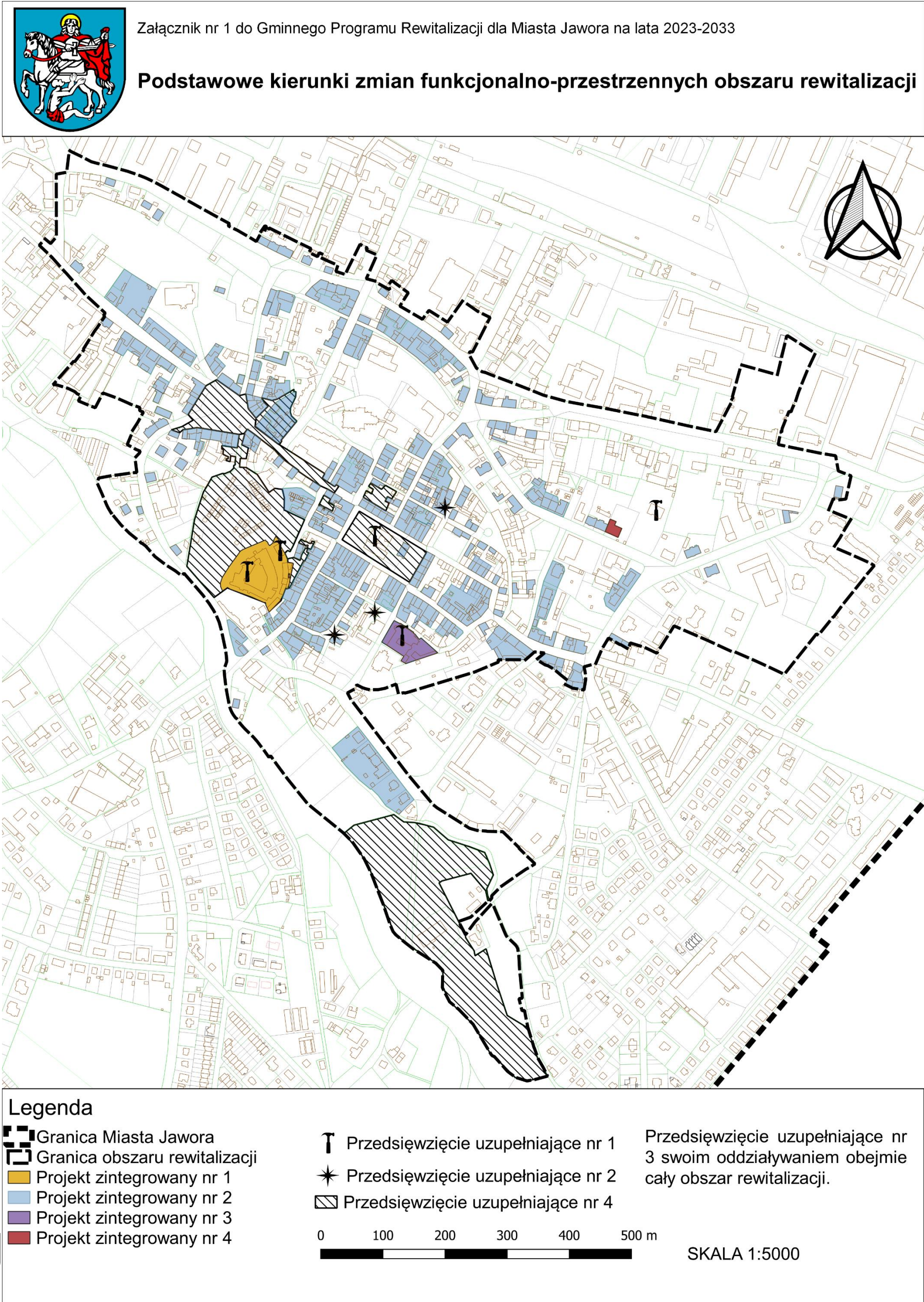

planach zagospodarowania przestrzennego, a planowane przedsięwzięcia rewitalizacyjne nie naruszają przepisów określonych w tych dokumentach.

17. Załączniki

Załącznik nr 1: Podstawowe kierunki zmian funkcjonalno-przestrzennych obszaru rewitalizacji

Załącznik nr 2: Karta oceny przedsięwzięcia rewitalizacyjnego

Nazwa przedsięwzięcia		
Jednostka odpowiedzialna	Wskaż jednostki odpowiedzialne za realizację przedsięwzięcia.	
Partnerzy	Wskaż partnerów przedsięwzięcia lub wpisz nie dotyczy.	
Miejsce realizacji	Podaj miejsce realizacji projektu na obszarze rewitalizacji.	
Aktualny status projektu	Podaj aktualny postęp rzeczowy projektu: „zakładane do realizacji”, „w trakcie realizacji” lub „zrealizowane”	
Termin realizacji	Planowany	Podaj planowaną datę rozpoczęcia i zakończenia projektu
	Rzeczywisty	Podaj rzeczywistą datę rozpoczęcia i zakończenia projektu
Opis realizacji projektu	Opisz zrealizowany projekt oraz zakres zrealizowanych zadań, podaj cel przedsięwzięcia, wskaż jakie problemy rozwiązuje, określ udział interesariuszy rewitalizacji w tworzeniu i realizacji przedsięwzięcia.	
Rezultaty projektu	Podaj efekty zrealizowanego projektu oraz ich wpływ na negatywne zjawiska w szczególności w sferze społecznej, oraz w sferach: gospodarczej, środowiskowej, funkcjonalno-przestrzennej, technicznej.	
Nazwa wskaźnika odpowiadająca realizacji projektu i jego wartość	Wskaźnik produktu	Podaj nazwę i wartość wskaźnika produktu realizacji celów i przedsięwzięć.
	Wskaźnik rezultatu	Podaj nazwę i wartość wskaźnika rezultatu realizacji celów i przedsięwzięć.
Wartość projektu	Wskaż całkowitą wartość projektu	
Poniesione koszty	Wskaż dotychczas poniesione koszty projektu	
Dofinansowanie UE	Określ wartość dofinansowania ze środków unijnych	
Program wsparcia	Wskaż fundusz, program wsparcia i działanie, w ramach którego został zrealizowany projekt	

Spis tabel

Tabela 1 Jednostki analityczne wyznaczone na terenie Miasta Jawor	8
Tabela 2 Jednostki analityczne wyznaczone na terenie Miasta Jawor.....	10
Tabela 3. Obszary zdegradowane na terenie Miasta Jawora, tj. jednostki, dla których wskaźnik syntetyczny przyjął w sferze społecznej wartości poniżej 0 oraz dla których stwierdzono występowanie zjawisk kryzysowych w co najmniej jednej z pozostałych sfer.	12
Tabela 4. Lista obiektów zabytkowych znajdujących się na obszarze rewitalizacji.	21
Tabela 5. Porównanie wskaźników dla sfery społecznej obszaru rewitalizacji z obszarem całej Gminy.	51
Tabela 6. Stan powietrza atmosferycznego w strefie dolnośląskiej w 2021 roku.....	60
Tabela 7. Najniebezpieczniejsze ulice pod względem liczby zdarzeń drogowych na obszarze rewitalizacji w latach 2017-2021.....	67
Tabela 8 Charakterystyka organizacji pozarządowych funkcjonujących na obszarze rewitalizacji	73
Tabela 9. Opis dokumentów powiązanych z Gminnym Programem Rewitalizacji.....	84
Tabela 10. Opis projektu zintegrowanego nr 1.....	93
Tabela 11. Opis projektu zintegrowanego nr 2.....	97
Tabela 12. Opis projektu zintegrowanego nr 3.....	104
Tabela 13. Opis projektu zintegrowanego nr 4.....	107
Tabela 14. Charakterystyka pozostałych dopuszczalnych przedsięwzięć rewitalizacyjnych.....	111
Tabela 15. Komplementarność problemowa przedsięwzięć rewitalizacyjnych.	119
Tabela 16. Powiązania między przedsięwzięciami rewitalizacyjnymi.	120
Tabela 17. Wykaz wybranych projektów zrealizowanych w poprzednich latach przy wsparciu środków pochodzących z funduszy europejskich.....	122
Tabela 18. Szacunkowe ramy finansowe podstawowych przedsięwzięć rewitalizacyjnych.	126
Tabela 19. Ramowy harmonogram realizacji procesu rewitalizacji.	130
Tabela 20. Monitoring realizacji celów Gminnego Programu Rewitalizacji.....	138

Spis rysunków

Rysunek 1. Jednostki analityczne wyznaczone na terenie Miasta Jawora	11
Rysunek 2. Poglądowa mapa obszaru rewitalizacji w Mieście Jawor.....	13
Rysunek 3. Ustalenia miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego Gminy Jawor	16
Rysunek 4. Struktura przestrzenno-funkcyjna obszaru rewitalizacji na terenie Miasta Jawor. ..	20
Rysunek 5. Przykłady aktów wandalizmu na obszarze rewitalizacji.....	53
Rysunek 6. Przykłady opuszczonych lokali użytkowych na ulicy Staszica i przy południowej pierzei Rynku.....	56
Rysunek 7 Przestrzenny zakres zagrożenia powodziowego	59
Rysunek 8. Przykłady zaśmieconych miejsc w centrum Jawora.	61
Rysunek 9 Zagospodarowanie wybranych podwórek z obszaru rewitalizacji.....	66
Rysunek 10 Najważniejsze elementy kompozycji urbanistycznej obszaru rewitalizacji.....	69
Rysunek 11. Struktura części programowej Gminnego Programu Rewitalizacji.	82
Rysunek 12. Szacunkowe zestawienie wartości podstawowych przedsięwzięć rewitalizacyjnych.	125
Rysunek 13. Struktura zarządzania realizacją Gminnego Programu Rewitalizacji dla Miasta Jawora.....	129
Rysunek 14 Sympozjum „Dziedzictwo kulturowe w rewitalizacji Jawora”	133
Rysunek 15. Warsztaty diagnostyczne przeprowadzone w ramach opracowania Gminnego Programu Rewitalizacji.....	136
Rysunek 16. Schemat wprowadzania zmian do Gminnego Programu Rewitalizacji dla Miasta Jawora.....	140

